

A P O S T R O F

• Ana Blandiana și Vladimir Tismăneanu la Bookfest, 2006

• Angela Martin, Augustin Buzura, Alexandru Mușina și Nicolae Manolescu la Bookfest, 2006

• Ana Mureșan și Ileana Mălăncioiu la Bookfest, 2006

• Memorabil Mihai Dragolea povestind și jucând, în redacția noastră, scena „Coliva lui Decebal”. Juca pentru că a fost de față. A vizitat cortul colivei, i-a văzut pe cei douăzeci de preoți care o sfințeau, a văzut populația ieșită din *Țiganiada* noastră stînd la coadă cu găletușa să ia colivă. Ce-o fi asta, colivă ortodoxă pentru un rege dac? Nu știm. Vedem doar că ortodoxia română e atît de largă, încît face din Ștefan cel Mare, cu nenumăratele lui neveste, un sînt și ține slujbe pentru un rege politeist. E bine.

• Sezon de vară, mortăcios. Căldură mare, de parcă Clujul ar fi fost mutat peste noapte în Sahara. Termometrul din piață arată 47 de grade, e drept că la soare, termometrul de redacție, 29 de grade. E greu să fii deștept într-un asemenea cazan. Instituțiile de cultură sînt închise. Numai revistele mai funcționează. Și universitatea, care-și prăjește masteranzii, doctoranzii și profesorii la foc lent și continuu.

• Au trecut pe la *Apostrof*: Ruxandra Cesereanu, pentru semnarea unor contracte; Mircea Muthu, ca să recupereze niște cărți; Mihai Dragolea, cu vești din Deva și Petroșani; Michael Shafir, cu întrebări; Amalia și Ovidiu Pecican, cu cărți; Virgil Mihaiu, după cărți; lumea se rărește, pentru că e sezon de vară.

• La Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor, de sfinții Petru și Pavel s-a făcut mare chef pentru scriitorii care s-au născut în lunile mai-iunie. Cu aceeași ocazie, au fost lansate mai multe cărți ale clujenilor. Ruxandra Cesereanu și-a lansat o antologie de poeme, apoi volumul *Sadovaia 302 bis*. George Vulturescu a povestit cum a fost la *Zilele Poesis*, iar Doina Cetea și Irina Petraș au făcut oficiile de gazdă.

• Tot de Sf. Petru și Pavel, la cafeneaua *Bulgakov*, Ruxandra Cesereanu a prezentat, pentru publicul tînăr și nonconformist, volumul *Sadovaia 302 bis*, apărut la Biblioteca Apostrof. Născut dintr-un proiect utopic, dar pe care Ruxandra a știut să-l pună pas cu pas în aplicare, volumul relatează călătoria a patru cavaleri bulgakofili la Moscova, pe urmele personajelor din *Maestrul și Margareta*; de asemenea, volumul cuprinde și contribuțiile altor doi iubitori de Bulgakov, așa că are în final șase autori: Ruxandra Cesereanu, Marta Petreu, Corin Braga, Virgil Mihaiu, Ovidiu Pecican și Ion Vartic. Recunoaștem, lansarea nu-i totuna cu o cățărare pe bloc, cum obișnuiește Ruxandra Cesereanu, dar în seara cu pricina a fost proiectat și filmul ei despre Moscova și locurile minunatelor întîmplări din romanul bulgakovian. La sfîrșit, pentru cele mai bune întrebări venite din public, Ruxandra Cesereanu a oferit o băutură vrăjitoarească, numită „coconată”.

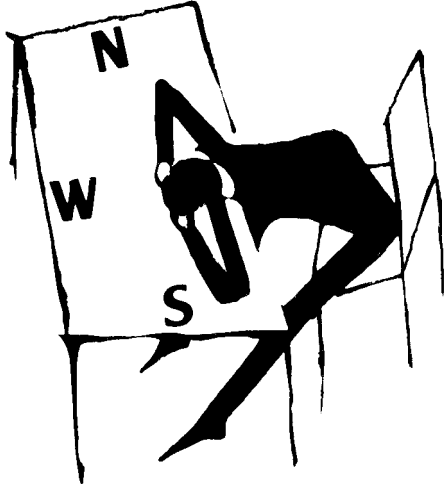
• Piramida Casei Universitarilor a găzduit două lansări de carte: în 18 iulie, lansarea volumelor *La sortie du relativisme* și *Speranța rațiunii*, amîndouă de Andrei Marga; iar în 20 iulie, volumul pe care Universitatea „Babeș-Bolyai” i l-a dedicat profesorului Marga cu ocazia împlinirii unei vîrste rotunde – 60 de ani. Cărțile au fost prezentate de Letiția Ilea, Ioan Cuceu, Marius Jucan, Mircea Petean și Marta Petreu. Au fost prezenți universitari, scriitori, studenți, doctoranzi etc.

• Silviu Lupescu și Ruxandra Cesereanu la Bookfest, 2006

PUNCTE DE REPER

• Dumitru Țepeneag. Foto: Sarah Moon

Avangardistul perpetuu

Daiana Felecan

Cuvîntul nisiparniță (*le mot sablier*¹) poate fi el însuși simbul generator al cărții cu același titlu. Aventura dublei sale existențe în spațiile limbilor română și franceză prilejuiește, la un alt nivel, producerea unui hibrid de literatură nemaiîntîlnit. Motivația lui Dumitru Țepeneag este foarte clară și succesiv oferită celor cu care comunică.

Cuvîntul nisiparniță este cartea unei tragice mărturisiri. Dar și aceea a mirării aproape infantile în fața descoperirii sensului unui cuvînt (pentru că, intrat într-o nouă limbă, individul renaște). Și atunci totul se preschimbă ca-ntr-un joc. Autorul își va asuma acum calitatea de *magister ludi*: el se miră scriptic, și cititorul odată cu el, de lucrul mîinilor sale, realizat cu alte unelte decît cele obișnuite.

Experimentarea celor două dimensiuni (tragică și ludică) ale noului mod de a scrie îi rezervă lui Dumitru Țepeneag, simultan, stabilirea în altă patrie decît cea natală (Franța) și în altă limbă decît cea maternă (franceza). Cartea în discuție este mai mult un jurnal mascat, strecurat ici-colo, printre pasaje de pseudopoveste. Intenția scriitorului e pronunțată explicit, putîndu-se reconstitui atît ca o carte a *fantasmelor înmagazinate* în timpul existenței (pe care tocmai o părăsește), cît și ca o carte a sinelui, care îi face pe cei din jur conștienți de nașterea *poiein*-ului în existența aleasă pentru a se instala.

Orice pas în facerea acestei creații este extrem de conștientizat de către autor; e vegheat și supravegheat în permanență, din nevoia nemărturisită a elaborării unei opere care să marcheze o trecere și totodată o întîlnire. E nevoia individului ce resimte captivitatea în spațiu, eliberîndu-se și alegînd altul, dar realizînd, tragic, că nu aparține, de fapt, niciunuia.

Spuneam despre acest roman că e, prin excelență, o carte a mărturisirii, o carte justificatoare.

Încă din prima pagină, de teama de a nu fi suspect, Țepeneag simte nevoia unei deștăinuiri:

astfel s-ar conveni înaintea de toate să-i explic cititorului francez (o ce ipocrită reverență) de ce încă îl mai privesc de plăcerea textului direct (p. 11).

Și nu se oprește aici:

călare pe două limbi mă hotărîsem să scriu în franceză, numai că a trebuit să constat cu destulă iritare și ciudă că nu pot s-o fac pînă nu scap de fantasmalele înmagazinate de-a lungul atîtor ani în care în loc să scriu m-am gîndit cum să scriu și la ce folos toți anii aceștia de așteptare în anticamera limbii franceze deci trebuie deocamdată să continuu să scriu tot în română (p. 11).

Deocamdată autorul preferă, datorită îndelungatului popas al sufletului și gîndului în limba sa maternă, să scrie/gîndească/simtă tot în spiritul ei. (Atribuie acestui fapt și o explicație psihologică!) Cu amărăciune, declară că încă mai trebuie

să se chinuie Alain să-l traducă iar eu să sufăr inutil pe lîngă el dîndu-mi foarte bine seama că oricît de genial ar fi traducătorul o traducere e totuși o traducere (p. 11)².

Așadar, cartea debutează și continuă cîteva zeci de pagini în română, pentru ca apoi, încetul cu încetul, să se insereze cîte o jumătate de propoziție în franceză. După aceea, din ce în ce mai insistent, ca un gînd ce nu-ți dă pace, prezența cuvintelor franțuzești e tot mai pregnantă, pînă cînd pagini întregi vor fi scrise direct în franceză. Acest procedeu al selectării cuvintelor din cele două limbi este metaforic descris de Țepeneag;

el se aseamănă cu construcția unei nisiparnițe:

e formată din două vase de mărimea unor păhărele care comunică între ele printr-un gît scurt și foarte subțire cu o deschizătură milimetrică pe unde nisipul se scurge fir cu fir mă fascinează și mă enervează în același timp (p. 15).

Scrisul este simultan un joc de sublimă înălțare și abruptă cădere a spiritului. Cînd pare că una din cele două limbi vrea să predomine, instanța auctorială o sancționează:

nisipul aproape că s-a scurs tot în vasul de dedesubt și atunci mă încăpăținez: o răstorn și iar mă pun la pîndă (p. 15).

La intervale bine calculate, scriitorul intră în scenă – ca-n teatrul modern – cu o nouă pancartă de avertisment:

se cuvîne deci să-i explic cititorului că nu putem așa nitam-nisam să mă aventurez într-o scriitură a cărei maternitate să fie constituită de o limbă unde venisem destul de tîrziu (dacă nu prea tîrziu) și în plus tîrînd după mine tot soiul de arătări: un teatru întreg de fantasmă ori mai bine zis magia acestui teatru (p. 17).

Autorul scapă de una dintre temerile sale – ce capătă un extraordinar retorism în economia cărții – prin optarea, în cele din urmă (chiar dacă e introdus pretextul traducerii) pentru exprimarea în limba franceză:

și din nou hîrtia albă un alb înșelător căci alte imagini pîndesc dedesubt așteptînd momentul prielnic să iasă la iveală chemate de vreun cuvînt (prin sens ori prin sunet) și atunci cum să nu te întrebî dacă orișice am face nu cumva suntem condamnați să trudem toată viața la unul și același interminabil palimpsest (p. 15).

¹ Dumitru Țepeneag, *Cuvîntul nisiparniță*, București, Editura Univers, Colecția Ithaca, Scriitori români din exil, 1994.

² Problematika traducerii va fi reluată în continuare.

→

Cuvîntul nisiparniță este și un tratat post-modern despre abolirea punctuației:

În privința punctuației mai exact spus a lipsei de punctuație din anumite texte așa-zis moderne [...] ar trebui să chibzuim foarte serios ea poate dezorienta cititorul (p. 19).

Este aproape un minitratat teoretic despre strategia lecturii, adică despre (ne)abordarea tradiționalei punctuației:

să înlocuim virgula prin două puncte paranteză eventual chiar linioară. punctul să joace și el un rol de virgulă – în unele cazuri chiar și punctul da. și nu-l mai pui la sfârșit de paragraf unde oricum ai un spațiu alb dar între elementele unei enumerări în cazul propozițiilor incidente nu pui nimic ce vrei să pui și semnul de întrebare nu e absolut necesar și semnul de exclamare inutil (p. 20).

Noua „revoluție“ romanescă are în vedere și modernizarea grafiei:

dar recunoașteți că și majuscularea forțată de după fiecare punct ține de tiranie. de o tiranie a lecturii (p. 19).

Autorul nu are intenția să ascundă vreun simbol. Explică amănunțit mecanismul alcătuirii cărții:

„Donc la figure du livre est le sablier. Ce qui exigerait une structure en écho: c'est à-dire retrouver tous les grains de sable (thèmes, éléments épiques, personnages, etc.) qui s'écoulent doucement du vase supérieur dans le vase inférieur. Știi că habar n-am cum se zice sablier pe românește; poate nisiparniță?! Et alors j'ai repéré dans mon délire les possibilités épiques de réaliser cette structure (p. 73).

Spuneam că problema traducerii/traducătorului va constitui un punct de referință în acest demers. Mai întâi de toate trebuie știut că Alain Paruit, traducătorul cărților românești în franceză ale lui Dumitru Țepeneag, este personaj/confident în roman. Autorul i se adresează direct:

je dois te dire que je ne peux pas écrire ce livre sans ton aide (ton assistance) immédiate et permanente, adică: au fur et à mesure que j'écris tu dois traduire. Je vais t'expliquer pourquoi (p. 73).

Ultima parte a romanului e mai mult o descriere tehnică a domeniului ce ține de scriitor și a celui ce aparține traducătorului. În momentul în care traducătorul se apropie de text – și autorul știe asta –, acesta suferă (pierde/ciștișigă) datorită unei noi produceri a lui. Textul va fi filtrat după exigențele celui care, de fapt, îl re-scrie:

«Le texte souffre d'une hypertrophie générale. Il est structurellement déséquilibré» Lă, je ne sais pas s'il a vraiment raison [...] De bons passages, il y en a certainement: ce n'est pas le talent qui manque à notre auteur

[...] Je change la ponctuation. Celle du manuscrit a l'air arbitraire. Et un peu ridicule. Pour ce qui est de la conception esthétique, ce n'est pas si simple que ça [...] De toute façon je n'y peux rien. Mais la ponctuation, si. C'est en mon pouvoir. Je n'ai qu'à prendre l'ancienne pour une simple négligence de l'auteur (p. 78-79).

Orice text tradus are, indiscutabil, o dublă paternitate recunoscută și revendicată cu responsabilitate:

Ce texte est aussi le mien. C'est moi qui lui ai offert un corps. Enfin, la moitié d'un corps... (p. 79)

și

«Le livre n'est pas tout à fait le mien. Comme tous les livres que j'ai publiés en France. Ils sont aussi les livres de mon traducteur. C'est lui qui leur a offert un corps, chair et os. Ce que l'on appelle, dans une certaine critique moderne, la matérialité du texte» (p. 79). La traduction tue matériellement le texte et proclame, sur la couverture, une imposture: l'Auteur. Un fantôme qu'on a beau attendre dans les pages ré-écrites par quelqu'un d'autre. L'auteur traduit n'a aucune puissance, car aucune présence. Et comment être présent, sinon par les mots? (p. 80).

Celuilalt filon al romanului (cel pretext pentru nașterea scriiturii), Eugen Simion³ îi găsește o rezolvare foarte expeditivă și oportună: „Debarasându-se nu numai de obsesiile românești, dar și de obsesiile epocii tradiționale“, Dumitru Țepeneag „pune într-un carusel un număr de personaje, reale sau imaginate, și le învîrte după o regulă pe care n-o putem prevedea“.

*

Literatura practică de Dumitru Țepeneag se prezintă mereu publicului cu o nouă fațetă a desfășurării sale. După atâtea

³ „Romanul biografic textualist“, în *Literatorul*, anul IV, nr. 42 (159), 14-21 oct. 1994, p. 3.

Cărți primite la redacție

- Dan Stoia, *Cetatea cu pânze*, Cluj-Napoca, Ed. Limes, col. „Metamorfoze“, 2006.
- Sandu Frunză, *Filosofie și iudaism. Un răspuns la întrebarea „Ce este filosofia evreiască“*, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2006.
- Ruxandra Cesereanu (coord.), *Comunism și represii în România. Istoria tematică a unui fratricid național*, Iași, Ed. Polirom, 2006.
- Ioan Suci, *Științele suave*, poezii, București, Societatea Scriitorilor Militari, 2005.
- Simona Popescu, *Lucrări în verde sau Pledoaria mea pentru poezie*, București, Ed. Cartea Românească, 2006.
- Radu Aldulescu, *Amantul Colivăresei*, roman, București, Ed. Cartea Românească, 2006.
- Mircea Martin, *Singura critică*, ed. a II-a revăzută, București, Ed. Cartea Românească, 2006.
- Silvia Zaharia, *Ochiul apelor*, Cluj-Napoca, Ed. Casa Cărții de Știință, 2006.
- Liviu Oltean, *Beți dintru acesta toți*, Cluj-Napoca, Ed. Eikon, 2005.
- Ion Vianu, *Vasilii, foi volante*, Iași, Ed. Polirom, 2006.

- Ioan Petru Culianu, *Gnosticism și gândire modernă*, Iași, Ed. Polirom, 2006.
- Petru Poantă, *Clujul meu. Oameni și locuri. O istorie subiectivă a Casei de Cultură a Studenților*, Cluj-Napoca, Ed. Casa Cărții de Știință, 2006.
- Mihai Măniuțiu, *Povestiri cu umbre*, Cluj-Napoca, Ed. Casa Cărții de Știință, 2006.
- Mihai Măniuțiu, *Il rauco suon*, poeme și prozopoeme, Cluj-Napoca, Ed. Casa Cărții de Știință, 2006.
- Andrei Marga, *La sortie du relativisme*, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2006.
- Matei Călinescu, *Eugène Ionesco: teme identitare și existențiale*, Iași, Ed. Junimea, 2006.
- Carmen Mușat, *Canonul și tarotul*, București, Ed. Curtea Veche, 2006.
- Ana Blandiana, *A fi sau a privi*, București, Ed. Humanitas, 2006.
- Ana Blandiana, *O silabisire a lumii*, București, Ed. Humanitas, 2006.
- Ana Blandiana, *Spaima de literatură*, București, Ed. Humanitas, 2006.
- Constantin Nicușan Micu, *Primăveri interioare*, Tîrgu-Mureș, Ed. Romghid, 2004.

- Constantin Nicușan Micu, *În vămile sufletului*, poeme, antologie, Tîrgu-Mureș, Ed. Ardealul, 2005.
- Constantin Nicușan Micu, *Dincolo de cuvinte*, Tîrgu-Mureș, Ed. Ardealul, 2003.
- Rodica Marian, *Identitate și alteritate*, București, Ed. Fundației Culturale Ideea Europeană, 2005.
- Mihai Cimpoi, *Secolul Bacovia*, București, Ed. Fundației Culturale Ideea Europeană, 2005.
- Maria Pal, *Măști de opal*, Cluj-Napoca, Ed. Casa Cărții de Știință, 2006.
- Ileana Cudalb, *Fîica mea America*, București, Ed. Fundației Culturale Ideea Europeană, 2005.
- Vasile Durloiu, *Imperia*, Constanța, Ed. Ex Ponto, 2006.
- Marian Nicolae Tomi, *Invitație otrăvită*, Cluj-Napoca, Ed. Grinta, 2006.
- S. Mehedinți, *Politica de vorbe*, Cluj-Napoca, Ed. Cartimpex, 2006.
- Ion Untaru, *Floare de lotus*, București, Ed. Semne, 2006.

metode și tehnici de a scrie, după atîta efectivă producție literară, niciun model de scriitură nu mai pare neașteptat. Țepeneag ne-a obișnuit cu de toate! Volumul *Reîntoarcerea fiului la sîmul mamei rătăcite* (Iași, Institutul European, 1993) conține articole, eseuri, interviuri, mici cugetări, apărute, multe dintre ele, în publicațiile românești de după 1989. Unele datează din anii '70, cînd autorul a susținut, cu intermitențe, rubrica „Șotron“ la *România literară*, *Luceafărul*, *Argeș*.

La o primă lectură, bucățile cuprinse în carte sunt dispartate, fragmentare, dar ele gravitează în jurul mereu aceleiași axe justificatoare: reîntoarcerea fiului este semnul profesiei de credință. „Mama rătăcită“ este o sintagmă stratificată: limba română, literatura română, Uniunea Scriitorilor, patria, toate spații din care fusese simultan respins. Dar cartea nu se vrea o jalnică pledoarie a ororii de exil și a întoarcerii acasă, ci, dimpotrivă, cu simțul fin cultivat al humuleșteanului umor românesc, Țepeneag se purifică de toată tristețea și supărarea ce au urmat ridicării cetățeniei române în 1975, prin decret prezidențial. Prin scris, el pare a uita trecutul întunecat, iertîndu-i atît pe cei din țară, care n-au împiedicat săvîrșirea actului cu substrat politic, cît și pe românii aflați mai de mult la Paris și care n-au acționat favorabil pentru aprobarea cererii de naturalizare. Și tot el este acela care se auto-analizează retrospectiv, găsind în comportamentul său (politic, literar, colegial) gesturi pe care nu le-ar mai face sau le-ar face altfel. Dă dovadă de o extraordinară luciditate (foarte rar întîlnită la alți scriitori) și transparență în abordarea oricărui eveniment. Este un caz aproape patologic de mărturisire:

Stînd să mă gîndesc mai pe-ndelete, acum, după atîția ani de exil, am ajuns la concluzia că am acționat greșit. Toți cei, în frunte cu Dimov, care mă îndemneau la prudență și-mi reproșau unele acțiuni nesăbuite aveau dreptate. Aș fi fost mai util (și literar și politic) în țară decît în exil! Așa că ar fi trebuit să procedez altfel. Să am, desigur, o atitudine onestă, de rezistent, dar să nu mă arunc, ca un adolescent romantic, cu capul în zid... [...] Mă întrebați ce n-aș mai publica din tot ce am scris și am publicat deja? Ei bine, iată: n-aș mai publica articolele din *New York Times* („A gîndi în România e o crimă“) și din *Le Monde*. Da, mai ales articolul din *Le Monde*, unde fac elogiul romanelor lui Paul Goma. E singura dată în viață cînd am scris ceva în care nu credeam; de dragul Cauzei, al luptei politice, am supraevaluat literatura lui Goma. Iată cît de mare mi-era patima politică (de fapt ura și disprețul pentru regim) și cît de mic talentul de politician!

În interviul realizat de autorul *Frigului* cu scriitorul Alain Robbe-Grillet, intitulat „Marxismul e pe ducă, alte pericole ne pîndesc“, cei doi dovedesc un foarte bine dezvoltat vizionarism. Cel puțin literatura pare a apuca drumul prorocit în amintita discuție. Analizînd panoramic viitoarea înfățișare a țărilor din Est după 1989, autorul *Gumelor* prevestește:

Cultural vorbind, ne putem teme că din capitalism se va lua în primul rînd ce e mai rău; adică – spus pe jumătate în glumă: restaurantele Mac Donald. Și în general produsele culturale de proastă calitate.

Sau, mai încolo, anticipează Țepeneag:

Situația din Est e ceva mai complicată. De pildă, în România, scriitorii tineri, în ultimii ani de dictatură, au reușit, în ciuda dificultăților inerente, să facă o literatură cît de cît modernă, să experimenteze moduri, noi pentru ei, de scriitură. Într-o măsură chiar mai mare decît pe vremea mea. Regimul a permis o literatură „pură“ pentru că avusese timp să constate că aceasta nu declanșa, în imediat, nici un efect politic. Pe cînd acum, după „eliberare“, scriitorii au chef să pună probleme politice. Cîtiva ani de-acum încolo o să apară cu precădere o literatură politizantă: a închisoșilor, a suferinței. Într-un cuvînt, memoria, atîta timp împiedicată să funcționeze, își va lua revanșa. Paul Goma va face adepți, deși el însuși, în exil, se străduie de cîtva timp, fără mare succes, să-și schimbe direcția. Dar acest tip de literatură nu poate dura prea mult. Scriitorii vor sfîrși prin a se întoarce la adevărata literatură.

În această manieră se continuă declarațiile lui Dumitru Țepeneag pe parcursul cărții. Întrebările care i se pun sunt deschise, directe, iar răspunsurile prompte. Acestea vizează mai mult politicul și culturalul, dar scriitorul nu poate face abstracție de biografic, întrucît la el acestea interferează, se determină reciproc.

Cea mai dramatică relație o trăiește cu Paul Goma:

Aveam față de Paul Goma o datorie morală, aș zice chiar formală, pentru că eu îi sugerasem să-și manifeste solidaritatea cu Charta 77 a cehilor, ceea ce a constituit punctul de plecare al „Mișcării Goma“. În tot timpul acesta îi asiguram logistica, era firesc să-l apar pînă la capăt.

Autorul oferă un tablou clarificator asupra tipului dominant de reacție a celui aflat în exil (înrăit de exil):

Scriitorii din exil așteaptă – unii conștienți, alții nu – să fie răsplătiți pentru isprava de-a se afla în exil. Nu le e de ajuns că sunt publicați, comentați și eventual, lăudați în țară. Li se pare că a fi tratați pe picior de egalitate cu „cei rămași acasă“ înseamnă pur și simplu o nedreptate. E vorba, deci, de o valorizare excesivă a unui gest care era, de cele mai multe ori, resimțit ca un protest. Și invocat ca un destin. De unde sinceritatea reacției lor, care poate însă apărea celorlalți drept resentimentară. Eu însumi m-am surprins gîndind în felul acesta, căzînd în capcana amărăciunii. A trebuit să fac un efort violent ca să nu mă las pradă resentimentului. [...] În 1978, după sprijinirea „mișcării Goma“ și campania de salvare a liderului, am făcut cererea de naturalizare. Mi-a fost respinsă. Le-am cerut prietenilor din jurul meu să intervină prin toate mijloacele, pentru că era o jignire care

se răsfrîngea într-un fel și asupra lor. Francezii (inclusiv Eugen Ionescu), toți au făcut cîte ceva. Românii nici unul: nici Goma, nici Virgil Tănase, nici Monica Lovinescu.

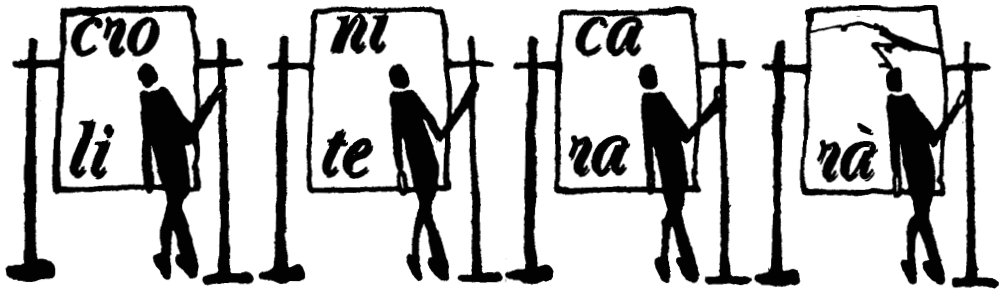
O prea amănunțită explicitare a cuvintelor lui Țepeneag știrbește din plăcerea lecturii cărții. De aceea, observațiile se vor opri aici, urmînd să conchidem alături de criticul literar Cornel Ungureanu⁴:

... Dumitru Țepeneag nu de interlocutor are nevoie (el e cel care știe!), ci de fidelitate. În jurul lui evoluează o seamă de infideli, pe orbite diferite. Mai toate interviurile, tabletele, microeseurile sunt dizertații despre infidelitate...

Inteligent, prompt, lipsit de iluzii, „Țepeneag aparține (totuși!) acelei generații pentru care ideea de scriitor nu era inutilă, iar Uniunea Scriitorilor, un reper esențial... Necazul e că nimeni nu mai vrea să creadă în Istoria sacră a scrisului pe care el, avangardistul perpetuu, mizase...“⁵

⁴ „Dumitru Țepeneag povestind copiilor“, în *Orizont*, nr. 5 (1335), 31 martie 1994.

⁵ *Ibidem*.

Un ornic scriitor candriu

Diana Leahu

Elimpe, „din prima“, că despre DCM e vorba. Nu știi dacă *scriitornicul* s-a gândit vreodată la *ornicul* conținut în numele inventat pentru sine, dar de măsurat umori și tenduri literare se ocupă, de o bună bucată de vreme, cu un ticăit și o ușurătate extrem de plăcute. Și-a exersat performanțele înregistrându-și, cum singur mărturisește, „ironia, mirările, iluziile și deziluziile“ și sperând să iasă, din toate astea, o „fiziologie a literatului român“. Deocamdată, jocul de artificii și jocul în general îi convin și-i ajung. Citindu-i cronicile, mi-a venit în minte, nu o dată, ... Ion Creangă! Punând deoparte și ținând (în) minte toate diferențele, e de remarcat că efectul se obține la amândoi întârziind firul „epic“ prin limbaj. Acesta, limbajul, este *elementul retardant* (cel identificat de Auerbach drept specific epopeilor homerice). Prin el se operează o amânare a ceea ce se întâmplă oricum, în general previzibil: *verdictul pozitiv* (DCM alege cărțile care îi plac sau care se cuvine să-i placă și despre ele scrie, uneori în *serial* – și el formulă retardantă). Stilul plin de „incuri“, de culoare, e mereu accidentat și spectaculos. Fiecare citat, generos, fiecare paranteză, surprinzătoare, avalanșele de sinonime parțiale ori șiragurile de determinate, chiar desfășuratele minidialoguri cu sine și cu cititorul (uneori simple exclamații franțuzești: „*Tiens, tiens!*“, alteori savuroase vorbe dezgropate de prin hrisoave, cuceritoare deja prin sonoritate, cam așa cum sunt injurăturile lui Creangă gen „mangosit“, „zmârdoare“, „bârdăganie“, „farfasit“, „tigoare“, „pughibale“, „budihace“, „zamparagiu“) au darul de a prelungi spectacolul critic. Există riscul, nici vorba, să te năucească, de la o vreme, *delicatețurile* în exces ale unui stil prea încântat de sine și de puhoiul de *confetti* ca să-i iei de tot în serios judecățile. Însă nu de asta îi pasă cititorului. El vrea să fie fermecat, și este, să i se dea iluzia participării deștepțe la desțelenirea unei chestiuni înalte, și i se dă din belșug. Forfota lingvistică face bine tuturor. Te simți în rândul lumii și în miezul lucrurilor.

Dincolo de asta, în cazul său, pârtnirea și subiectivitatea nu pot fi decât de la bun început asumate. Zice DCM în *Viață literară I* (Editura Fundației PRO, 2005, 200 de pagini): „Eu cred în continuare în statutul de artist, de scriitor, al criticului literar, în creativitatea lui, în relațiile lui ombilicale cu filosofia și istoria mentalităților, cu etica și estetica, metafizica, psihologia, sociologia și istoria doctrinelor politice, cu filosofia culturii și țin la ideea criticului moralist, povestitor de idei și de istoria acestora“. Pe scurt, și criticul e scriitor! Relația dintre scri-

itor și critic are, cred la rândul meu, cel puțin două fețe: una de egalitate, amândoi fiind scriitori și având interese și probleme comune, a doua, de contract liber consimțit. Criticul e cel care alege să urmărească scrisul celorlalți și să-l secondeze cu scrisul său. În fond, scriitor-scriitor ori scriitor-critic, scrii dintr-o nevoie interioară. „Temele“ sunt și pentru critic la alegere. În ce mă privește, nu (mai) cred că criticul are neapărat și anume datorită de a asigura „sănătatea“ literaturii contemporane lui. Poate să aleagă să nu citească o carte fiindcă proiectul său sau al „cercului“ său de lectură nu o vizează. Și scrisul său e liber și personal(izat). Până la urmă, totul duce, cumva de la sine, încotro trebuie să ducă.

Textele din *Viață literară* sunt, în principal, cele publicate în *Ideii în dialog*. Dările de seamă lunare fac și mai evidente înclinările. Ele aleg dintr-o puzderie de cărți și întâmplări literare și o fac după niște foarte stricte/vizibile reguli. Maliția bonomă e ingredientul prim al stilului dulce-acidulat pe care îl practică aici DCM. Universitarul oarecum timid de altădată și-a ales o tabără, se simte bine în spațiile ei rarefiate și își argumentează cu sârg apartenența dobândită. Când „adevărurile“ nu stau singure în picioare, trece ușor, ca o adiere, pe lângă ele să nu se prăbușească edificiul înainte de încheierea depoziției. Critica (adică observațiile cârtitoare) e valabilă și salutată dacă nu are în vedere *lista* casei, altminteri e, scurt, idiosincrazie. Despre „ai noștri“ se vorbește numai de bine. Iar lauda bine cântărită e agripantă, precum iedera de pe copertă. Urcă, acoperă, adaugă o frumusețe în plus.

Câteodată, citatele coboară pe neașteptate în pagină și țin loc de comentariu și autocomentariu critic, cam ca în *Țiganiada*, în răspăr cu instrucțiunile de folosire. Iată o secvență din Sorin Antohi: „Dacă suntem orbii de propriile noastre privilegii, confundându-le cu drepturile câștigate în cincisprezece ani de postcomunism, atunci avem o problemă analitică în primul rând, apoi una morală și etică“. Alta din M. Șora: „Mișcarea legionară nu pare să urmărească acaparea puterii, ci un tip de dăruire, de sacrificiu în beneficiul colectivității“. Sau din Andrei Pleșu: „Cultivăm cu o încăpățănare inexplicabilă mici jocuri de culise și ne dăm o identitate identificându-ne cu o coterie“. Îi plac atât de mult lucrurile bine spuse, încât transcrie pe îndelete și rânduri întregi care îl, ca să zic așa, desființează. Sigur pe sine, reține întorsătura de condei, nu neapărat împunsătura, pe care o rețază scurt diagnosticând paranoia, obsesia, boala adversarului nesăbuit. Îi plac „conflictele dospind ambiguu“ pe care le ambiguizează încă stilul său picante) resc.

„Partizanatul de stânga“ – căruia îi lărgeste peste măsură granițele și semnalmintele – îi dă fiori, nu și cel de dreapta, deși e o dreapta „acomodată“ și asezonată, cum lucid o definește. Căci, iarăși, o spune sin-

gur: „Nimic nu-i mai periculos, pentru toate forțele aflate în joc, decât reducționismul și de-contextualizarea“. Știe că „astăzi tocmai afirmația, susținerea adevărurilor – și nu demolarea, deconstruirea lor – reprezintă un act de curaj și o șansă dublă de reușită“. Însă își pierde siguranța de sine când identifică adevărurile de susținut. Piața de idei românească i se pare nervoasă și resentimentară, dar își îngăduie să nu facă excepție. Aerul mucalit, de degustător al „efervescentei răstălmăcirilor“, pe care îl conservă cu migală și răsfățuri, caută cearta și scandalul cu lumânarea. Vestea bună i se pare, de pildă, nu atât că a apărut *Dicționarul Echinox* la Cluj, ci că s-a iscat o polemică în jurul lui. Nu e vorba de o simplă descărcare a unei tensiuni, ci, poate, dimpotrivă; de o „încărcare“ periodică, de întreținerea vervei. Scrie ca un gazetar versat care face eveniment din piatră seacă. De aceea, interesul cade, potrivit cuprinsului, pe fobii, deficite, dezabuzări, perversiuni, resentimente, boli, culori, zgomot și farmec, cearcăne, dezumanizări, țâfne, ranchiune, veninuri, tropăit și răstălmăcirii, încruntări, dezbinare, febre, complexe, dezastre. Și mai cade pe capitală. Mă tem că revistele literare din provincie nu sunt atât *ilizibile*, cum decretează generalizând periculos bucureșteanul, cât... „ilizite“.

Criticul trebuie să fie, o spune și DCM, un bun-conducător-de-carte – cel care citește și este capabil să *povestească* și celorlalți, să-i provoace la lectură, la dialog, atunci când o carte merită. Însă *Omul care aduce cartea* a început să aibă, parcă, prea mult farmec. Cred că i-ar prinde bine un pic de posomoreală ardelenescă, provincială. Dar ar mai fi atunci el, oare, *scriitornicul*?

Antologiile avangardei

SIBRIL BORBELY

Multă vreme, mișcările de avangardă din imediata proximitate geografică a culturii române (maghiară, sârbă, rusă etc.) au fost cunoscute mai mult aproximativ, fără ca vreunul dintre cercetătorii noștri să se fi aplecat sistematic asupra lor, pentru a depista similitudini tematice, motive sau simboluri recurente. Mișcare internaționalistă prin excelență, avangarda central-europeană s-a conturat pe ruinele luminoase ale Imperiului Austro-Ungar, a făcut joncțiunea cu excepționala modernitate vieneză (despre care știm mai multe, atât din traducerea cărților lui Jacques le Rider, cât și din exemplara muncă de mediere întreprinsă de către grupul *A treia Europă* din Timișoara), a prins explozia estetismului decadent european, convertind-o protestatar în militantism stenic, tehnologic, și a beneficiat – fără a uita vârful calitativ francez sau chiar importul italian, prin futuriștii lui Marinetti – de superba mobilitate transfrontalieră a avangardei rusești și sovietice, aceasta din urmă implicându-se foarte activ (prin constructiviști, Chagall sau Malevici etc.) în resurecția revoluționară de după 1917, pe care o știm, de asemenea, parțial și distorsionat, cu precădere din sinteza schițată a lui Mario de Micheli, *Manifeste revoluționare*. Despre implicarea politică a avangardei românești nu s-a prea putut scrie la noi până în 1990

din rațiuni evidente de cenzură, așa că, atât în spațiul autohton, cât și în cel geografic de proximitate, ar fi multe de lucrat, mai ales că avangarda a constituit, chiar mai mult decât celelalte curente culturale și intelectuale, cruzete regionale foarte bine marcate, în cadrul cărora inhibiția relativă a graniței însemna prea puțin.

Anul trecut, două antologii naționale de avangardă au reținut, la noi, atenția celor interesați, deși circulația celor două grupaje a fost destul de relativă, întrucât grupajul *Sârbii în avangardă*, impecabil prezentați și traduși de către echinoxistul Ioan Radin Peianov, a apărut în nr. 7-8 al revistei târgumureșene *Vătra*, pe când *Avangarda rusă*, antologată de către Livia Cotorcea, la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, despre care, în treacăt fie spus, trebuie menționat faptul că scoate, adesea, cărți fundamentale, cu o circulație comercială destul de aproximativă. În consecință, am făcut eforturi serioase pentru a procura cartea prin bunăvoința Ofeliei Ichim, ea fiind menționată până acum, dacă nu greșesc, doar în paginile *Convorbirilor literare*, deși volumul ilustrat, de mai bine de 400 de pagini, ar trebui pus pe raftul prim al tuturor bibliotecilor simandicoase din țară.

Ioan Radin a făcut parte din prima generație a *Echinoxului*, a lucrat apoi, până aproape de Revoluție, la revista târgumureșeană *Vătra*, fiind, pe moment, bibliotecar al Uniunii Sârbilor și Carașovenilor din Timișoara. Existență retractilă, anahoretică, el a scos până acum, pe lângă câteva traduceri (inclusiv oberiutul Daniil Harms, volum pe care, ulterior, l-au parazitat mai multe edituri), un excelent volum de proză scurtă, analitică (*Schiță de portret*, 1988), despre care mi-a făcut plăcere să scriu în *Dicționarul analitic al operelor literare românești*, întrucât Ioan Radin este, în ciuda faptului că publică impardonabil de puțin, unul dintre maeștri discreți ai prozei scurte de la noi.

Deși apărută într-o revistă, antologia *Sârbii în avangardă* are dimensiunea analogică a unui volum, majoritatea textelor fiind absolut necunoscute la noi. Infime imprecizii de paginare, datorate exclusiv redacției, se cuvin a fi operate, însă, dincolo de ele, antologia este o revelație, prin numărul mare de texte programatice pe care îl cuprinde, atât în arii tematice cunoscute (expresionism, suprarealism), cât și în particularizări locale, cum sunt *sumatraismul* (Miloš Crnjanski), *zenitismul* (Ljubomir Micić) sau *hypnismul* (Rade Drainac). Foarte interesantă, prin internaționalism, e revista *Zenit* a lui Ljubomir Micić (1921-’26), care publică avangardiști europeni notorii, cu texte tipărite chiar în limba în care ele au fost redactate. De altfel, mișcarea de avangardă sârbă e, ca toate celelalte, lipsită de complexe marginale, în primul rând datorită liberei circulații a valorilor, din Occident până în Balcani și înapoi. La baza ei se află expresionismul, datorită proximității geografice a culturii germane, dar Ioan Radin precizează că, din punctul de vedere al istoricilor literari, se apreciază că expresionismul german și cel sârbesc au apărut aproape simultan, într-o relativă independență unul de celălalt, perspectivă care aruncă o lumină favorabilă și asupra relației dintre aparentul centru și prolifica margine.

Tot Radin mai subliniază, în foarte aplicata sa prefață (*De la avangardă la baroc*),

că mișcarea de avangardă sârbă a fost și locul în care au proliferat tipologii umane particulare, decomplexate, care nu au ezitat, de pildă, să reconsidere rolul istoriei naționale sau chiar al bisericii în această parte de lume. Ca o consecință, Rastko Petrović a fost aproape anatemitizat de către Biserica Ortodoxă Sârbă, pentru o *Revelație* nonconformistă, pe când alte destine umane aparte sunt parcă preluate din „istoria scurtă” a anarhismului european. Ioan Radin îl citează pe reductibilul polemist Stanislav Vivaner, student al lui Bergson, Lévy-Bruhl și Durkheim (nu „Durcheim”, cum s-a cules...) la Paris, apoi luptător în războaiele balcanice, de unde face joncțiunea cu Revoluția Rusă, după care participă și la cele două conflagrații mondiale, pe rând, pentru a se regăsi în titoism, la fel de inflexibil și de inflexibil cum fusese și în perioada interbelică. Alții sunt troțkiști, revoluționari, individualiști anarhici, intempestivi, într-o regiune complexă, multiethnică, neliniștită, pe care nu o putem marginaliza defel pe harta culturală și politică a Europei, cu atât mai mult cu cât – nu trebuie uitat – aici au răsunit și gloanțele de la Sarajevo care au declanșat Primul Război Mondial.

Antologia lui Ioan Radin trebuie să fie asimilată în mod adecvat de către cultura română, întrucât ea prezintă „trufandale” total necunoscute până acum cititorului autohton, cu excepția câtorva intelectuali aparte din Banat și zona Aradului, dintre care se distinge din nou figura prodigiosului Franyó Zoltán, fabulos „om-orchestra”, care a lăsat urme durabile și în cultura română. Foarte scrupulos – ca întotdeauna când se așază la masa de scris –, Ioan Radin traduce în primul rând manifestele (al *sumatraismului*, *zenitismului*, *hypnismului* și *suprarealismului*), pentru a le adăuga, în cele din urmă, reflexe contextuale la fel de elocvente. Prin presiunea exercitată de către „material”, traducătorul însuși devine un „om-orchestra”, fiindcă e silit să transpună nu numai proză – unde ar fi în elementul său –, ci și poezie, manifeste inflamate, extatice sau fragmente de teatru.

Clasica retorică incendiară a avangardismului se găsește peste tot în aceste texte avântate, decomplexate, însă, chiar și dincolo de diversitate, câteva recurențe propagandistice indică faptul că ne aflăm în fața unui curent relativ sistematic, în pofida revoltei pe care ar putea-o stârni în rândul avangardiștilor utilizarea unui asemenea termen revolut. „Eliberarea”, „zborul”, „cosmismul”, „extaza” („... lăsam ca forma noastră să fie determinată de formele cosmice: nori, flori, râuri, pâraie” – Miloš Crnjanski: *Explicație la Sumatra*, 1920) ar putea intra în dicționarul european al fenomenului, însă nietzscheanismul „barbar și genial” din *Manifestul Zenitismului* (Ljubomir Micić, Yvan Goll, Boško Tokin) este deja un extaz particularizat, fiindcă Micić vorbește în el de „copiii barbaro-geniului Sud-Estului”, în vreme ce Boško Tokin va preciza în *Zenitismul meu* (publicat, de asemenea, integral) că „nucleul manifestului meu este barbaria”, pentru a face, apoi, o foarte exaltată legătură între „dinamismul” vieții moderne și „barbarie”, pe fondul – cunoscut deja din Spengler – al unei Europe burgheze „obosite”, pe care – sugerează de data aceasta Tokin – numai barbarii estetizați (adică artiștii) o mai pot scutura de praf. „Școala zenitistă de poezie” chiar militează (înainte de Maria To-

dorova...) „pentru balcanizarea Europei”, să „aibă parte și sârbii de glorie în veacul acesta!”

Alte revelații (consemnate în fugă, din carență de spațiu): senzaționalul Branko Ve Poljanski (*Contraidiotikon*; *Zeul Biftek*; *Manifest*; *Dada Antidada* etc.) ar trebui predat în universități, măcar pentru a sugera că optzeciști nu sunt atât de atipici pe cât își doresc să fie. *Hypnismul* lui Rade Drainac trebuie pus în legătură cu *onirismul* de la noi, tot așa cum textele teoretice ale lui Todor Manojlović („*Cerebralism*” și „*simfirie*”, *Tradiție și doctrină*, *Lirica intuitivă*) pot intra în bibliografia esențială a tuturor celor care cercetează poezia modernă.

Ne oprim aici, cu regretul de a nu fi conspectat mai mult: completată cu câteva texte care nu au intrat aici din considerente de spațiu, antologia lui Ioan Radin se cuvine a fi reeditată imediat sub formă de carte, fiindcă ea conține adevărate bijuterii.

*

Prolifică, spectaculoasă (prin Chagall, Kandinsky, Malevici, Alexander Blok și nu numai), avangarda rusă a coincis, istoric, cu Revoluția din 1917, în care mulți au văzut, și pe fondul panslavismului foarte activ al perioadei (prin mai bătrânul Vladimir Soloviov), „evenimentul” avangardist prin excelență, așa cum nazismul de mai târziu nu poate fi despărțit, sub aspectul stilisticii, de expresionism. Oricum, implicarea politică a avangardiștilor majori în Revoluția sovietică e un fapt incontestabil, perfect explicabil prin sentimentul de explozie a ritmurilor descătuse pe care-l inspira noua realitate: Chagall e numit comisar de artă în regiunea Vitebsk (1918), Kandinsky pune bazele, în același an, ale noii Academii de Arte și de Științe, pe care o conduce până în 1922, în timp ce, din 1919, el, Kandinsky, Tatlin și Malevici fac parte, împreună cu Lunacearski, unul dintre corifeii *Proletcultului*, dintr-un Birou Internațional al Artelor, care pregătește primul Congres al Artelor Noi, reuniune internațională care n-a mai apucat, apoi, să se concretizeze.

Cel mai important studiu analitic despre relația dintre avangardism și socialism i se datorează, la noi, lui Claude Karnoouh (*Comunism/Postcomunism și modernitate târzie*, 2000), pe când bune informații incipiente despre prezența artiștilor plastici în lupta ideologică de panouri și postere din zorii Lumii Noi pot fi găsite în *Manifestele revoluționare* a lui Mario de Micheli. *Manifestul realist* din 1920 al fraților Pevsner, constructiviști, insistă pe arta spațiilor deschise, vibratile, specifică piețelor publice, pe motivul că orice operă de artă, care nu trebuie închisă în muzee, dispune de un realism dinamic și de un ritm energetic prin excelență antistatic, pe care numai mișcarea coordonată a străzii îl mai poate întreține. În spiritul aceleiași idei, Malevici anunță, tot în 1920, „revoluția universală”, a cărei cale e deschisă, extatic, de evenimentele din Rusia, în vreme ce *Manifestul constructivist* al lui Alexei Gan exaltă, în deplin acord cu ideile avangardiste europene, superioritatea faptului, a tehnicii în raport cu activitatea speculativă.

Cel mai interesant dintre toate este cazul *Proletcultului* din octombrie 1917, lansat de către Lunacearski și medicul Bogdanov, pentru care Revoluția e un soi de

→

→
 resurrecție nietzscheeană a fondului elementar reprimat, finalizată însă prin ideologie controlată și construcție. Lunacearski, pe care Stalin nu îl putea suferi, dar n-avea cum să-l înlăture, fiindcă el făcea parte din cercul revoluționar inițial, aflat pe baricade chiar și înainte de Lenin, va insista până în pânzele albe că realismul și avangarda sunt două metode de reflectare a lumii noi la fel de legitime, în ciuda faptului că Lenin și conducerea de la Kremlin începuseră să exercite presiuni pentru relativizarea avangardei și împingerea în prim-plan, prin metode discreționare și de control, a realismului, triumfător abia în 1934, la primul Congres, constitutiv, al Scriitorilor Sovietici. Cu trei ani înainte însă, Lunacearski își arată din nou colții, publicând studiul *Cele două direcții ale literaturii proletare*, în care afirmă că realismul și avangarda sunt două fețe ale uneia și aceleași aspirații artistice comunitare.

Ținând cont de această simbioză, masiva antologie a Liviei Cotorcea, *Avangarda rusă* (Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2005) vine cum nu se poate mai bine, umplând un gol resimțit de demult. Livia Cotorcea procedează sistematic, scrupulos, scriind și o prefață echilibrată, factuală, de aproape 130 de pagini (*Coordonate istorice și estetice*), însă impresia pe care am avut-o este că percepția ei e marcată de inhibiții ideologice retroactivante, fiindcă în majoritatea medalioanelor prezentate (*futurism, akmeism, expresionism, OBERIU, Frații Serapion* etc.) autoarea insistă pe victimizarea avangardiștilor întreprinsă de către oficialități, deși situația, în realitate, a fost mult mai complexă. Astfel, constructivismul e perceput restrictiv de către autoare, mai ales în ceea ce privește manifestul din 1920 al lui Alexei Gan, deși estetica ambientală a spațiilor deschise, care concordă cu angajarea ideologică deschisă, pragmatică, nu poate fi subestimată.

Impresia generală pe care am avut-o este că Livia Cotorcea pornește de la imaginea romantică, ingenuă a literatului și artistului ca personaj inefabil, pe care orice contact cu „realitatea” angajată nu poate decât să-l mânjească. Adevărul perioadei a fost însă altul, mai nuanțat, și greșim dacă încercăm să-i „salvăm” pe avangardiștii ruși de imixtiunea cu noua cultură proletară, fiindcă în acest fel nu facem decât să acredi-

tăm un fals diafan, care mângâie sensibilitatea noastră posttotalitară, dar nu corespunde câtuși de puțin adevărului. În masivul capitol dedicat Uniunii Sovietice, Igor Golomstock (*Totalitarian Art*, 1990) insistă, dimpotrivă, pe simbioză și continuitate, tot așa cum face, pentru ideologie, Richard Pipes, în *The Russian Revolution*. Livia Cotorcea are dreptate să insiste, ca bornă istorică, pe actul leninist de centralizare din 1922, dar aceasta nu a fost o ghilotină, așa cum vor fi Congresul din 1934 și, ulterior, exclusivismul lui Jdanov.

Pe de altă parte, unele distincții operate de către autoarea din Iași sunt foarte subtile, cum este, de pildă, cea de la pagina 41, în care ea discută diferențele stilistice dintre futurismul mașinist, tehnologic al lui Marinetti și organicismul naturist al futurismului rus, care ne apare ca fiind chiar cosmicizat, apropiat de filioanele subtile ale ortodoxismului răsăritean. La fel de substanțială este și observația autoarei că scriitorii și artiștii liberi ai perioadei se organizau, fantasmatic, în „ordine spirituale” („Ordinul Soarelui”, al „imaginiștilor”, al „transraționalilor”, „Ordinul cinarilor”, din grupul OBERIU al lui Daniil Harms), în primul rând pentru a-și proclama independența de presiunile oficiale și, în al doilea, pentru a întretine climatul sublim al elitismului, care însemna, de asemenea, un refugiu din calea numărului mare de neprofesioniști pe care partidul îi promova cu surle și trâmbițe în rândul literaților și artiștilor titrați, sub pretextul preamării geniului artistic spontan, popular, frust al omului sovietic. De altfel, jocul fantasmatic al elitizării se va termina brutal în 1930, odată cu sinuciderea lui Maiakovski, dincolo de care se scrie, deja, o nouă istorie, mult mai aservită imperativelor ideologice ale momentului.

Antologia de texte tradusă de către Livia Cotorcea (aproape 300 de pagini) reprezintă un bun câștigat care n-ar trebui să lipsească din nicio bibliotecă de la noi. Poate fi urmărită, în aceste manifeste incendiare, nonconformiste, care își aleg drept stindard volumul colectiv futurist *O palmă dată gustului public* (1912), întreaga gamă a influențelor protestatare, de la foarte lungi texte care rezonază cu proclamațiile despre substantivarea energetică a limbii, ale lui Marinetti, la preluări adaptate din Nietzsche („Vă chem să vedeți chipul celui care stă pe culme. Numele lui este Cel care a venit sin-

gur”) sau la propunerea, cu rădăcini tipic anarhiste și socialist-utopice, de a se înființa un *Guvern transnațional al Globului Pământesc* (Hlebnikov, Petnikov), „al cărui steag negru a fost ridicat de mâna omului și a fost preluat de mâna universului”.

Punctele de atac sunt, aproape întotdeauna, simbolismul, intimismul, decadența. *Akmeiștii* (prin proclamația lui Osip Mandelștam) exaltă Evul Mediu, pentru organicismul diversificat pe care modernitatea l-a uitat, în vreme ce *imaginiștii*, printr-un foarte semnificativ text al lui Serghei Esenin, glosează pe marginea virtuților stihiale ale cuvintelor și literelor rusești. Subtil este și Vadim Șerșenevici, tot imaginist, care sugerează că resurrecția colectivismului în Europa obosită a începutului de secol XX se datorează unei reacții energice la mitizarea *individului* de către cultura Bătrânului Continent, prin care spiritualitatea europeană se îngustează fatal, pierzând alte forme, mult mai ispititoare, de expresie.

Scrupuloasă, Livia Cotorcea – care s-a documentat în biblioteci rusești, italiene și israeliene – traduce și manifeste teatrale, muzicale sau proclamații – mult mai substanțiale – din domeniul artelor plastice (Malevici, Kandinsky etc.), pentru a realiza în acest fel o radiografie completă a fenomenului. 50 de pagini de note impecabil realizate consfințesc calitatea documentară de excelență a unui volum esențial, care se adresează și tinerei generații literare de la noi, dacă nu pentru altceva, măcar pentru a-i demonstra că insurgența de calitate are rădăcini culturale străvechi, pe care poți să le ignori doar cu riscul de a mai descoperi încă o dată roata cu spițe, într-o prelucrare mult mai debilă însă decât au făcut-o alții. ■

Cărți primite la redacție

- Zoltán Rostás, *Atelierul gustian. O abordare organizațională*, București, Ed. Tritonic, 2005.
- Zoltán Rostás, *Parcurs întrerupt. Discipolii din anii '30 ai Școlii gustiene*, București, Ed. Paideia, 2006.
- Zoltán Rostás, *Sala luminoasă. Primii monografiști ai Școlii gustiene*, București, Ed. Paideia, 2006.
- Ilinca Bernea, *Semnul Lunii*, roman, București, volum premiat la concursul de manuscrise al Uniunii Scriitorilor din România pe anul 2005, București, Ed. Cartea Românească, 2006.
- Dan Mihu, *Piese de schimb*, volum premiat la Concursul de manuscrise al Uniunii Scriitorilor din România pe anul 2005, București, Ed. Cartea Românească, 2006.

- Andrei Mocuța, *Povestiri din anii tinereții*, volum premiat la concursul de manuscrise al Uniunii Scriitorilor din România pe anul 2005, București, Ed. Cartea Românească, 2006.
- Violeta Ion, *Marta*, volum premiat la concursul de manuscrise al Uniunii Scriitorilor din România pe anul 2005, București, Ed. Cartea Românească, 2006.
- Livia Roșca, *Ruj pe icoane*, volum premiat la concursul de manuscrise al Uniunii Scriitorilor din România pe anul 2005, București, Ed. Cartea Românească, 2006.
- Augustin Cupșa, *Perforatorii*, roman, volum premiat la concursul de manuscrise al Uniunii Scriitorilor din România pe anul 2005, București, Ed. Cartea Românească, 2006.

- Valentin Ursianu, *Tavanul ipotetic*, roman, volum premiat la concursul de debut al Editurii Cartea Românească pe anul 2005, București, Ed. Cartea Românească, 2006.
- *Caiete de antropologie istorică*, „Oameni și Moarte în societatea românească”, anul III, nr. 1-2 (5-6), ianuarie-decembrie, Cluj-Napoca, Ed. Accent, 2004.
- *Caiete de antropologie istorică*, „Sărbătoare, celebrare, comemorare”, anul IV, nr. 1 (7), ianuarie-iunie, Cluj-Napoca, Ed. Accent, 2005.
- *Caiete de antropologie istorică*, „Identități și sensibilități alimentare europene”, anul V, nr. 1-2 (8-9), ianuarie-decembrie, Cluj-Napoca, Ed. Accent, 2006.

Poeme de

ȘTEFAN BOLEA

meet tyler

low you don't know where i've been

îmi amintesc senzația pe care o aveam când citeam mai demult
din dante
atunci când mintea nu-mi era spoliată de referințe livrești
complicate
și luam totul așa cum era, dacă asta a fost cândva posibil
întotdeauna mi-a plăcut *paradisul* mai mult decât restul comediei
pentru că infernul era omniprezent, indistinct și continuu
a spune că trăim în infern este maxim o banalitate,
în cel mai rău caz o afirmație strânsă de coaie
o behăitură din pânza de diamante a nepricopsirii metafizice

și senzația de care vreau să îți spun
și de care îmi spun practic fără să gândesc
– așa cum îi dictează beduinul lui ozymandias
îi pune vorbele în gâtjele cu delicatetea de mercur a unei laringite –
este acea coajă de nucă în care mă situez atunci când adorm bine
acel cheag de ou în care gestic
toți suntem una, îmi spun
fiecare e lumea pentru sine

și parcă recad în înălțimi, precum hōlderlin
și parcă simt vortexul lumii cum îmi înfășoară visarea ca un
balsam

interesant că aceste transe hipnotice, în care contemplația se cere
mă posedă doar atunci când prea multă violență m-a consumat
înainte
și da, între gestație și violență – aleg furia, aleg zbierătul
și zgârietura
parcă mi-e sete de o rundă cu lumea, cu Dumnezeu și cu mine
însumi
atacând din patru colțuri deodată

prea multă lene m-ar transforma într-un debil cu zâmbetul
de sticlă
sau într-un mort cu ochelari de plastilină și cu retină de sârmă

iar necesitatea acestui fel de viață care frizează idiosincrazia
un fel de râie în culori de carnaval – indiferența macabră
o răceală care se declină la modul sinistru – cu gestapoviștii
kafkieni ascunși în parcare

stavroghin s-a spânzurat pentru că altcineva a păcătuit pentru el
aș putea să termin acest poem cu o imagine sau aș putea
să-l termin cu o culoare
am răzuit vinișoarele de sânge ce-mi pulsează în sclipiri până când
mi s-a înnegrit
cataracta

tanatosfera

suntem rânjetul fără dinți al clovnilor triști
civilizația noastră este o caravana de taxiuri
un tren fără stații
conceptul fără coroană al unei carii de vampir
peste osemintele noastre se va ușura aburul lipsit de fală
al unui cataclism servit în doze mici
puținătatea noastră este ontologică
avem nevoie de ochelari de cal să contemplăm propriile noastre
fotografii

imnuri dedicate unei falii
falii care stau pentru un gol de neîmplinit
din carcapsele noastre se vor alege chiștoace și scrum
piei de portofele pe care vezi încrustate sufletul sau mai bine
absența lui

să învățăm toți limba mongolă, să-l luăm pe lenin drept dalai
lama

și să ne facem cu toții sperjuri în alfabet chirilice
să ne mințim în dialecte transcendente
că lipsa ne învață, că absența este pedagogică
că urlatul este doar silueta unui surâs decupat cu stiletul

și mai bine ne-am scoate orbitele cu unghia
ne-am destupa izvorul luminii cu lanțeta
să punem în locul ei ura și invidia
în locul soarelui orbirea,
în locul instinctului mersul avântat al racului
care se împiedică pe labele din urmă

membre defalcate, spasme bolnave și-un rictus de animal nebun
suspîn care aduce cu molfăitul idiotului, șoapte care horcăie,
o inimă păcătoasă,
ce mult mai mult provoacă scârbă

am merita această retribuție, pentru că iar am uitat
în lazarete duioase în care lepra hăuie
și doar tânguitorul pruncului mușcat de șarpe
mai prinde cheag
că tot ceea ce suntem noi înșine
că pura reflexivitate a existenței este unica noastră responsabilitate
și că noi înșine ne pierdem și tot prin noi înșine ne mântuim

orașul fantomelor

zbor pe avram iancu cu taxiul
impresia de film de năuceală pură
nu reușește să-mi șteargă penibilul sentiment
că trec printr-un oraș-cadavru
casele moarte îmi sunt cimitire
străzi-mormânt în care mă afund

rămășițe de halloween și spuza de la ziua morților
poate sunt doar un corb care zboară ca un glonț printre tâmplele
lui Dumnezeu
anthem-ul lui 69 eyes mă încapsulează mai bine decât poemul
lui poe

prin mine trec mai mulți preoți
își dau viață și glas unul altuia
își preschimbă sufletele într-un evantai
și spiritul în steme de vată

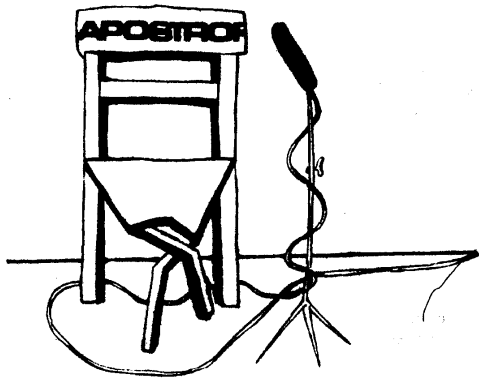
inspirația mă apretează ca pe un vesel în care încap prea mult
întubat cu eternitatea deodată, oceanul de vin sărbătorește talazul
ordinea perfectă pe care o descopăr ori de câte ori mă împotmolesc
în înălțimi

și jim morrison dansa doar pentru mine
the gate is straight deep and wide
un private horrorshow în care măștile cad ca steluțe de zăpadă

mă ascund mai adânc în poemul mortuar al lui mălancioiu
pe care îl recita un înger cu fața de metal și gheare de plumb
pe ton de histrion emancipat

actorul principal
there is no fear
evil is a point of view
ce teamă mai degrabă o intimitate aproape grețoasă
eternul spectator privește în gol
sufletul lui plutea în indiferența stranie a celui care leagă
un prieteșug cu ideea de moarte

dincolo de toate acestea simbolul ascensiunii avea să-l reprezinte
până-n pânzele albe
dar el este inconștient, să-l scoatem din scenă
să lăsăm cale liberă finitului care vibrează lasciv din coapsele
noastre

„Tortura care te salvează”

Dora Pavel: *Aura Christii, la începutul dialogului nostru, te rog să rechemi, din memoria ta vizuală, auditivă, olfactivă, afectivă, un peisaj sau un cadru domestic, foarte îndepărtate, care simți că te învâluie și acum proustian, protector: Cum era clima, vegetația și, în general, spațiul în care te mișcai în cea mai fragedă copilărie?*

Aura Christii: Îmi revin adesea în fața ochilor pașiștile de mentă din grădina bunicii mele, Axenia – Mama Mamei mele, care m-a crescut, investind în mine tone, megatone de căldură, de iubire; îmi revin în fața ochilor mâinile ei deformate de reumatism, mâini pe care eu le vedeam mereu frumoa-

• Dora Pavel. Foto: M. P.

se: constituiau (pentru mine cel puțin) un amar imn al iubirii, mă alintau, mă legănau și atunci, oho, când eram în plină adolescență; apropo, dacă n-ar fi surprins cineva în timp ce acea madonă sublimă își legăna „puuul” care nu mai era, vai, de mult un pui, probabil că ar fi suris. Mirosul de tei, mirosul de salcâmi înfloriți – miresme iubite de Mama mea, Liuba – mă răscolesc, de asemenea, nu rareori. Se ridică din mine iute, din subterane, și mirosul rozelor tîrzii, pierdute, din Valea Trandafirilor din Chișinău, situată nu departe de reședința noastră (era un ocean de roze acolo, în care mi-am dorit de atâtea ori să mă pierd, să mă dizolv), unde ne plimbam – eu și fratele meu, Andrei (Andy îi spun cei apropiați) – cu părinții (Liuba și Semion), serile. Țin minte și acum iernile, cu miros ascuțit de ger, de fiară crudă, înfometată, iernile cu omătul cât un om; deveneam atunci (ca și acum) euforică, copilăroasă atunci când ninge; iubesc iernile crude, năpraznice, ierni-

Aura Christii

le dulci, atroce, vinovate de zăpada cosmică ce ne înghite; da, iubesc iernile – și asta nu numai fiindcă m-am născut în ianuarie, prin urmare, sub semnul capriciosului, încetului Saturn. Cea mai fragedă copilărie îmi readuce în minte mirosul Mamei mele, miros de femeie crudă, uriașă, care și acum, deși „puii” ei sunt oameni mari, e alături de ei, tremură pentru ei, complice ireproșabilă ce este.

Îmi place să-mi aduc aminte de Tatăl meu, cel din diminețile în care mă ducea la grădiniță; mă ținea în brațe adesea, avînd grijă să mă trezesc treptat, pregătindu-mă pentru lumea dimprejur. (Eu mă trezesc greu – ceea ce nu mă împiedică să fiu veselă, adunînd ironiile celor dragi, ieșiți din somn mult înaintea mea.) Îmi place mirosul creioanelor ascuțite de Tatăl meu; e un miros care mă bîntuie uneori și în vise. Semion a fost extrem de cald cu mine la început, în copilăria mea. Mai tîrziu, relația noastră s-a schimbat. A luat o turnură diferită; probabil, și din vina mea. Îi semăn mult, de altminteri. E un adevăr descoperit tîrziu. Adică la timp.

De bună seamă, există și multe alte peisaje, mirosuri, cadre domestice, cum le spui tu, Dora dragă, familiare; există și alte fragmente de realitate care mă trag de mîneacă, să zic așa, mă iau cu ele, mă aruncă în trecut adînc, tot mai adînc, printre anticele cruci de sare ale copilăriei, ale (post)adolescenței mele – straniu – tot mai prezente. Mă voi referi încă la cîteva. De pildă. Ochii Tatălui meu stors de suferință, de boală; ochi de un căprui intens, disperat, ochi care știau că în curînd va pleca în lumea umbrelor și își doreau – simțeam asta – să nu mă clatin după moartea lui. În cele cîteva zile cît am stat cu el în iarna anului 1997 – anul în care s-a stins –, am aflat despre existență enorm. Repet, enorm. Ții minte genială navelă a lui Lev Nikolaievici Tolstoi, *Moartea lui Ivan Ilici*? Moartea te azvîrle, cîteodată, în magma esențelor, care pot fi ucigătoare, dacă nu ești puternic; atunci cînd îl vedeam stingîndu-se pe Semion, da, eu nu știam mai nimic despre puterea mea, venită dintr-o vulnerabilitate exacerbată, sălbatică.

Un alt fragment de realitate, de așa-zisă realitate: pîlcurile de mesteceni din Parcul „Aleksandr Pușkin” din centrul Chișinăului, pîlcuri între care întîrziem îndelung; formau un soi de insulă protectoare, pestriță și dulce. Cei doi lei din marmură, călăriți de mine de mult; Papa mă ridica sus în mîini și mă așeza pe unul dintre ei, cel din dreapta Aleii Clasicilor, unde ne plimbam, atenți la busturile scriitorilor aflate de ambele părți ale aleii; bustul lui Eminescu avea la poale anul, împrejur flori vii.

D. P.: *Invoci, observ, îndeosebi imaginea tatălui. Alege, te rog, o mică istorioară care te emoționează, un gest, o vorbă magică, un stop-cadru, numai al tău, cu tatăl tău, Semion.*

A. C.: Demult, într-o perioadă în care aveam o suferință (eu am migrene, cîteoda-

tă foarte puternice – repercusiunile unor comotii cerebrale avute în copilărie), nu mai știam ce medicamente să iau; consulta-tă de medici, prieteni, colegi, am încercat tot ce era posibil (pastile, injecții, pină și alcool etc.), fără niciun rezultat însă. Într-o după-amiază, eram acasă singură, stăteam întinsă în camera mea. Am auzit ușa de la intrare; era Semion. Aici, ca să fiu bine înțeleasă, trebuie să fac o paranteză. Spuneam că în copilărie Semion era cald cu mine. Pe urmă însă relația noastră s-a schimbat. Mult. Papa devenise... rezervat; își reprima, bunăoară, tentația de a mă mîngîia, așa încît pot număra pe degete de cîte ori m-a atins pe creștet. Deci, în adolescența mea am cunoscut un alt Tată: autoritar, aspru. Inuman de aspru. Avea și o teorie, stupidă după părerea mea, referitoare la asta; spunea că asprimea lui vine din dorința de a mă pregăti pentru viața care este, în esență, de o duritate lipsită de măsură; în consecință, era brutal, îmi făcea diverse farse. Imaginează-ți un adolescent singuratic (nu mă lamentez; constat). Un miop care suferă de migrene cumplite, accese de vomă (le am și acum). Conștient de handicapul său. Un copil de o timiditate ucigătoare, de o sensibilitate atroce. Pe de o parte. Iar pe de alta, un părinte dur, sec, militaros (Tatăl meu, în prima-i tinerețe, făcuse parte din trupele de elită ale aviației militare; absolvise Școala Înaltă de Aviație din orașul Dvinsk), care voia ca „progenitura” lui să fie mereu prima: la grădiniță, la liceu, la școala de muzică. Nu-mi plăceau științele exacte, detestam fizica, matematica; ei bine, era în stare să stea ore întregi, pentru a-mi explica ce n-am înțeles sau n-am vrut să înțeleg. Era un pedagog foarte bun, de altfel, ca și Mama lui, Elena Potlog/Jușkov, care, fiind absolventă a Școlii Normale de Învățători „Vasile Lupu” de la Iași, a fost profesoară toată viața (bunica Elena și-a făcut studiile inițial acasă, la Școala Religioasă, apoi la Gimnaziul de fete din orașul Orhei, unde, între altele, învățase franceza și germana, rusa știind-o de acasă). Uneori, cînd mă jignea – mă jignea, mă umilea, cîteodată, teribil –, eu îl întrebam cum de poate fi altfel decît e în realitate; căci eu alegeam mereu imaginea lui de părinte bun, cald, foarte cald, imagine moștenită din copilăria mea. Și acum o aleg, de altfel. Bref. Noi, eu și Papa, vorbeam puțin. Era de o asperitate, spuneam, ieșită din comun. Era flegmatic și violent (sunt exact ca el: flegmatică, violentă și autoritară); era uimit de faptul că cedez ușor în lucrurile mărunte (exact așa fac și acum); presupunea că nu am caracter și ținea cu tot dinadinsul să mă călească, dorindu-și să facă om din mine. Aveam divergențe rar, confruntările însă erau atroce. Ne-am certat rar. Și aprig. Aprig, Niciodată din cauza lucrurilor mărunte. Împăcărilor noastre erau definitive; ca și despărțirile. Aceste lucruri m-au marcat și în sensul că mi-au format o voință neobișnuită, în primul rînd pentru mine; cer de la mine enorm, sunt de o asprime care pe Mama, bunăoară, o deranjează.

Uneori. Apoi, când și când, îmi dă ghes dorul de ceva... definitiv. Papa era puternic, extrem de puternic; avea nervi din cel mai fin și rezistent oțel.

D. P.: *Vorbeai despre o migrenă...*

A. C.: Ei bine, în acea zi când aveam o migrenă mare, Semion fusese... nu mă duce mintea cum să spun. Era ceva ieșit din comun. Țin minte cu exactitate casanta mâinile lui, ochii, felul în care mă privea. Mi-a vorbit puțin, ținându-mă de mâini (mă ridicasem din pat). Și deodată, spre stupefarea mea, Papa, pierdut întrucitva, a îngenucheat în fața mea, întrebându-se ce să facă?, în ce fel să mă ajute? Era disperat că medicii nu găsesc numele răului de care eram locuită și, în consecință, nici remediu împotriva acestuia. Apoi, *s-a auzit* (mai târziu mi-a spus asta) invitându-mă să ne plimbăm la cimitirul Doina – e vorba de un cimitir-urbe imens, situat în marginea Chișinăului. O zi de pomină. Era o zi întunecată, cu un cer de plumb, greu, ca marea, ca munții; am intrat în capela aflată la intrarea în acel mirific oraș al morții, am aprins câte o luminare. Pe urmă ne-am plimbat mai bine de două ore printre cruci, pe alei, printre monumente funerare, studiind inscripțiile tombale și urmărind cerul închis, de plumb, ascultând croncănitul ciorilor, pîndind începuturile abia bănuite de viață, urmărind cum cerul treptat-treptat se înseninează. În chip uimitor, totul se amesteca: moartea și viața, acel bărbat tânăr – intrat în cea de-a doua tinerețe, cu un mers caracteristic celor funciar mîndri, celor pentru care demnitățile aerul firesc respirat de ființa lor, celor care au în față... cerul și țăriile acestuia – și acea adolescentă pierdută: fiica lui; totul vuia și cînta și se desfăta împrejur, totul mirosea a sfîrșit și a început totodată, aducînd în actualitate acele scurte pribegii gustul unui mister deopotrivă negru și înșorit. Uitasem, firește, de migrena mea. În scena care precedă poemul Marelui Inchizitor – unul dintre vîrfurile dostoevskiene –, genialoidul Ivan Karamazov îi spune, la un moment anume, fratelui său, isusiacului Alioșa, că trei lucruri guvernează lumea: taina, autoritatea și spaima. Atunci, în cimitir, hălăduind de mîna cu Semion printre cruci și morminte, m-am izbit de acest adevăr ce-i aparține aceluși sfînt epileptic care va domni încă multă vreme în imperiul romanului: Fiodor Mihailovici Dostoevski. Da. Taina care ține moartea și viața alături, moartea îmboldind pururi *viul* din noi; autoritatea ubicuă a *viului* și spaima de ratăre. Am ieșit amîndoi din acel regat promiscuu al vieții și-al morții ținîndu-ne de mâini. Și simțînd ceva neobișnuit. Unic. O disperare senină. Ascuțită. Atroce. Și o liniște, cum să-i zic?, de mare amiază căzută abrupt peste lume. Acea amiază/după-amiază o păstrez vie în memoria mea. În mine. N-am descris-o niciodată pînă acum. Păstrez și amintirea lecturilor făcute în paralel cu Semion; citeam, de pildă, *Idiotul* sau *Frații Karamazov*, apoi discutam pasajele care ne-au plăcut cel mai mult. Ne vizitam (stăteam, firește, în camere separate) mai des în acele perioade, iar întrebarea care revenea era următoarea: „La ce pagină ai ajuns?” Îi citeam poezie rusă. Așa, lecturîndu-i poezie cu voce tare, serile, la ceai, i-a îndrăgit pe Ahmatova, Țvetaieva, Mandelstam, Esenin. Iar mai târziu pe Rilke, pe Emily Dickinson. Apoi pe

Breban. Apropo de *Don Juan*, Papa se minuna: cum de a fost posibilă apariția acestei capodopere (scrisă într-un regim interior de superioară libertate) în plină dictatură ceaușistă, ultrarestrictivă în ultimele circa două decenii?

O altă istorie. Scurtă. Nicolae (Breban) îi vorbise odată lui Semion despre cît de grozavă e Aura. Tatăl meu îl asculta, zîmbind senin-viclean-înțelept. (Era septembrie. 1996. Peste cinci luni Papa urma să se stingă.) Apoi, după ce a văzut că romancierul a tăcut, Papa (eu așa îi spuneam atunci cînd nu-l chemam pe nume, Senia: Papa, cu accentul pe prima silabă) l-a întrebat deodată:

– Să vă spun cine este fiica mea?

Nicolae (Breban) l-a privit întrebător; surîdea:

– Da. Vă rog chiar.

– Dacă Aura își propune un scop și în fața ei apare, la un moment dat, un zid, ea va sta locului, în fața zidului aceluia, pînă el se va urni din loc.

D. P.: *Ai un volum de poeme, Ultimul zid...*

A. C.: Da. Aceea a fost fraza din care a crescut volumul meu de poeme, *Ultimul zid*, scris în timp ce-l vegheam pe Papa și pe întinderea celor patruzeci de zile care au urmat după moartea lui. Era un complice desăvîrșit Semion. Atunci, cînd i-a spus acea frază lui Nicolae, mi-am dat seama că el, Tatăl meu, *știe*. Lui îi datorez faptul că am învățat să lucrez drojdia timidității mele exagerate, castratoare; conștientizarea acesteia l-a făcut să fie dur cu mine. Dar cîte îi datorez lui Senia/Semion! Nietzsche are o frază iubită de mine: „Ceea ce nu ucide întărește”. Tatăl meu mă provoca, de fapt, ca să-mi descopăr forța.

D. P.: *Vorbește-mi despre relația cu fratele tău, Andrei, de care acum ești foarte legată și profesional. Ți-a produs vreodată o mare supărare, te-a tratat cumva, în pruncie și-n adolescență, nu ca pe o soră, ci ca pe un frate, ca pe un egal al lui, sau, dimpotrivă, legătura voastră a fost dintotdeauna puternică?*

A. C.: Legătura noastră a fost, într-adevăr, întotdeauna puternică. În copilărie, adolescență am încercat să-l formez. Îl dominam de la distanță. Sunt cu trei ani mai mare decît el. Uneori, îi aplicam pedepse; desigur, cînd lipseau părinții noștri. Asta pînă cînd, într-o primăvară, dintr-un puști slăbănog, pricâjit, Andy s-a transformat într-un ditamai adolescent, lung, înalt, subțire (era dansator profesionist, absolvind ulterior Colegiul de Muzică și Coregrafie „Șt. Neagă”), și, evident, mai puternic decît mine. Ne băteam măr. Da. Măr. Niciodată din cauza fleacurilor. El voia (habar n-am din ce motive) să fiu tare ca un băiat; mă întreba de ce nu sunt băiat, mă ducea peste tot cu el, cultivîndu-mi ticuri masculine, jucam fotbal, o făceam pe portarul etc., iar cînd protestam, îmi aducea aminte de faptul că atunci cînd Mama era însărcinată cu mine, ea își netezea pîntecul, așteptînd un băiat și tratînd fetusul în consecința acelei așteptări. Adesea Andy mă provoca la trîntă. Or, eu eram slăbănoagă; întruchipam – rîd și acum, gîndindu-mă la gîngania aia – prototipul ochelariștii care în afara cărților nu e prea interesată cu adevărat de nimic altceva. Știu că Andy chiulea; aveam obiceiul de a ne spune totul, aproape totul. Eram com-

• Aura Christi. Foto: Nicolae Breban

plici de pe atunci. „Spune-mi ce-ai făcut. Spune-mi totul” – e afirmația pe care o vei auzi pronunțată frecvent de noi doi.

De cîțiva ani, complicitatea noastră funciară, puternică a suferit o schimbare în sensul că a devenit și una profesională. Andy a învățat o nouă meserie (în trecut făcuse o excelentă carieră de dansator, însă avusese parte de ghinion: cîteva accidente la spate și genunchi l-au pus în situația de a renunța la dans; apoi a făcut cîțiva ani de management, dorindu-și să părăsească țara; mă bucur că n-a plecat); mă refer la meseria de editor. Ne completăm reciproc în această ordine de idei; nu știu ce m-aș face fără el, fără hărnicia, inventivitatea și, mai ales, spiritul lui practic, eu, la acest capitol, avînd probleme în special în perioadele în care scriu. E un tînr de o rară hărnicie; are cultul muncii, al lucrului bine făcut. E priceput la tehnică. Nu încetez să mă minunez urmărind cît de îndemînic e. Eu, în schimb (ca să-l citez), sunt o catastrofă. În sfîrșit, suntem un tandem de zile mari. Amîndoi, extrem de diferiți fiind, avem răbdarea să găsim mijlocul de aur, asumîndu-ne nu puține riscuri. Nu uita că o minieditură – la Ideea Europeană mă refer – ține în viață o veche și prestigioasă revistă cum e *Contemporanul*, ceea ce implică abilitate, curaj, chiar puțină nebulie, în condițiile în care statului român, funcționarilor culturii nu le pasă cîtuși de puțin de literatura română vie.

Datorită lui Andy și Mamei mele, am parte de liniște, de condițiile necesare scrișului. Le sunt recunoscătoare.

D. P.: *Dar mama? În ce măsură îți cauționează vocația? A făcut-o dintotdeauna?*

A. C.: Liuba consideră că nu am făcut bine alegînd o meserie neburgheză, atipică. Însă, evident, se bucură de succesele mele – ale noastre! –, e mîndră de noi, dar continuă să viseze „să ne dăm pe brazdă”, adică să alegem niște profesii mai lumești. Ceea ce, desigur, nu se va întîmpla. Andy va rămîne editor. Eu voi încerca și în continuare să rămîn scriitor. Paradoxul – în cazul Mamei – începe în punctul în care, neîmpărțîndu-ne alegerea, nefiind de acord cu ea, totuși, în ciuda sa, ea ne sprijină total, necondiționat, iubindu-ne, ținîndu-ne pumnii ca să rezistăm. Și aici descopăr gradul ei înalt de umanitate, de toleranță; Mama poate emana într-un sfert de oră atîta căldură, atîta energie a iubirii, cîtă eu nu produc într-un an. Din acest punct de vedere mă simt, uneori-adeoseori, un vierme în fața acestei uriașe femei – un viu spectacol al dăruirii.

→

Poeme de ANDREI FISCHOF

Poeții naționali

Cînd slăbesc și se simt în pericol
popoarele-și aleg poeții naționali
după mărimea soclurilor
imaginate în vremurile dinainte.
Apoi, poeții naționali, morți – aleși,
devin statui sau străzi,
iar operele lor, înțelese de cei vii
de-a-ndoaselea,
se citesc cu glas tare la aniversări și
comemorări,
cu gândurile aiurea.
Popoarele își îngrijesc poeții naționali
aleși în vremuri însetate,
aidoma grijei pentru ghivecele de flori
din balcoane.
Doar că nu-i schimbă cu ploile și vîntul
și arșița
discursurilor repetate ca o parolă greșită
la poarta nemuririi,
căci nimănui nu-i place să-atingă
cuvintele-cadavre.
Oasele devenite humă. Lanțurile
din tăceri.

Utopia

Saltul ferice al cîinelui
revenind
cu creanga între colți
azvîrlită întru bucuria
noastră: aceasta poate fi
imperturbabila uimire.
Falsa credință
în veșmintul prea larg al
îngăduinței umane.
Utopia învingerii. ■

→

D. P.: *Care este momentul – o zi sau un an – din existența ta pe care-l consideri crucial, fără de care crezi că, astăzi, ai fi fost alta?*

A. C.: 1986-’87. Am avut parte de experiența unei miopii galopante. Apoi de desprinderi de retină. Riscam să-mi pierd ochii. Nu știam dacă medicii vor reuși să-i salveze, mai ales că avusesem două eșecuri operatorii la spitalul nr. 3 din orașul meu natal; la clinica moscovită a lui Fiodorov m-au consultat patru chirurghi, trei refuzînd să mă opereze. Îngerul meu salvator se numește Larisa Olejko (își dădea doctoratul în acea perioadă, cu profesorul Fiodorov). Larisa Olejko. O rusoaică subțire-subțire, frumoasă, înaltă, blondă, cu ochi mari, de un albastru nelumesc; Domnia Sa mi-a făcut teste peste teste, examene, iar pe urmă patru operații, primele două extrem de riscante, sub anestezie generală, la o distanță de trei luni. De atunci iubesc orașul Moscova cu un fel de perplexă iubire disperată. Moscova mea, a lui Semion și a Liubei, am parcurs-o, ținîndu-ne de mîini. Dragii de Janina și Ion Ianoși iubesc Sankt Petersburgul, la care ținem și noi nu puțin de altminteri. A fost unul dintre cei mai negri și cei mai fericiți ani din cei aproape patruzeci cîți îi am. Nu

e o contradicție gratuită. Atunci m-am născut de fapt. În tetralogia mea – *Vulturi de noapte* – am un personaj extrem de viu, Akulina Jușkov se numește, care susține – cu o provocatoare trufie incitantă – că s-a născut la nouăsprezece ani. Fără să realizez explicit, atunci cînd dădeam viață aceluia personaj, am exprimat un lucru esențial despre mine, despre trecutul meu. În ’86-’87 am năpîrlit pe dinlăuntru; am dat de o vîină puternică, a cărei existență n-o bănuiam. Am descoperit că sunt un om viu, extrem de viu. Am devenit eu însămi. E un mare noroc acesta, Dora dragă.

Mai tîrziu, iarăși am avut noroc. Nicolae (Breban) insistă să-mi arate Parisul lui iubit. Plutesc. Sunt euforică. Trei luni hălăduiesc pe străzi, prin muzee, săli de expoziție, călătorim în provincie; nu mă mai satur; văd cele trei „peșteri ale lui Dumnezeu”: Notre-Dame de Paris, Chartres și Reims etc., etc. Dorm pînă tîrziu. Diminețile, scriu. Cîtesc. Și iar umblu de colo-colo. Fac cîte cinci-șase kilometri zilnic aproape. Mă aflu, așadar, la Paris (suntem în ’94, cred, e primăvară; la Paris înfloresc magnoliile). Îmi expiră viza (pe atunci se circula exclusiv cu viză); mătușa mea, Gugut (Ileana Constantinescu, absolventă a Institutului de Arte Plastice din București, stabilită, împreună cu fratele ei, Cornel, de mai bine de trei decenii în capitala luminilor) insistă să-mi fac un examen medical, mă întreabă dacă mă deranjează ceva anume; trebuia să mi se prelungească viza, nu? Bref. Mi se face, în cele din urmă, un examen oftalmologic; adevărul e că aveam dureri atroce nopțile, bănuiam despre ce este vorba, dar speram să fie altceva, mai puțin grav. Mi se descoperă o desprindere de retină la ochiul drept. Iar trec printr-o apocalipsă după Aura; mi se fac două intervenții laser. În primăvara acestui an, la Clinica Oftalmologică din Floreasca mi s-au propus alte două intervenții. Le amîn cît pot. Trebuie să termin *Zăpada micilor*, ultimul roman al tetralogiei mele.

... Existența e un fantastic spectacol absurd, Dora, de o cruzime casantă, de o frumusețe sălbatică; dacă nu ajungi să te descoperi pe tine însuși, să-ți descoperi vocația, viața trece, se trece în gol. Întorcîndu-mă cu fața spre mine, mi-am descoperit în acele săptămîni, luni moscovite, de singurătate inumană, inumană, cînd pendulam între viață și moarte, vocația (părinții mei, dragii, scumpii mei părinți mi-au fost alături; dar, se știe, în suferință, fiecare e pe cont propriu; botul morții te-mpunge cînd ești singur, cînd stai ghemuit în marile boli, și nu te poți salva decît... într-o singurătate care îți bate între tîmple aidoma unor clopote uriașe, ce te adăpostesc în cele din urmă în pîntecul lor protector). Mi-am descoperit, așadar, vocația. Repet, e un noroc acesta. Greul cel mare urma să vină. Dacă în boală m-au sprijinit/mă sprijină părinții mei (eu am cultul familiei; dacă vreun dobitoc simpatice atinge pe cineva drag mie, mă transform într-o leopardă gata să-l sfîrtece), vocația trebuia, firesc, să mi-o urmez singură. „Lucrurile mari se fac în singurătate”, scrie iubitul de mine Rainer Maria Rilke.

D. P.: *Scrii, deopotrivă, versuri și proză. Ce anume îți dictează, într-un moment, una sau alta dintre opțiunile? Cum funcționează, în cazul tău, dedublarea poet/romancier?*

A. C.: Nu fac o distincție netă, clară, între poezie, proză, eseu, deși, se înțelege de la

sine, e vorba de genuri diferite. Aici e limpede că se vede descendența mea neo/postromantică. Nici romanticii germani – mă refer la Novalis, Hölderlin, în primul rînd – nu deosebeau cu strictețe poezia de proză, bunăoară. Nu cred că îmi pot permite luxul de a vorbi despre dedublarea romancier/poet, întrucît aș aluneca, pesemne, pe o pistă falsă. Nu e vorba de o dedublare. Pur și simplu, sunt și încerc să exprim felul în care sunt prin intermediul scrisului; uneori, mă trezesc cu respirația tăiată: scriind la roman – la *Marile jocuri*, de pildă –, ajunsă într-un virf tensional, deodată, în urma unui decliv, în loc să mă opresc, eu închid documentul respectiv și – mînată de demonul meu păzitor, care surîde provocator-viclean-insidios în colțul gurii – deschid un alt document (scriu pe ordinator – o mașină de scris mai performantă), intitulat *Grădini austere*, volumul meu de psalmi (care poartă următoarea dedicație: „În loc de inscripție tombală pe mormîntul Doamnei Olga Esthera Böhmler Breban”). Într-un tîrziu, după ce scriu acolo, constat – nemaivînd puterea să mă mir de propria-mi uimire – că ceea ce am scris se numește poezie.

Poetul se hrănește din romancier, din eseist; și viceversa. E o relație de complicitate nelipsită de spaime, rateuri, nostalgii, enorme îndoieli. Poezia – spuneam și în alte dați asta – e o tornadă, o ardere extrem de intensă, scurtă, o nebunie închisă într-un sistem bine gîndit, în urma căreia te alegi cu ferocea nostalgie după zeul de care ai fost locuit; e un dor de fapt în magma căruia renaști, iar pe urmă îl readuci în casa sufletului tău; proza, în schimb, e o ardere de durată, la foc bine cîntărit, proza impune ritmicitate susținută, nervi tari, un psihic monstruos de puternic; e un drum lung, sinuos, împînzit de capcane, un drum fără de care nu aș fi rămas eu însămi. Cine mai are divina nebunie de a recunoaște zeul care se reîntoarce la tine? Cine mai este interesat de asemenea lucruri? În realitate, visam să devin un poet; în România, unde există poezie de un nivel înalt, foarte înalt, nu e ușor deloc să ajungi un bun poet. Or, după ce am devenit – sper! – poet, eu m-am trezit – într-o totală perplexitate destinală – azvîrlită cu brutalitate în mari (ca dimensiune) construcții, în teme majore, ca, bunăoară, relația maestru-ucenic. Lucram la *Noaptea străinului*, urmărind cum textul se umflă, se umflă, se umflă; abia de îmi reprimam gîfîitul și, trecînd de jumătatea romanului, mă întrebam, cu disperare: Doamne, ce mi se întîmplă și de ce sunt ținută singură, izolată, în fața ordinatorului zeci, sute de ore? De ce trebuie să umplu cu litere, cuvinte, zeci, sute, mii de pagini, lucrute apoi la silabă, pagini care, odată împlinite, te aruncă?... Lucram la un roman care nu se mai termina!! De ce această tortură repetată zi de zi? Tortură care în realitate (ce cuvînt ciudat!) te salvează; fără ea nu ai fi un om întreg, apt de a se exprima! E un travaliu sinucigaș-salvator. ■

Mai, 2006

Interviu realizat de DORA PAVEL

Un poem de

CLAUDIU KOMARTIN

Irina

1.

„*caracterul este destinul*“

Îmi amintesc o casă de cărămidă
și o alee lungă, coborând către o curte
întunecoasă
în care iarba necosită se ridică în august
până la genunchi. Revăd acolo corpul
Irinei,
prăbușit printre scaieți, găngăanii, tufe de
cimișir – și lumea
încetinind în ritm cu freamătul

pieptului ei, până la o
părăsire totală. Surzând extatic.
Am în minte glezna aceea subțire (doar
puțin înroșită
de bareta sandalei)
și pulpa albă, aproape cântând,
înfiorată de vântul stârnit din senin.

Au trecut aproape doi ani.
Este vară din nou, un anotimp copleșitor
ce îmi dictează și cea mai simplă mișcare.
Trupul ei s-a împlinit între timp, părul îl
poartă mai lung
(mi se spune), iar furia, ei bine,
furia mi s-a domolit, distilată prin atâtea
lucruri și vorbe.

Sunt un om politicos și singur
imaginându-și tot mai des
o casă de cărămidă
și o alee lungă,
coborând către un loc întunecos și rece,
fără întoarcere.

2.

„*Chiar și așa lungă noastră călătorie a fost
scurtă*“
(Eugenio Montale)

Am umblat împreună prin umbră atâtea
timp
încât mă întreb uneori dacă nu cumva
mâna ta cântărește mai puțin decât umbra,
dacă nu arată astăzi
precum o frunză
carbonizată de orele interminabile ale unei
lungi ierni.

Dacă ai ști că nu îmi mai pot duce nicio
frază până la capăt
fiindcă sunt prea plictisit și
din casă mai ies doar silit de insistențele
unora
care nu vor încă să-mi dea drumul de tot;
dacă ai ști că privesc pe geam

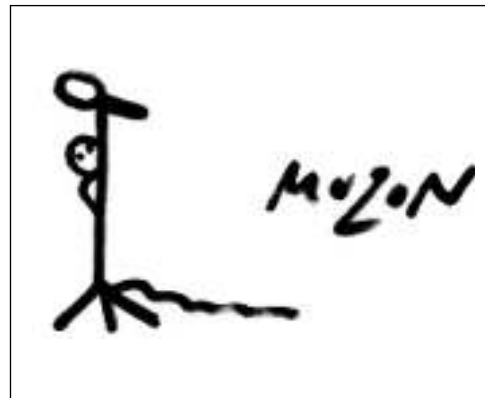
poate cea mai frumoasă grădină din lume
și că din acest loc pe care alții îl numesc
minunat

eu nu pot culege nici seninătate, nici
bucurie,
ai coborî milionul de trepte ce ne despart?
M-ai privi în ochi, mi-ai surâde, ai dansa
din nou pentru mine?

3.

„*Ai avut dreptate, smintitule: cine ajunge
o dată aici rămâne pentru totdeauna aici*“
(Octavian Soviany)

A trecut vremea
când te-aș fi răpît
și te-aș fi ascuns
într-un subsol
plin cu petale de trandafiri
și cu blănurile
cele mai scumpe.
A trecut până și vremea
în care îmi îngropam
noapte de noapte
nasul
și buzele
într-un pulover roșu
rămas de la tine

pentru că
adulmecând
zdreața aceea
cu mâncile roase de viață
lumea îmi părea
în sfârșit
un loc suportabil.

Cadillacul meu
ajunge rareori
pe străzile
pe care ne plimbam
având numai cuvinte
de dragoste
lipite de cerul gurii.
Oameni care
altădată nu ar fi dat
doi bani pe mine
oameni mărunți
care se fereau
din calea mea
bombănind
cuprinși de scârbă
întorc capul după
costumul de lux

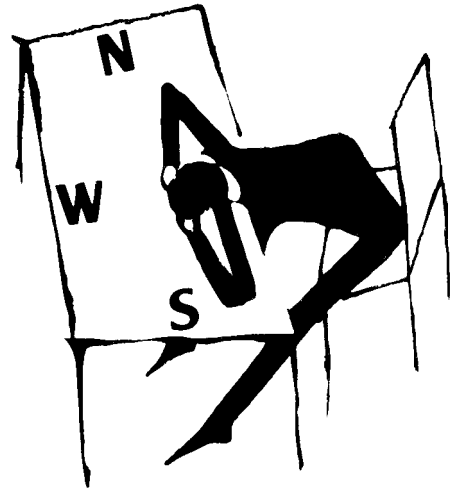
pe care îl port
fermecați de
părul îngrijit
și de silueta
întreținută perfect
își întind nările
ca niște ogari
numai pentru a soarbe
parfumele
ce-mi învăluie trupul.

Aici unde am ajuns
e bine
stau în lumină și dansez
ceva perfect
ceva desăvârșit
e în aer
nu-mi pot explica nimic
și
pentru prima oară
nu am nevoie
de nicio explicație.

Numai când deschid ochii
mă regăsesc
în același loc
îngrozitor de rece
în care m-ai lăsat.
Dar îi deschid
doar o dată pe an
când observ
cu amărăciune cum
creierul meu lent și
tot mai greoi
se balansează
ca o insectă
din coșmarurile
unei fete handicape.

Creierul meu
din care odată
credeam că va crește un lujer
mai are puțin
și se răstoarnă
în fleșcăraia unei străzi
din bercești
ca o grindă
avariată
într-un mare cutremur.

Aici unde am ajuns
e bine
stau în lumină
și dansez
ceva perfect
ceva desăvârșit e în aer.

Eginald Schlattner și mănușile sale roșii

Gelu Ionescu

După opinia mea, dintre toate romanele scrise în România, cele mai apte să aibă o circulație internațională sînt *Cocoșul decapitat*, primul roman al lui Eginald Schlattner, scris în limba germană, precum și *Ferestre zidite*, primul și ultimul roman al lui Alexandru Vona. Nu pot număra nici măcar pe degetele unei singure mîini numărul celor care ar putea, din acest punct de vedere, să le concureze; s-ar putea să li se adauge și *Orbitor*, de Mircea Cărtărescu – dar mai e de așteptat volumul al treilea, precum și o ediție revăzută și scurtată de autorul însuși. Nu vorbesc numai de valoare literară, căci mai există destule alte romane valoroase în literatura noastră (atît de dominată de poeți...), ci de o mentalitate literară și culturală convergentă în chip aș zice „natural” cu o sensibilitate, sau cu un set de idei, care a interesat și continuă să intereseze „lumea”, cu un fel de a o vedea care are o altitudine și o convergență la care alții n-au ajuns. Aș spune, fără a ști exact cum să-l definesc, că au un fel de „secret”. Iarăși: a nu se înțelege că literatura lor vine de nicăieri, că nu au înaintași; ele au însă ceva „inedit”, deși nu neapărat „original”. (Deschid o paranteză pentru a spune că, după părerea mea, romanele lui Michel Houellebecq sau François Weyergans, ultimul Prix Goncourt, sau Paolo Coelho nu ar fi avut nicio șansă la circulația cea mare a pieței mondiale dacă ar fi venit dintr-o literatură puțin cunoscută cum e a noastră – și că valoarea lor e pitică pe lîngă aceea a unui Philip Roth sau José Saramago, ca să nu pomenesc decît două nume vestite de romancieri contemporani). O explicație ar mai fi și aceea că aceste două excepții ies din contextul unui gust și al unui nivel de a înțelege modernitatea: acele care au reieșit dintr-o anchetă făcută, în urmă cu cîțiva ani, de *Observatorul cultural*, printre zeci dacă nu sute de critici – puțini reali, alții doar închipuiți –, cerînd participanților să numească primele 10 romane românești cele mai valoroase: cîștigătorul a fost *Craii de Curtea-Veche* – un pseudoroman, cum nu o dată s-a mai spus; un gust care trăda un paseism retrograd și retardat, cu adevărat provincial (în sensul cel negativ), descurajant pentru romancierii noștri din ultimii aproximativ 80 de ani, care nu meritau acest... afront. Așa că celor ce vor fi uimiți, sau chiar revoltați, de prima frază a textului de față, nu am a le da ca răspuns decît chiar evidența: circulația și succesul acestor două cărți în Europa de azi, succes neașteptat, dar meritat, tocmai fiindcă ele vin dintr-o „conjunctură” puțin cunoscută și nu au în spate niște agenți literari cu mulți bani și puține scrupule.

Cocoșul decapitat este o carte de o coerență narativă și de o subtilitate a povestirii și

schițării personajelor (atît de ambigue, totuși) neîntîlnite în romanul românesc – îmi pare rău să o spun; surpriza mea a mai venit și din faptul că lumea lui, cea a sașilor din Transilvania de dinainte de sfîrșitul războiului, era cu totul diferită de aceea din Vechiul Regat, nu numai prin gradul și tipul de civilizație (atît de diferită prin obiceiurile seculare), în fine, prin tipul de mentalitate și sensibilitate; prin caracteristici mai structurate europene decît cele ale claselor avute, ale burgheziei și aristocrației din jurul „micului Paris”... Se trăia deci în lumi paralele ce se îmbogățeau (totuși!) unele pe altele pe căi subterane.

Aceeași lume a sașilor, dar cea de după 1945, acum deposedată, umilită, condamnată la mizerie, în parte exterminată de comunismul sovieto-român, o găsim și în fundalul amplu, desenat în culori decise, dar nu țipătoare și vindicative, al celui de al doilea roman al lui Schlattner, intitulat *Mănușile roșii* (expresie echivalentă în limba română cu „jocul de-a fripta”, dar încărcată în roman și cu o anumită simbolistică). În centrul căruia se află detenția persoanei naratoare, anchetele și viața din închisorile comunismului, apoi un proces ce nu a fost decît o înscenare, la care au fost condamnați cinci scriitori germani, proces în care martorul acuzării a fost chiar cel ce povestește. Se știe că această „acțiune” se bazează pe fapte reale, petrecute chiar autorului; fapte reale care au făcut obiectul unei documentări și unei campanii publice, legitime din partea victimelor. Toate acestea țin de istorie – și de morală, pentru care am un respect fără abatere. Se întîmplă însă că vinovatul moral (devenit narator și chiar personaj) scrie romanele menționate, nu numai de succes, dar și de o valoare literară excepțională, devenind nu numai cel mai important scriitor ieșit din săsime, dar chiar cu o cotă foarte ridicată în toată literatura germană contemporană. Așadar, pe mine m-a interesat *valoarea literară* a acestor două cărți, a substanței lor și semnificația unei „decapitări” teribile, și anume aceea care a început cu persecuția populației germane din România – în care existaseră, desigur, admiratori și chiar colaboratori ai hitlerismului – și pînă la exodul ei, abia sugerat. Sașii și șvabii au fost, cum bine se știe, vînduți de regimul comunist, ca și evreii, în total aproape un milion de foști locuitori ai țării i cărora îi dăduseră o benefică confruntare cu alteritatea.

Așadar, partea care mi se pare a fi cea mai expresivă, mai înconjurată de acel halou inconfundabil de finețe al atmosferei, pe care îl descoperisem în *Cocoșul decapitat*, este, în *Mănușile roșii*, aceea care descrie fundalul acțiunii, adică fragmente din comportamentul și felul de a gîndi și supraviețui al acestei minorități, acum declassate și înjosite. Căci subiectul *Mănușilor roșii* istorisește și confruntarea fostului deținut politic, devenit un „paria” (datorită colaborării sale cu Securitatea), în lumea lui, în familie, față de foștii apropiați. La fel de sugestive și expresive sînt frecven-

tele „amintiri” dintr-un trecut imediat postbelic. În pofida respingerii și dezavuării ce o întîmpină personajul narator, timp de cîțiva ani (arestarea a avut loc în 1957, eliberarea după ceva mai mult de doi ani) după reîntoarcerea sa în surogatul de libertate, el nu dezvoltă totuși resentimente – ceea ce dă o anumită demnitate comportamentului său. Una din caracteristicile acestui roman, ca și ale celui dintîi, este că el nu se construiește pe o cronologie riguroasă, ci pe una difuză, prin evocări momentane sau de oarecare scurtă durată, narații fugare, figuri ce rămîn misterioase, stranii adesea, amintiri resimțite cu o sensibilitate imprevizibilă, cu un fel de senzualitate difuză, dar structurală, uneori cu o undă de erotism nedefinit pînă la capăt: e același tip de ambiguitate inconfundabilă care face din Schlattner un virtuoz al sugestiei subtile ce străbate prin evidente, fapte, oameni, peisaje, fără a le accentua conturul, dar niciodată lipsindu-le de un farmec uimitor. Așadar, extincția aproape fantastică, în viziunea autorului, a acestei lumi minoritare – ce a fost tot atît de împămîntenită pe cît de diferită de cea înconjurătoare – mi s-a părut mult mai frapantă decît paginile numeroase dedicate detenției și interogatoriilor la care e supus personajul-narator. Viața din închisoare a fost, vădit, trăită, dar pentru mine a concurat fără șanse cu memoriile extraordinare ale lui Ion Ioanid, scriitor „fără voie”, dar memorialist incomparabil al închisorilor românești. Important și dramatic este mai ales episodul în care tînărul cu convingeri comuniste și mult mai bun cunoscător al marxism-leninism-stalinismului decît anchetatorii lui, se hotărăște să inculpe, în numele acestor convingeri, pe cei pentru care era anchetat, ca un semn de „consecvență” cu aceste convingeri la care ajunsese în anii postbelici, cei ai „evoluției” sale de la un pseudohitlerism moderat la un socialism, credea el, egalitar și viguros.

Ceea ce mi se pare neconvingător și straniu este faptul că, după tot ceea ce se întîmplase, după suferința sa, a familiei și prietenilor, după muștrările de cuget care nu aveau cum să nu apară, personajul rămîne solidar cu concepțiile care îl aduseseră în stare de victimă, pe el și pe ceilalți din neamul său. Sugerat cu multă precauție și, din nou, cu virtuozitatea acelei ambiguități la care mă refeream mai sus, este drumul care pare a-l scoate pe „erou” din această orbire – și anume credința, exemplul resemnării sociale, dar cîtuși de puțin a celei religioase, ba chiar din ce în ce mai religioase, a unor coreligionari, a unor pastori evanghelici reîntîlniți. El începe a recunoaște ceea ce tatăl său formulase, ca un fel de motto al cărții: „Nimic nu i se poate reproșa socialismului, decît că este contra naturii umane”. O carte în care virtuozitatea mijloacelor literare pune întruciva în planul al doilea tragedia unei istorii. ■

totul, aproape tot despre tati

(fragment)

Mihai Vakulovski

Născut în 1972 în URSS. Absolvent al Universității de Stat din Moldova, Facultatea de Filologie (1994), doctor în filologie (Universitatea din București, conducător științific – Nicolae Manolescu). Autorul volumelor de poezie *Nemuritor în păpuși* (Chișinău, Ed. Arc, 1997, grafica – Mihai Bacinschi), *TU, împreună cu Alexandru Vakulovski (ilustrația copertei – Dan Perjovschi, București, Biblioteca de Poezie, 2002)*, *Tatuaje* (București, Ed. Vinea, 2003, coperta – Dan Perjovschi), *odada* (București, Ed. Vinea, 2004, coperta – Ștefan Baștovoi), *Piatra lui Sisif sub limba lui Demostene* (Constanța, Ed. Pontica, 2005), *al monografiei Nicolae Manolescu* (Brașov, Ed. Aula, 2000) și *al volumului de istorie recentă Holocaustul evreilor români* (Din mărturiile supraviețuitorilor) (*Iași, Ed. Polirom, 2004*). *Publică poezie, eseuri, proză și critică literară în majoritatea revistelor culturale din România. Prezent în antologii din România, R. Moldova și din străinătate. A lucrat ca profesor, lector, cercetător științific la AȘM și IRIR, redactor, ziarist, bibliotecar. Traducător din rusă (Erofeyev, Sorokin, Harms, Vișoțki, Bulat Okudjaya, texte din muzica rock etc.). Fondatorul & realizatorul revistei Tiuk! (www.tiuk.reea.net), autorul site-ului http://vakulovski.boom.ru, al blog-ului http://blogs.mail.ru/mail/vakulovski (jurnal live, albume foto).*

după ce s-a convins că nu simulează, că a avut un alt preinfarct „pă bune“, a hotărât să n-o mai înjure. dă-o-n pizda mă-sii de mortăciune. doar a zis asta și a venit să-mi spună că nu știu ce i s-a făcut rău lui mă-ta. mama a zis că din cauza căldurii, m-a apucat inima, dar o să mă lase imediat, i-am adus o cană de compot rece, la care tati și-a belit ochii (o fi crezut că-i vin), și un ventilator. după ce am ieșit tati a băut compotul și a întors ventilatorul spre el, că uaaiea n-o vrut să bea. stă la fereastra dinspre drum cu perdeaua trasă într-o parte și cu ocheanul sub mîna dreaptă. se mai uită la femeile care mai trec din cînd în cînd pe drum, că asta nici cur n-are, coromîsla! trage un pahar de vodcă (acesta nu-i samahon, ci coniac) și zacusește c-un șold de iepure (Am să-l chem pe Serghei să-mi mai taie un iepure). și tare: „Azi am să tai cinci iepuri!“

după ce a terminat de mîncat, a aruncat farfuria cu două degete în păpușii din spatele casei și a cerut vin. l-a trimis pe ăla micu' după băutura, da' fiindcă „prislea“ n-a vrut, a zis că-i desface capu' în două și a început s-o înjure pe mă-sa. „debila, zice că toată ziua face de mîncare și nici nu m-am săturat.“ „da' n-ai zis că faci sarmale?“ e o

expresie înaripată foarte populară în familia noastră mare și... mi-a venit „și sfîntă“, dar adevărul e: și unită. ne unește stima față de tati, care după ce a mîncat un ceaiun de sarmale și a văzut-o pe mami, a zis: ăi, da' n-ai zis tu că faci astăzi sarmale? acum mîncasem cartofi prăjiți cu gogonele și bostănele murate, eu am zis „tătelu“, mai ia de la mine“, fratele mai mic a zis de la masa de tenis „nu mă duc“, iar mami – „eu nu mîncînc“. deci, mîncasem cartofi cu bostănele murate și cu tati. acum îl fugărește pe ăla micu', dar nu cred c-o să-l prindă

pe mine m-a alergat cu toporul acela de un metru și jumătate, că i-am zis că dacă-mi mai mutilează și cartea asta nu-i mai dau alta, iar pe ăla micu' l-a fugărit c-un ciocan pe care – cînd a înțeles că nu-l mai ajunge – l-a aruncat după el. nu l-a ajuns nici așa, pe mine nici atît, iar mami are reacție prea bună ca să dribleze – cu spatele – O(biectele) Z(burătoare) N(ecunoscută)-urile: frîna de picior de la motocicletă (pe care am găsit-o, după lungi căutări, în grădină), ibricul (care s-a înfipt în tulpina unui prun, la nivelul capului, și a rămas înfipt acolo), pietre (le adunăm la prășit, cînd scoatem cartofii și la săpat) și, bineînțeles, farfuria, de fapt orice obiect care-i cade sub mîna. cînd tati se enervează (și nu-i trebuie deloc mult pentru asta), mîna lui dreaptă se întinde automat și pipăie cu degețelele lui scurte și puhave masa din față (de obicei) și tot ce e în raza lui de acțiune, apoi își ia viteză, face un demaraj în trombă, un-doi-trei pași, mîna îi vine din spate și-i-i-i...

la noi în ogradă e un spectacol continuu. lea Maria îl vizionează din partea dreaptă, dacă ieși prin grădină, și stînga, dacă ieși pe poartă. se uită printre gard, pe sub poartă, din coteț. de vizavi, lea Aniuta se uită din pod, pe ferestruică, iar soțiorul ei – de sub poarta de fier. odată tati era supărat pe vecinul de lîngă ei și interesul era max. ghea Ivan era la post, tati a luat un pietroi și a aruncat în poarta lor, ghea Ivan a rupt-o în sus, tati a mai aruncat o piatră, printre înjurături, ghea Ivan fugea în zigzag. de sus se auzeau hohote de rîs.

după o beție cruntă și îndelungată cu unul din elevii săi preferați, Slavic, „minunat băiet“, unul dintre gemenii cărora le-a fost conducător de clasă și pe care zicea că-i deosebește doar el, au băut toată ziua, declarîndu-și unul altuia toată stima, s-au lăudat (Slavic pe tati și tati pe tati), Slavic a căzut și-n genunchi, i-a pupat mîna, a dat din coadă și alte semne de respect, dar pînă la

urmă, normal, a trebuit să plece. însă peste vreo 15 minute se întoarce Slavic: „Alexei Vasilevici, nu știu unde-i fiică-mea, n-ai văzut-o pe fiică-mea?“ se pornise cu fiică-sa, dar, ca să nu-l deranjeze, o lăsase la verișorii ei din vale, iar după ce s-a pornit acasă și-a amintit că n-a venit singur. tati își scoate ca-

pul în ușa, se uită la Slavic holbat și nedumerit, de parcă l-ar vedea pentru prima oară: „Dar tu cine ești, în pizda mă-tii?“ – „Alexei Vasilevici, Alexei Vasilevici!“ „Sofica, ce vrea idiotu' ista care zice că și-a pierdut fiica?“

la orice sărbătoare tati se îmbată și la noi e show. la Anul Nou tati a adormit pe la vreo 23, a mai mîncat bomboane și ciocolată cu ochii închiși, s-a trezit abia pe la vreo 2 noaptea, s-a uitat la ceasul de pe ecranul televizorului și a strigat speriat: „D'apăi noi n-am ciocnit!“ la ziua mea a venit foarte beat, s-a așezat pe-un trunchi, la măsura de lîngă casă, s-a sprijinit cu capul de peretele de ciment. mami: „Unde ți-e diplomatul?“ – „Îi?“ – „E ziua lui fiu-to, a venit acesta acasă de la așa departare, dar tu... Unde ți-e diplomatul?“ – „Cai plomat?“ la ziua mamei își aduce mereu oaspeți „surpriză“, anul trecut a fost Michael-americanul, au făcut o oră de limbă română, apoi s-au făcut muci, în anul acesta l-a vizitat un fost elev care acum locuiește în Siberia: „Ai copii, Ruslan?“ îl întreabă tati. „Am o fată“ – „Și soția?“ – „Nu, eu nu pot să trăiesc așa, n-am soție, am o fiică“ – „Și cu cine ai făcut-o, c-un copac?“

după ce tati citește o carte, această carte a fost citită ultima dată. eu mă lupt cu cărțile, zice el, și se șterge de vin cu pagina 73 din *Idiotul* lui Dostoievski și de untură cu pagina de poezie a *României literare*. că Ma-

→

→ nolescu asta e „un zoios la marginea criticii literare“. așa a zis azi, când încă nu terminase *Totul despre Nicolae Manolescu* și vroia *Arca lui Noe*, de care sper să aibă nevoie măcar unul din nepoții lui, pe care, „Ehei!, dacă aș avea un nepot, l-aș plimba cu barca pe iaz“. „și-am să-l învăț să înoate.“

„Idioato!“ acesta e ultimul cuvânt din visul lui tati. apoi s-a sculat, a luat un scaun de picior și l-a aruncat în partea camerei în care stăteam noi, dar a țintit-o pe mama, nu pe mine. și-a luat viteză cu piciorușele pe sub burtă și cu pumnul drept lângă bărbie și ușor în spate: „curvo, aprinde candela!“

când câteodată se (mai) lasă liniștea, tati zice: „Da, uite că eu cred în Dumnezeu.“

Odată ăla micu’ i-a pus o întrebare provocatoare despre religie și tati i-a tras o palmă în cap: „Dumnezeu există!“ altfel cum s-ar explica faptul că toate pe lumea asta se explică, ne explica altădată tati. dacă ar dispărea țințarii, universul și-ar pierde echilibrul, dacă broaștele acestea scîrboase n-ar exista, izvoarele n-ar mai fi atît de curate, după zi vine noaptea, iar după ce inima o dată bate își ia o clipă pauză. inima este exact ca pumnul. cît de mare e pumnul, atît de mare e și inima, cîtă grăsime e pe pumn, atîta e și pe inimă, în pizza mă-sii!

se întorcea tati de la școală, ca de obicei, încetișor și cu diplomatul subsuoară. era glod și deasupra satului se așezau molcom înjurăturile unui individ supărat pe soarta clasei muncitoare care-și descărca amarul pe profesorul de... – culmea! – de muncă, în poarta căruia îl apucase durerea: „Învățătorii iștia nu fac nimic! Degeaba primesc banii statului, toată ziua numai stau cu curul pe scaun și trîncănesc și pentru asta ne iau banii!“ și, văzîndu-l și pe tati: Ia uite, alt profesor ta-na-na-na... tati, fără să zică niciun cuvânt, și-a așezat diplomatul cu grijă pe-un smoc de iarbă (era glod), i-a dat una scurtă la bot, și-a luat diplomatul și, iar, fără a zice nimic, și-a prelungit drumul spre casă cu aceeași liniște sufletească

trebuie să spun că lui tati nu-i prea place să muncească și că locuim chiar lângă brigada de tractoare. într-o dimineață, când tati căra în ogradă cărbunii din drum, trecu spre brigadă un tractorist, care îl salută și, pentru că nu i se răspunsese, hotărî că nu fusese auzit. fiindcă tati e un personaj foarte iubit în sat și mai ales respectat, fiind și profesor pentru mult mai mult de jumătate din populația de pe-aici, tipul ar fi vrut să schimbe măcar două cuvinte cu el și se întorsese înapoi, acum dinspre brigadă: „Doamne-ajută, Alexei Vasilevici!“ „Spor la muncă, Alexei Vasilevici!“... tati: Băi, te duci sau s’-te-mping

cînd satul se lărgi într-atît încît străzile lui trebuiau să poarte un nume, am început să locuim pe ulița Florilor, datorită detașamentului de madame care frecventează – cu religiozitate – spitalele de dezintoxicare alcoolică din zonă. tati zice că cea mai bună comedie ar ieși dacă pur și simplu am filma măhălenii noștri și trebuie să recunosc că ar lua toate Oscarurile po- și imposibile și tot neîndreptățiti ar rămîne, și regizorul, și personajele. treceau pe lângă noi prietenul meu din copilărie Serghei și nevastă-sa Naghia.

Serghei are vreun metru și șaizeci, e foarte athletic, plin de mușchi și de păr. Naghia e cu două capete mai lungă decît el, slăbănoagă, dar cu burtică – întotdeauna gravidă, tunsă băiețește, cu nas pițigăiat și mai mereu de cîteva ori mai bătuceană decît Serghei, care e veteran al războiului din Afganistan. tati a izbucnit în rîs și, printre hohote, cu palma stîngă lipită de frunte: „M-am însurat și eu, da’ Ser-ghe-i!“

după cîteva încercări nereușite ale tatălui lui Serghei de a-l scoate din casă (probleme de familie: maică-sa – mult mai bătrînă decît soțul ei – murise și tat’so vroia, de, ca omu’, să mai prindă măcar încă o însurătoare, dar din cauza lu’ fiu-so nu-i ajungea loc de manevre și intimitate), ghea Filea l-a pîndit pe prietenul nostru, fiul lui, Serghei, cînd a intrat în casă și l-a încuiat, apoi a deschis ferestruica, a aruncat o căldare de benzină și a dat foc. prin nu se știe ce tehnici de luptă, tînărul internaționalist, erou în războaie nedrepte, a ieșit din flăcări viu și nevătămat (doar un pic murdar pe față de funingine, dar asta-i huinea), l-a apucat de gît pe taică-său, un vlăjgan de aproape doi metri, și a spus: „Tată, așa nu se face“

tati nu s-a mulțumit cu casa pe care a cumpărat-o, de fapt, cînd a cumpărat-o erau doar pereții. tati i-a schimbat sistemul arhitectural, doar a făcut arte plastice la Leningrad, a schimbat ușa la sufragerie, din baie și-a făcut bibliotecă, a transformat bucătăria în „camera copiilor“ ș.a.m.d. așa că și-a mai făcut o casă, cu bucătărie, sufragerie și dormitor despărțite de-o sobă cu cup-tor, și mai ales cu cramă, o cramă din care intri în beci. cînd a vrut să pună gresie și faianță în baie, tati l-a chemat pe văr-so Valică, născuți în aceeași zi în aceeași maternitate, medicii chiar i-au confundat, i l-a dus pe tati la alăptat mamei lu’ Valică și pe Valică – bunicii, doar aveau același nume pe mîna. dar mama lu’ Valică a zis că „acesta nu-i al meu. copiii mei nu-s ca ăsta“. păi Valică ăsta e cel mai bun constructor. Meșterul Valică. A venit la vărul său să facă baia, era sfîrșitul lui august, vinul se terminase demult, dar tati mai avea cîteva borcane. Valică: „Băi, vere, n-am bea noi un pahar de vin înainte de-a începe lucru?“ – „Cum să nu, vere?“ au băut un borcan, două, trei..., apoi Valică: „D’apăi, băi vere, ți-ai face tu și singur baia, că nu ești mai prost ca mine...“

una cu nepoată-sa. era studentă în anul întîi și, fiindcă taică-său mă rugase să-i arăt orașul etcetera etcetera, chiar în prima săptămînă cînd a vrut să se ducă acasă i-am cumpărat bilet pentru autobuz și i l-am dus la cămin. după ce s-a întors, am trecut pe la ea, s-o mai iau la un film etcetera etcetera, am întrebat-o cum a ajuns acasă, etcetera. „Dar eu nu m-am dus cu autobuzul cela.“ Eu: dar ai pierdut banii pe bilet. Ea: tu i-ai pierdut

și, ultima întîlnire cu frate-său (interpretează autorul, adică frate-său, fratele Svetlanei, nu tat-so, fratele lui tati): „Eram cu două muieri care vroiau la cioc amîndouă odată. și eu (gesticulînd intens și fluturînd din mîini ca un jucător de tenis în timpul meciului): Ho! Ho, blea!, pe rînd!, că n-am găsit-o la gunoi!“

elevii lui tati sînt fanii lui. toată viața lor își amintesc cu toții de el, oriunde s-ar afla,

el sau ei, și toți îl cred cel puțin semizeu și aici satul cunoaște mii de cazuri convingătoare, în care tati i-a apărut și i-a ajutat, în-cît, nu doar după ce termină școala, sînt mai mult decît recunoscători, dar și de la un puști chicuit de director poți să auzi „Pe mine are dreptul să mă bată numai mama și Alexei Vasilevici“, cum s-a întîmplat cu actualul rector al Institutului de Bap-tiști din Chișinău.

apropro de „chicuit“. cînd aveam de făcut vreun exercițiu, tati citea, dar era de ajuns să se întîmple ceva dubios în clasă că el, fără a ridica ochii din carte, întinde pumnul spre clasă și degetul arătător te invită de 2-3 ori, apoi, fiindcă de fiecare dată vine taman „vinovatul“, tati își învîrtește același deget în suvițele lui – în „chică“ – fără să-l privească, îl trage spre masă: „Marș la loc“, fără să-i dea drumul – „A, îți place aici“ – „Ce te uiți la mine în jurnal?“ – „La loc, dobitocule“. dacă cineva se bucură prea tare de „suferind“, tati: „În două picioare“, iar dacă cineva își pîrăște din întîmplare colegul... mai bine mi-aș aminti de orele de „lectură suplimentară“, nu tocmai cele mai iubite, dar poate cele mai memorabile (întrebați-l pe Pricop).

pe seama lui Pricop cel mai tare se distra Vadici, care o dată i-a furat caietul profului de biologie, anatomie, pregătire militară și nu mai țin minte ce, care ne citea din caiet, dar, ca să-i răspundem la întrebări, ne sco-tea în fața clasei, ca să nu tragem cu ochiul în carte. profu’, care lui Vadici i-e și unchi (iar lui tati văr), a zis că „Azi nu facem biologia“. Vadici, nepotu-său, deci: „Da’ ce, Efim Antonovici, v-ați pierdut caietul?“ și i l-a dat. atunci Efim Antonovici și-a deschis caietelul și ne-a citit cu multă liniște sufletească lecția. Vadici însă a primit 2 la biologie la sfîrșitul anului școlar. și la istorie, căci profesoara îi era vecină... a trebuit să intervină tati ca să nu pice anul. la istorie, după cîteva încercări nereușite de a-și lua examenul cu Tatiana Nichiticiu, l-a primit el, tati, la examen, iar pe Efim Antonovici, unchiu lu’ Vadici, l-a înjurat așa cum știe el, din inimă. tati este foarte convingător cînd te înjură. într-o vară mi-am făcut o casetă numai cu înjurături, dar nu vrei s-o ascultați. odată fratele meu s-a luat la întrecere cu iubita lui din Cluj cine știe mai multe înjurături. a început cu alea *tradiționale*, dar cînd s-au terminat a trecut la bagajul familial, la înjurăturile lui tati. gagică-sa a început să plîngă.

profului de matematică, dirigintele meu, cînd, ca de obicei: „Eu propun ca elevului Mihail Vakulovski să-i scădem nota la purtare“ (să mai scadă din „satisfăcător“), tati i-a zis că e un învățător de căcat, în atîția ani de muncă nici măcar de-o poreclă nu s-a învrednicit (tati, Alexei Vasilevici, a căpătat una chiar de la prima lui lecție, despre Alecu Russo: „Alecu“). a doua zi, după cercetări asidue, Ivan Leontevici a venit la tati și i-a spus că nu-i adevărat, el e și „Pitagora“, și „Crăcănici“, și „Dasaiev“, și „Prăjină“, și nu mai știu cum. Tati: OK, crăcănici, fute-o de-aici

tati, ca orice român și mai ales ca orice basarabean, e patriot. mare patriot. mereu își caută idealuri, ba e om sovietic (ascultînd „Europa Liberă“, mami: Numai mi-
→

Vali Denisov: Spre mare

Dumitru Crudu

Poet, prozator, dramaturg și publicist. Născut în URSS (1968), student în Chișinău, Tbilisi, Brașov, masterat la Sibiu. Ziarist, profesor, autorul *fracturismului*. Cărți publicate: *Falsul Dimitrie (1994)*, *E închis vă rugăm nu insistați (1994)*, *Șase cînturi pentru cei care vor să închirieze apartamente (1996) (poezie)*, *Crima sîngeroasă din stațiunea violetelor (2001)*, *Salvați Bostonul (2001)*, *Duelul și alte texte (2004) (teatru)*. *Prezent în presa culturală și în diverse antologii, numeroase piese jucate și premii culturale, în România, R. Moldova și în străinătate. În prezent este redactor la „Europa Liberă” (Chișinău), redactor al revistei web Tiuk!. Membru al Uniunii Scriitorilor și al Uniunii Teatrale din R. Moldova, al ASPRO.*

Cînd, în sfîrșit, am reușit să-mi iau și eu două săptămîni de concediu și mi-am făcut în grabă bagajele, femeia mea era de-o săptămîină pe litoral. În drum spre gară m-am oprit la Antract să beau o cafea. Acolo m-am întîlnit cu cîțiva prieteni de-ai mei pe care nu-i văzusem de vreo zece ani. Desigur, aceștia erau fără bani. Am făcut eu cîinste. Mai întîi am luat o bere, apoi o altă bere. Apoi am scăpat un tren, după care un alt tren. Apoi s-a închis această cafea, pe urmă alta. Apoi s-a făcut seară și după aceea dimineață. Eram tufă. Cînd, la un moment dat, am mers la toaletă, mi-am dat seama că trebuie să plec urgent spre gară, altfel voi rata acest concediu. M-am furișat afară, pe fe-reastră toaletei, astfel încît prietenii mei să nu-și dea seama că am plecat. M-am strecurat

afară fără mare dificultate. Am ajuns la gară pe jos. Trenul pleca într-o jumătate de oră. M-am așezat la coadă să-mi cumpăr bilet. Cînd mai rămîneau doi oameni în fața mea, mi-am pipăit buzunarele și mi-am dat seama că nu am niciun ban. M-am îngrozit. Genunchii mi s-au înmuiat și nu știam ce să fac. Voi pleca fără niciun ban, mi-am zis, și m-am îndreptat vitejește spre vagoanele trenului. Am prins momentul cînd însoțitorul discuta aprins cu un individ gras și m-am strecurat în vagon. Abia după ce trenul s-a urnit din gară am început să-mi caut un loc unde să mă așez. Am intrat într-un compartiment unde erau trei tipi și o femeie la vreo 50 de ani. Aceștia discutau cu patimă despre vremea de afară. Unul dintre ei afirma că, începînd de mîine, vremea se va strica; va ploua și se va face rece. Tipul de lîngă geam îl contrazicea. Nu știu de ce, dar bătrîna nu participa la aceste discuții meteorologice. Nici pe mine nu mă prea interesa viitorul meteorologic, așa că stăteam cuminte la locul meu și mă gîndeam cu groază la faptul că însoțitorul trebuia să apară din clipă în clipă și că o să-mi ceară biletul. Ce voi face oare atunci? Probabil că mă va da jos din tren. Mă va îmbrînci în vreo gară necunoscută, fără niciun ban în buzunar și fără posibilitate de-a pleca mai departe. Dar poate că mă va da la poliție. Neliniștea îmi creștea cu fiecare clipă care trecea. Vocea însoțitorului răsuna în capătul celălalt al vagonului. Acesta se apropia metodic de noi. La un moment dat s-a iscat un scandal. Însoțitorul a descoperit un călător fără bilet.

A oprit trenul și l-a dat jos din tren. Am închis ochii de teamă. Palmele îmi transpiraseră, iar genunchii au început să-mi tremure. Cred că mai era un compartiment pînă la noi, cînd femeia din fața mea s-a așezat lîngă mine și mi-a vîrît în buzunarul cămășii o bancnotă de 200 de lei, adică exact cît îmi trebuia ca să-mi plătesc drumul. După aceea femeia s-a așezat la locul ei liniștită. Tipii ăia care discutau despre trecutul și viitorul meteorologic al omenirii nu au observat nimic. Însoțitorului de vagon i-am întins bancnota și el mi-a zîmbit cu satisfacție. După aceasta am închis ochii, imaginîndu-mi ce face acum prietena mea, și am adormit. Cînd m-am trezit, pînă la stația unde trebuia să ajung eu mai rămîneau vreo 15 minute. Tipii ăia deja coborîseră. Mi-am coborît și eu geanta de pe polița de sus și am scos-o în hol. M-am întors să-i mulțumesc acelei femei generoase și să-i cer adresa pentru a-i trimite banii. Femeia dormea. Am zgîlțuit-o de umăr. Femeia era moartă.

Am ieșit rapid din compartiment și am coborît în stație.

Prietena mea stătea pe peron cu un tip athletic, care o ținea strîns în brațe și o săruta cu foc. Ei urcau în trenul care se întorcea.

→ ciuni spun despre noi! Da? nu-i drept! Nu-i adevărat, numai minciuni spun. mi-am scris pe bicicletă, cînd eram mic, ceva cu litere latine, ceva gen NIRVANA, tati mi-a zis s-o dau jos – De ce? e frumoasă – Băi, scoate-o de-acolo, și-am spus, ce-ai scris acolo tîmpenia aceea? – Păi înseamnă URSS, dar cu litere latine – Dă-o jos! dacă vrei să scrii – scrie cu literele noastre – ei, „literele noastre” atunci erau alea rusești), ba e rusofob (eram elev sovietic, învățam la literatura rusă, citeam, intră tati: „Ce faci?” – „Învăț”, se uită la copertă: „Aceștia ne-au cotropit și ne asupresc, dar tu îi citești!” mi-a aruncat cartea, m-a înjurat și a ieșit), ba e patriot român, cam naționalist, ba e cu Moldova Mare, Moldova lui Ștefan cel Mare, ba moldovean-moldovean și vorbește despre „Moldova noastră!” și „Țara noastră!”. Uneori, – cînd e foarte beat, e și antisemit, deși n-a văzut niciodată un evreu (poate doar pe tătă-său sau cel puțin așa îi era porecla – Jidanu), ba e... antimaghiar, deși poate că nu va întîlni niciodată un ungur în carne și oase, dar dacă tot citește cărți de căcat... Ei, dacă e beat-beat-beat poate fi și rasist... „Ce-ai făcut tu pentru Moldova noastră? mă întreabă. În loc să faci ceva pentru Moldova noastră, tu lingi jidanii între coaie!” sau „În loc să faci ceva pentru Moldova noastră, stai la curva ceea în România”.

vameșul întreabă: „Ce aveți în geantă?” tati: „Bomba atomică” – „A, bomba atomică... Luați-vă gețile și ieșiți afară, la control”. toate femeile, majoritatea precupețe, se întorceau furioase în spate, spre glumeț, tati, care era pe ultimul rînd, s-a întors și el...

la Iași, la cursurile de profi de literatură, tati s-a împrietenit cu Leopold, un austriac care-i simte pe nemți ca și basarabienii pe români. acum îi trimite cafea, iar tati – albume despre Basarabia și cărți. cînd i-a trimis cartea mea de debut Leopold i-a răspuns: „Frumos poezii”. tati i-a trimis *Pizdeț*, Leopold i-a trimis cafea. tati i-a trimis *Politic moldav*, Leopold – o casetă video cu Viena. cafea, cărți, ciocolate. tati stropește via și se gîndește la Viena lui Leopold, tati urcă cu cabina în vîrfurile celui mai înalt munte din Caucaz, zice: „Cea mă-sii...”

la castelul Bran tati a urcat un pic, apoi a zis că nu merge mai sus. „Păi de ce?” – „Am văzut pînă aici și mi-e clar. Ce poa? să fie mai departe...” după ce-a ieșit din castelul Peleş, l-am întrebat pe tati ce i-a plăcut mai tare: „Ce?” a zis tati. Zic: lui Sandu cel mai tare i-a plăcut salonul turcesc, de exemplu. „Mare scofală, zice tati, nu mi-au plăcut oglinzile”, zice.

în curtea Peleşului o femeie tînără vine la tati și-l roagă să le facă o poză, ceva de

genul: „Nu vă supărați, ne faceți o poză?” – „Vă fac și mai multe, a zis tati. Uitați-vă la vultur”, a zis, și după o mică pauză, în care femeile își învîrteau gîturile: „Vulturul sînt eu”.

cînd au fost în excursie la Leningrad, tati și nănașu-său au rămas în partea cealaltă a rîului Neva, iar hotelul la care locuiau era pe cealaltă parte, nu mai mergea vaporul și au sunat la dispecerat, marinarul a zis că gata, nu mai are cum să vină, dar pînă la urmă s-a prins după accent că-s basarabieni și i-a întrebat dacă au vin moldovenesc. „Avem, cum să nu avem?” – „Ei, atunci vin să vă iau”. între timp tati cu naș-so au căutat vin moldovenesc prin restaurante, dar n-au găsit nicăieri, așa că au cumpărat sticle de vin georgian și l-au turnat într-o damigeană, au chefuit toată noaptea cu marinarul și s-au plimbat cu vaporul pe Neva: „Și vinul georgian e bun, dar nu există vin mai bun decît cel moldovenesc, deodată îl deosebești de celelalte, chiar și de vinul georgian”.

Școala

Iulian Ciocan

Născut la 6 aprilie 1968 în Chișinău. În 1995 absolvă Facultatea de Filologie a Universității „Transilvania” Brașov. Debutează în 1996, cu volumul de critică literară *Meta-morfoze narative (Editura Arc)*. *Cel de-al doilea volum de critică – Incursiuni în proza basarabeană – îi apare în 2004. Colaborează cu articole de critică literară și de opinie la revistele Contrafort, Basarabia, Sud-Est, Familia, Observator cultural, Tiuk!. Este comentator al postului de radio „Europa Liberă”, membru al US din Moldova, al US din România și al PEN-Clubului din Republica Moldova.*

Iulian voia să privească meciul de hochei dintre selecționatele Uniunii Sovietice și Cehoslovaciei, dar tata închise televizorul și, măsurându-l din ochi, îi porunci să se pregătească de serbare.

– Ce note ai în trimestrul acesta?

– „Cinci” și „patru”...

– Bagă de seamă... Vei muri de foame dacă n-o să înveți!

Cu toate că nu avea habar de activitatea școlară a fiului, lăcătușul Vladimir Vladimirovici îi descria mereu viitorul neguros al chiu-langiilor și repetenților. Muncea la uzina „Vibroprigor” din zori și pînă-n noapte pentru un salariu de 100-120 de ruble, se întorcea acasă istovit și iritat și, firește, nu reușea să-și supravegheze progenitura. Deși nu citise două cărți în viața lui, îl obliga pe Iulian să citească în fiecare zi. Partea bună era că Vladimir Vladimirovici nu făcea distincție între manualele de literatură moldovenească/de istorie și romanele science-fiction.

Lipsit de posibilitatea să vadă cum invincibili hocheiști sovietici îi pun la respect pe cehoslovacii încăpăținați, Iulian luă de pe raft volumul talentatului poet sovietic moldovean Grigore Vieru și se ghemui în fotoliul (luat pe credit ca și mai toată mobila din casă) din cealaltă cameră a apartamentului comandat. Trebuia să declame la serbare un poem al lui Grigore Vieru.

Era chiar poezia cu care se făcu de rușine la ultima lecție de literatură moldovenească. Rememoră involuntar situația penibilă. „Cine vrea să-mi spună, copii, cui îi mulțumește eul liric pentru pace?” întrebă Vera Gheorghievna – o profă buboasă, între două vârste, măcinată de singurătate. Nu voia nimeni. Privirea Verei Gheorghievna se opri asupra visătorului Iulian, care admira în momentul acela părul ondulat al frumoasei Lenuța Timofte.

– Mamei..., spuse ce-i veni pe limbă băiatul luat prin surprindere. Vera Gheorghievna bulbucă ochii.

– Cum vine asta? Ieri, măi năucule, am analizat poezia lui Grigore Vieru! Ești prost sau te prefaci?

Băiatul roși. Nu era în apele lui nu doar din cauza gafei, ci și a privirii dojenitoare a Lenuței cu păr ondulat...

După ce învăță pe de rost poezia, Iulian se apucă să răsfoiască un atlas cu coperte jerpelitate editat la Moscova. Era mai mult decît un hobby. Era o pasiune devoratoare.

Putea să examineze ore în șir, uitînd de toate, hărțile geografice și mai ales harta politică a lumii. Uniunea Sovietică era imensă, dar lui Iulian îi părea mică. Băiatul nu putea înțelege cum pot exista America de Sud, Africa și Australia în afara Țării Sovietelor? Cum poate exista o Germanie imperialistă după ce din Hitler nu s-a ales nici praful? Și cum a putut porcul de țar să vîndă Alaska americanilor? Iulian își imagina o Uniune Sovietică care începea în Portugalia și se termina în San Francisco. O întrebăse odată pe diriginta nedumerită dacă URSS era într-adevăr cea mai puternică țară din lume. Așa era, confirmă diriginta. Păi, de ce atunci nu sunt distruse toate statele imperialiste? Pentru că URSS e bastionul păcii pe pămînt. Nu suntem cuceritori, ci doar apărăm ceea ce ne aparține...

Mama îl trezi la revărsatul zorilor ca să repete poezia lui Grigore Vieru. Luă micul dejun – lapte cu cacao și ochiuri –, își ticsi manualele în ghiozdanul neîncăpător și, îndemnat de tic-tacul zgomotos al ceasornicului, o zbughi din apartament. Pereții scării erau invadați de inscripții chirilice: *Petea + Marina = Liubovi. Larisa, sosi hui! Ala Pugaciova. Boney M. Iulic durak! Valera bic! Miru mir. Ne zabudu mati rodnuuu. Moia miliția menia berejot! Maldavanin tuporilii!* Pe terenul de sport din fața blocului de locuințe, veteranul Aleksei Petrovici Liulin – de vîrstă matusalemică – își plimba buldogul care tocmai se căca cu nonșalanță în careul în care se comiteau cele mai multe furturi. Nu departe de școală, Iulian se opri să se uite la unul din puținele panouri publicitare ale epocii brejneviste care îndemna orașenii să zboare cu avioanele „Aeroflotului”. Îndemnul era de-a dreptul inutil, de vreme ce „Aeroflotul” nu avea concurenți, dar pe Iulian acesta îl făcea să viseze. Își imagina cum zboară împreună cu Cikalov deasupra taigalei nemărginite. Uneori îi însoțea Grigore Vieru, care le dăruia cîte un volumaș cu dedicație. Trecu pe lîngă niște blocuri în construcție, deasupra cărora se înalța amenințător o macara ce se prăbușise odată, omorînd o gospodină care tocmai se întorcea de la piață cu sacoșele pline. De-a dreptul ciudat era că bravii milițieni nu găsiseră vinovatul.

Sala de festivități era arhiplină: inspec-tori atotvăzători de la Departamentul Educație, învățători povățuitori, părinți cuprinși de emoție, veterani ai Armatei Sovietice cu medalii zăngănitore și, firește, o sumedenie de copii (octombrei, pionieri și comso-

moliști). Abia mișcîndu-și picioarele, venise chiar și bufetiera obeză care visa să aibă vreodată atîția clienți. Deasupra scenei atîrna o placardă pe care scria „Cîntăm pacea și prietenia”, iar într-un colț al sălii cîțiva copii examinau, plini de curiozitate, un glob pămîntesc pe care era scris în diferite limbi cuvîntul „PACE”.

Iulian avea noroc: era unul dintre protagoniștii matineului. Prin urmare, era un elev ale cărui merite nu puteau fi puse la îndoială. O pionieră îmbujorată sună din clopoșel, anunțînd începutul serbării. Un elev, pe care Iulian îl invidia pentru arta de a vorbi în public, recită plin de pasiune versurile lui Liviu Deleanu: „*Ridică-ți ochii dornici de minune, / Copilule cu fruntea bucă...lată, / Să vezi cît de frumoasă și bogată / E necuprin-sa noastră Uniune*”.

Sala aplaudă. Era un început promițător, învățătorii erau mulțumiți. O elevă, pe care mai tîrziu interminabila tranziție moldovenească o va face să practice prostituția în Albania, spuse cu convingere:

– Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste! E dulcea mea țară, a ta, a noastră. E țara în care oamenii făuresc cu adevărat un viitor luminos, e țara copilăriei fericite și a viselor împlinite, e țara biruințelor!

Toate mergeau strună. Copiii erau însuflețiți, inspectorii n-aveau niciun motiv să le caute învățătorilor nod în papură. Totuși, se întîmplase ceva nefiresc, un fapt insignifiant care nici nu merita pus la socoteală, un amănunt remarcat doar de Iulian. În momentul în care eleva rosti patetic „e țara copilăriei fericite și a viselor împlinite” cineva din sală chicoti. Un chicot scurt și abia perceptibil, care însă conținea un fel de neîncredere. Așa cel puțin i se păru lui Iulian. Ieși la rampă, în continuare, fiul unui nomenclaturist, actualmente șeful unei firme moldo-germane:

– Oameni de cele mai diferite profesii – țăranul Ceapaev, tînărul medic Șciors, caza-cul Budionii, lăcătușul Voroșilov (emoționat, Iulian își aminti că taică-său e lăcătuș), agronomul Kotovski și alții – s-au ridicat la luptă împotriva dușmanilor interni și externi ai țării. Și lupta cu jertfire de sine a Gărzilor Roșii n-a fost zadarnică: luînd puterea de stat în mîinile sale, poporul muncitor și-a apărut libertatea și a început a construi o lume nouă, o societate fără asupriți și asupritori.

Sala aplaudă cu frenezie. Învățătorul de istorie strigă „Bravo!”, iar un veteran înduioșat vărsă cîteva lacrimi. Și din nou Iulian desluși un chicot, de această dată parcă mai sfidător. Veni rîndul unui coleg de clasă al lui Iulian să vorbească. Un băiat timid care va muri în 1987 în Afganistan în circumstanțe misterioase.

– 22 iunie... Călăii fasciști au năvălit mișelește asupra Uniunii Sovietice. Mii și mii de obuze aruncate asupra Stalingradului, orașe și sate șterse de pe fața pămîntului, lagăre ale morții, pustiire și durere, jaf, prăpăd și cenușă – iată ce a adus războiul pe pașnicul nostru pămînt. În apărarea Păcii și a Patriei sfinte s-au ridicat Gastelo și Kos-

modemianskaia, Matrosov și Soltis, Koșevoi, Șevțova și Glavan, milioane de fii și fiice ale poporului sovietic.

Surprins, Iulian văzu că unul dintre eroii războiului ațipise și chiar sforăia încetisor. Acest fapt însă nu periclita în niciun fel desfășurarea festivității. O fată durdulie, care astăzi vinde castraveți și roșii la Piața Centrală din Chișinău, ținu un discurs vivifiant:

– S-au ridicat la apărarea Patriei umăr la umăr toate popoarele țării. Prietenia popoarelor înfrățite lovea ca un ciocan uriaș (Iulian tresări), ca un colos în pieptul armatei dușmane. Aceasta a fost cea mai mare și groaznică armă pentru hitleriști, care în cele din urmă au fost învinși. Victoria a fost de partea acelor care doresc mereu numai pace, acelor care s-au împrietenit pentru vecie, de partea tuturor popoarelor din marea noastră țară.

Încurajată de o melodie tristă, o fată, stabilită astăzi în Canada, spuse răspicat că Boris Glavan și tovarășii săi de luptă n-au murit numai pentru ogoarele natale. Ei „au apărat Patria, civilizația și cultura. Au luptat pentru Pușkin, Eminescu, Blok și Ceaikovski“. După fată – care odată cu prăbușirea URSS-ului va simți subit un interes deosebit pentru flora și fauna Canadei și care-l va suna în 2005 din Toronto pentru a i se plînge că nu mai poate suporta canadienii materialişti și insensibili – vorbea Andrei Rusu, un băiat de treabă pe care interminabila tranziție moldovenească îl va obliga să se refugieze în România, a cărei tranziție părea să aibă un sfârșit:

– Măreață, puternică și de neînvinș e Patria-mamă! Puterea ei rezidă în frăția și prietenia celor cincisprezece republici-surori, a tuturor popoarelor țării noastre. Pășește destoinic în viitor și republica mea, căci are peste o sută de neamuri în necuprinsa noastră Patrie, care o iubesc, o ajută și o fac să înflorească! Ne mîndrim că trăim într-o țară cu milioane de prieteni. Aurul Siberiei, grîul Kazahstanului, bumbacul Uzbekistanului, ceaiul Gruziei, strugurii Moldovei sunt ale noastre, ale tuturor. Toate comorile Patriei sunt un bun comun al întregului popor sovietic. Iar cea mai mare comoară – Prietenia – a prins rădăcini adînci și durabile pentru vecie!

În sfârșit, intră la rînd Iulian. Începu să declame, emoționat și îmbujorat, poezia lui Grigore Vieru. Reuși să pronunțe însă numai o strofă pentru că, pe neașteptate, cineva din fundul sălii izbucni zgomotos în rîs. Cineva se strica de rîs, iar rîsul acela, dacă luăm în considerare atmosfera solemnă, era de-a dreptul persiflator și impertinent. Iulian înlemnise, nu mai avea gură să spună ceva. Toți – inclusiv veteranul care acum câteva clipe dormita nestingherit – își îndreptară ochii spre haidamacul pe care-l bufni rîsul. Era Satarovici, groaza școlii, un individ brutal, slobod la gură, care-l buzunărise și-l lovise dureros peste nas de câteva ori. Mitul Satarovici te înspăimînta/fascina (alegeți ce vă place) mult înaintea apariției „zeului“. Se zvonea că tipul *pizdește* copiii care nu-i dau copeici de bunăvoie, fumează țigări americane „Kent“, rarissime pe vremea aceea, spune bancuri obscene despre Leonid Ilici Brejnev în wc-ul în care mirosul înțepător de clor îi anestezia pe cei plîpînzi, are gume de mestecat de tot felul și prezervative cu „mustăți“ aduse de marinarii din Odesa, despre a căror menire știau doar ini-

țiații (are și un frate care a fost marinar în armată și care a trebuit să se despartă de marină pentru că divorțase și nu mai era membru de partid), se pișă uneori în văzul tuturor în curtea școlii (fapt confirmat ulterior de câteva școlărițe stupefiate), pipăie de zor fetele în vestiarul cvasiobscur, în care mai întotdeauna dispăreau becurile, cunoaște o vadană bogată de 45 de ani care-l hrănește și-i dă bani, are câteva perechi de blugi „Lee“ și „Wrangler“, își bagă picioarele în profi... Prima ivire a „zeului“ în public avu loc într-o dimineață rece și cețoasă cînd, după gimnastică, elevii se buluciseră la ușa principală a școlii. Înjurînd ca la ușa cortului, Satarovici își lua avînt și lovea puternic mingea de baschet care nimerea în capetele, spinările și popourile școlarilor îngroziți. Fetele țipau ca din gură de șarpe. Însă „zeul“ nu putea fi înduplecat. Exista părerea că

e debil mintal, dar asta era puțin probabil. Iulian nu putea nicidecum înțelege de ce acest individ periculos nu este alungat din școală. Faptul că Satarovici nu era pedepsit îl deruta, era în contradicție cu simțul moral.

Rîsul „zeului“ provocă o liniște adîncă preschimbată imediat în rumoare. Directoarea omniscientă Taisia Scorpan, poreclită Scorpia, se ridică și, gesticulînd emfatic, strigă: „Scoateți obrăznicătura afară!“ Cîțiva tătici vînjoși, secundați de proful de cultură fizică, se repeziră spre Satarovici, iar veteranul revoltat, abia trezit din somn, răcnî „N-ai rușine, huliganule!“ „Zeul“ fu dus, spiritele se potoliseră, dar, cu toate acestea, Iulian nu mai putea continua. Îi fugea pămîntul de sub picioare. Știa că toți așteaptă să vorbească, vedea că Vera Gheorghievna, îi făcea cu degetul, auzea versurile pe care i le șopteau colegii, dar nu putea descleșta fălcile. În cele din urmă, Scorpia îl apucă de mînă și-l trase după sine cu sila. Pe coridor directoarea crispată îl trase de urechi. Îi ajunse din urmă Vera Gheorghievna, vădit îngrijorată. Fu dus în cancelarie, unde îi așteptau un inspector pleșuv și... Satarovici. Ambii aveau mutre posomorîte. Posaci păreau și gîngavul sprîncenat, și sfătosul bunnic din Humulești de pe perete. Inima lui Iulian se făcu cît un purice.

– Cum poți, băi animală, să-ți bați joc de veteranii care și-au vărsat sîngele pentru voi!? zberă Scorpia, dînd frîu liber emoțiilor.

– Aista, blea, m-o făcut sî rîd! răspunse cu promptitudine „zeul“, fulgerîndu-l cu privirea pe Iulian și arătîndu-l cu degetul. Iulian holbă ochii. Degetul arătător al lui Satarovici era gros și avea o unghie mare sub care se întrezărea murdăria. Își aminti de o caricatură din ziarul *Pravda*: un imperialist înfiorător cu joben, așezat pe un sac cu dolari,

își întinde labele peste ocean spre Europa. În loc de unghii are proiectile, dar nu are sorți de izbîndă, fiindcă un muncitor spătos cu salopetă îl lovește peste labe cu un ciocan imens.

– Ce înseamnă asta?

– Aista m-o rugat sî fac gălăgie cînd o sî grăiască pentru cî n-o învățat poezia. O zis că-mi dă și niște bani... Satarovici părea imperturbabil.

Din buzunarele lui se ițeau niște hărți marine mototolite.

– E adevărat ce spune haimanaua asta? întrebă Scorpia făcînd ochii mari.

Iulian tăcea milc. Trebuia să aleagă: să infirme învinuirea și să fie pizdit măr de Satarovici sau să confirme că e un complice și să fie pedepsit de profi și părinți. Copleșit de frică, nu putea înțelege că tăcerea e „alegera“ cea mai proastă. Inspectorul pleșuv bătea darabana pe masă.

– Deci sunteți o apă și un pămînt, conchise Scorpia. Ar trebui să vă plesnească obrazii de rușine, haimanalelor! O să găsec eu ac de cojocul vostru!

– Taisia Borisovna, cine sunt părinții băiatului? dădu glas, căscînd, pleșuvul.

– Taică-său e muncitor, iar maică-sa, se pare, e educatoare...

– Mda... lucrurile sunt încurcate, trase concluzia inspectorul.

... Iulian se întorcea acasă adîncit în gînduri. Încetul cu încetul revolta își făcea loc în sufletul lui, stingherind frica. Nu putea înțelege de ce Satarovici a început să rîdă exact în momentul în care el declama poezia. Nu pricepea de ce Scorpia și inspectorul l-au pus în aceeași oală cu „zeul“. Nu era un huligan, nu ofensa colegii, învăța bine... Cum îl va bate Satarovici? Îl va umili în văzul lumii, lovindu-l cu piciorul în burta, sau îi va da la bot în vestiarul întunecos? Și cum va reacționa Leuța Timofte cînd va afla că a fost bătut? Îl năpădi plînsul... Privise odată un film impresionant în care o mulgătoare-stahanovistă se logodise cu un colhoznic chipeș și șugubăț, dar și un pic individualist. Însă în ajunul căsătoriei mulgătoarea face cunoștință cu un alt colhoznic – mai urît, în schimb mai viteaz și mai onest, mai atașat de proprietatea colectivă. Mulgătoarea ezită, se frămîntă, dar în cele din urmă îl alege, precum se cade, pe colhoznicul urît, sobru și onest. Iulian realiza acum că nu era nici frumos, nici viteaz. Se întorcea acasă cuprins de o tristețe incurabilă. ■

Antologie alcătuită de
ALEXANDRU VAKULOVSKI

Ilustrația numărului:
DAN PERJOVSCHI

DISTRIBUȚIE MANUALĂ DE DAN PERJOVSCHI

Un poem de

IOANA SCORUȘ

Caligrafie

Trăiam într-un univers simbolic până la venirea ta
Un univers în care înțelegeam toate formele geometrice
Ale gândurilor și ideilor frumos născute sau vomitate
În fiecare seară, atunci când începea ziua mea.
Trăiam de azi pe mâine
Printre hiperbolele care închipuiau împlinirea
Printre asimptotele care se ridicau pline de vlagă
Spre infinit
Din lecțiile de erotism predate între două cafele
Închipuind neantul
Printre compendiile de alchimie onirică
De care aveam invariabil nevoie
Întru reinventarea lumii.
Trăiam într-un univers simbolic ordonat
Perfect
Boltit peste noaptea incongruențelor
Rezolvate dintr-o singură trăsătură de
Magnifică idee
De neconceput.
Până la venirea ta,
Trăiam într-un univers simbolic
Ordonat perfect.

Primul sunet al verii
Mi-a spart timpanul cu larva vocii vesele
Prin care ajungeai, zilnic, în pachetul meu de cărți de joc
Deja gol.
Obosisem de atâta amestecat de cărți
De atâtea extrageri aleatoare
De cărți câștigătoare care
Mai devreme sau mai târziu se dovedeau
Neîncăpătoare
Obosisem, da, de regulile jocului
Mereu și mereu, ale altora.
Luasem un pachet nou
Fără colțuri îndoite
Așa că nu puteam recunoaște
Semnul aflat pe fața întoarsă la mine
Cu spatele.
Am fost cinstită, vreau să spun,
Atât de cinstită pe cât poate fi o femeie din care
Au crescut marea de vise
Erotice.
Nu mai mizam pe nimic, decât
Pe colțurile neîndoite ale cărților de joc din
Pachetul nou.
Nu aveam de unde să știu că
Atunci când nu mizezi pe nimic
Totul iese bine,
Atât de bine pe cât poate ieși
Un lucru neînceput.

Atunci
Semnele mele grafice au început a prinde contururi cu muchii
Și colțuri
Cercurile de idei deveneau rombic-logice
Sferele închipuite în nopți fără vise
Atârnau sfârtecate în felii
De suprafețe lise
Pe care abia acum avea a începe scrierea
Ideogramelor zărite prin autori străini
Și nicidecum înțelese altfel decât
Curat subliminal.
Paralelipedele deveneau și ele
Diforme cai nechezând degeaba
Punctele de suspensie se transformau în

Mieunături de mâțe în călduri
Părăsind domiciliul conjugal câte două
Săptămâni pe lună
Dar sferele, oooo, sferele,
De ce mi-ai ucis sferele?
Zdrențuite așteaptă ele azi
Cusăturile care să le unească în
Cel mai uluitor termopan prin care
Visele să se poată vedea iar
Colorate, gonflate, aiuritor de
Orbitoare.

(Tu pleci după tutun și aurii licori
eu stau și-aștept în fotoliu, cu prosopul umed pe mine,
venirile tale cu venin și-adrenaline
și mitologice despre unicorni.)

Nu știu ce naiba va ieși din pachetul ăsta de
Cărți de joc proaspăt început
Și cred că nici nu vreau să mai știu
Dinainte.
Nu mai merg la ghicitoarele în bobi și nici
La solomonari cu plete ninse,
Nu mai fac pasiențe în viața mea
Nu-mi mai pun dorințe zăpăcite
Steaua mea
Știe ea mai bine ce, de ce...
Steaua mea... să mai cred în ea?
Sau în rombicele paralelograme
Și în triunghiurile echilaterale
Perfecte
Ca într-o geometrie nicidecum știută?
Cum voi mai construi sfere
Fără mistere
Și în ce punct îmi voi mai intersecta destinul cu axa
Perfect perpendiculară
A logico-matematicelor tale hieroglifice
Logic deductive?

Tu ai un fel anume de a mă lăsa prea liberă
Făcându-mă prizonieră în cuiburi de cuvinte
Vrăjitoresc încatenate
Pe care le spargi în miriade de cioburi strălucitoare
Cu o singură suflare.
Zău, fă ceva
Cu libertatea mea încastrată
În ramele oglinzilor multiforme în care
Îți pierd chipul
Nicidecum aflat.

Țândări mi-ai făcut hermeneutica
Și metafizicalele și teologicele
De care habar n-aveam.
Țândări sunt și eu.
Acum, ia frumos fărâșul din spatele ușii de la intrare
Și adună-mă degrabă
Pisează-mă în mojarul fermecat
În care va trebui să arunci măcar două laturi de triunghi obscen
Oarecare
Și, logico-discursiv,
Refă-mă cu toate virgulele și parantezele și suspensiile
Corect puse
Pentru că vreau
Să-ți fac cadou
O frază nouă.

OȘTIAM DIN SCRIS ȘI AVUSESEM bucuria de a-i publica o extraordinară evocare despre Bănulescu, atît de frumoasă încît Ana, colega mea, a exclamat cînd i-a dactilografiat-o: „Ce frumos scie! Îmi face poftă să-l citesc pe Bănulescu!“ Am schimbat cu ea mesaje pe internet, iar într-un moment greu al vieții mele mi-a sărit în ajutor cu armele ei cele mai fine: inteligența și minunata ei ironie. Am întîlnit-o la Paris, de două ori. Prea puțin pentru a putea pretinde că am cunoscut-o bine, destul pentru ca Georgeta Horodincă să-mi fie într-adevăr foarte dragă. Cînd cu turneul „Frumoaselor străine“, am vizitat-o în unica mea dimineață liberă din Paris. Știam că e bolnavă și că se luptă cu boala de aproape un an. Știam că timpul ei este limitat. Și mai știam că încearcă să ducă la capăt o carte: *Duminică seara*. Pe care mi-a dat-o însă abia în decembrie. Sînt mulțumită că i-am putut-o publica și că ea și-a văzut-o. Nădăjduiesc, din tot sufletul nădăjduiesc să-i pot împlini și cealaltă dorință pe care mi-a spus-o, privind-mă calm și pătrunzător: și anume, să-i reeditez *Somnambulii soarelui*.

■
MARTA PETREU

ESEISTĂ ȘI ROMANCIERĂ, CRITIC și traducătoare, ocupînd poziții importante în sînul periodicelor culturale celor mai citite din București, și de asemenea secretară a Uniunii Scriitorilor Români în anii '60, Georgeta Horodincă a murit sîmbătă, 1 iulie, la Paris, în vîrstă de 76 de ani.

Născută într-un sat din Basarabia, provincie a țării anexată în 1940 de URSS, ca urmare a pactului germano-sovietic, își face studiile universitare la Iași, capitală a Moldovei românești. Angajată într-o carieră literară, crede, ca atîția alții care neagă astăzi cu înverșunare acest lucru, într-un viitor strălucitor. Cu toate acestea, ea respinge deja dogmatismul reducionista al „obsedanului deceniu“, cel al anilor '50, marcat de teroarea instaurată de complicității lui Stalin. La sfîrșitul acestei perioade sinistre, reușește deja să publice o monografie despre Sartre.

Datorită unui fals dezgheț provocat de noul dictator al țării în deceniul următor (rare călătorii în străinătate, apariția cîtorva autori occidentali, slăbire aparentă a terorii), îi traduce în românește pe Michel Butor (*Modificarea*), pe Albert Camus (*Străinul*) și pe Gaëtan Picon (*Funcția lecturii*). Încep să-i apară eseurile sale consacrate romancierilor nonconformiști români. Printre ei, Nicolae Breban, Gellu Naum, Marin

Preda, toți deja traduși și publicați în Franța. Primul volum de nuvele al Georgetei Horodincă (*Bastarzii*) este premiat de Academia din București în 1979. Doi ani mai tîrziu, romanul său *Somnambulii soarelui* este întîmpinat cu căldură.

Dar iată că această liberalizare șchioapă nu este decît o amăgire. Ceaușescu, inspirat de precursorii săi la conducerea principatelor dunărene, uzînd de marile puteri una împotriva alteia, lăsîndu-se să fie considerat cînd apărător al Occidentului, cînd fidel al Moscovei, instaurează, cu sprijinul Occidentului, o dictatură național-comunistă feroce.

Acuzată că se înconjoară de colaboratori evrei (oare nu era ea soția filosofului român de origine evreiască Nicolae Tertulian, profesor la Școala de Înalte Studii din Paris?) și că deschide țara influențelor „străine“, scriitoarea se regăsește fără slujbă și marginalizată. Reușește cu toate acestea, datorită intervențiilor tenace de la Quai d'Orsay, să se alătore soțului ei, împreună cu copilul lor.

La Paris, Georgeta Horodincă traduce și face să apară cărțile a doi dintre romancierii români cei mai aparte dintre cele două războaie: Max Blecher (*Întîmplări din irealitatea imediată*, la Maurice Nadeau) și Gib Mihăescu (*Rusoaica*, la Jacqueline Chambon). În 1990, publică un alt roman, scris direct în franceză, *La saison morte, une histoire rou-*

maine (Ramsay), precum și mai multe nuvele în volume colective, la Seghers.

Francofonă și românofonă în același timp, publică de curînd ultima sa carte redactată în română, *Duminică seara*, la Biblioteca Apostrof din Cluj. În acest eseu consacrat lui André Breton și suprarealismului este vorba și despre incredibila explozie naționalistă din timpul domniei ultimului tiran român. Un roman încă inedit, *La Songeuse. Une affection de longue durée*, povestește experiența bolii care a învins-o.

■
EDGAR REICHMANN

Text publicat în *Le Monde*
în 6 iulie 2006
și preluat cu acordul autorului.

Traducere de LETIȚIA ILEA

Jurnal spiritual (pe sărite)

Magda Coșovei

1992

ianuarie, Paris

Neagră perioadă de început de an. La fel ca în fiecare ianuarie din ultimii ani, ca și cum un ciclu s-ar repeta continuu în viața noastră, dacă suntem atenți, ca să înțelegem ceva sau ca să ni se dezvăluie ceva progresiv: gânduri recapitulative și catastrofice, alături de gânduri prospective timide, confuze, alături de rele premoniții...

Aceeași cruntă bifurcare, sau dedublare, care-mi schizofrenizează eul de la bun început. Ca un fel de dat constitutiv, de destin contradictoriu, de soartă. Două naturi în ființa mea, două direcții, în sus și în jos, două tipuri de acțiune și de ambiție, una extrovertită, alta introvertită. Până și două nume, până de curând, dacă pun la socoteală pseudonimul la care tocmai am renunțat (cu cât chin!). H. spune că asta e înscris în astrograma nașterii mele, polarizată între Capricorn și ascendentul din Cancer. Până și cărțile de astrologie savantă, ca și cele ieftine de altfel, îmi prezic acest lucru.

Dar dincolo de predeterminedare, stă totuși nehotărârea mea profundă, neputința mea de a decide, de a rupe cu unul din poli, de a renunța la atracțiile unuia pentru ca energia lăuntrică să curgă într-o singură direcție. Și parcă mai presus de voința mea, care uneori se trezește violent și spasmodic, mai presus de încercările mele care totuși există, stau circumstanțele complicate, împrejurările care modifică imboldul inițial și frâng începutul de gest.

Așa a fost de pildă după revoluție, după decembrie '89. Aș fi vrut și aș fi putut să renunț la partea mea teoretică, „științifică“, de istoric de artă, care nu mă mai mulțumește nici profesional, nici cultural, aș fi vrut deci să mă retransnez numai pe literatură și spiritualitate. Dar colegii de la Institut m-au ales director adjunct, apoi director plin. A venit episodul cu directoratul în Ministerul Culturii, pentru câteva luni. A venit propunerea de Muzeu de Artă Contemporană, unde urma să fiu tot director. A venit șansa bursei în Franța, unde a trebuit să propun, date fiind condițiile și „titlurile“ înșirate mai sus, o temă de doctorat tot cu profil de istorie de artă. Și iată-mă la Paris, de peste un an, în fața aceleiași dileme care mă macină.

Problema e că timpul și energia nu-mi ajung. Lupta dusă pe două planuri n-are prea mulți șorți de izbândă pe nici unul, o știu. Oamenii vor să te fixeze într-o singură căsuță mendeleviană. Trebuie să cultivi memoria celorlalți într-o singură direcție, sub o singură etichetă. Trebuie să frecventezi un anumit mediu cultural și numai unul. Trebuie să urmărești cu tenacitate o singură

strategie de luptă, de concurență, de competiție și victorie. Trebuie să dai tot timpul dovezi. Și începi să obosești. Începi să nu mai poți. Să nu mai vrei.

Și, mai rău, ceva profund din mine nu mai vrea. Nu mai poate. Sinele profund se opune celui exterior, dă semne de nemulțumire, de anxietate. Ceva îmi frânge voința. O oboseală bizară începe să mă invadeze adesea. Dorința de a nu mai face nimic. De a zace. Prostrație în fața alegerii, în fața deciziei. Și visuri ample, somptuoase, cu tâlc. Și stranii fenomene biopsihice. Nervozitate și repezeală. Muțenie și închidere. Bălbăială și o sfîșiere bizară, când vorbesc în public. Palpitații cardiace aproape continue. Etcetera.

Și, în același timp, imposibilitatea de a ieși, deocamdată, din acest cerc vicios. Întorc pe toate fețele proiectele pe care le am de făcut, țelurile spre care sunt lăuntric angajată, timpul pe care-l am la dispoziție. Nu văd deocamdată nici o ieșire. Trebuie să fac în continuare teza de doctorat, pe care am început s-o detest. Trebuie să fac frumos la secretariatul de la EHESS, ca să încerc să obțin o prelungire de bursă. Trebuie să cultiv profesorii necesari. Trebuie să mă ocup și de expoziția cu avangarda istorică românească de anul viitor. Trebuie să fiu activă în GDS. Trebuie să întrețin și corespondența în țară. Trebuie să citesc neapărat cărțile necesare pentru teză și pentru lucrările pe care le datorez profesorilor mei francezi. Trebuie să fac vizite la românii importanți de aici. Trebuie să merg la bibliotecă. Trebuie să văd expoziții, piese de teatru și librării. Trebuie să mănânc. Trebuie să dorm. Trebuie să supraviețuiesc.

Trebuie? De ce trebuie mereu să mă gândesc la cu totul altceva decât mi-aș dori? De ce trebuie să nu mai am timp pentru poezie și meditație? Și nici pentru lecturile spirituale. Și nici pentru contemplație. Pentru pură bucurie de a trăi. De a savura, în sine, existența lumii, ca pe darul lui Dumnezeu cel mai de preț.

6-15 ianuarie

La București. Timp pierdut cu alergăturile între instituții. După 10 zile de vacanță de sărbători, țara se trezește încet, ca dintr-un somn greu, letargic. Alerg între Uniunea Arhitecților, Muzeul de Artă, Ministerul Culturii pentru proiectul cu expoziția avangardei artistice din anii '20-'30. Începe să ia amploare, va fi o manifestare importantă. Totul merge greu, aproape la fel de greu ca înainte de '89. E foarte frig, se circulă cu dificultate, zăpada și noroiul parcă urcă de pe trotuare pe ferestre și ziduri. Alimentele s-au scumpit îngrozitor, totuși nu se găsește decât strictul necesar și aceste greutateți arhiconscute ale supraviețuirii îi dezolează pe toți. Inclusiv pe mine. Îmi vine să rămân închisă

în casă. Sub plapumă. Să cobor undeva în somn, în subconștient, în substrat. E teribil de frig.

15-19 ianuarie

Revin la Paris, obsosită ca întotdeauna de sejurul în țară. Neagră lăuntric. N-am avut vreme, în ultimele zile, nici să stau cu H. pe îndelete de vorbă, nici să fim împreună. Am plecat disperată, plângând. La Paris, primele zile am rămas închisă în casă. Singură cu mine însămi. Să nu văd pe nimeni. Să nu aud nimic. Să-mi rod singură amărăciunea și disperarea. Să fac bilanțul anului trecut. Dezastruos. Să mă judec pe mine însămi. Necruțător. Să mai completez filele ultime ale jurnalului pe 1991. Să mai revăd caietul de poezie pe anul trecut. Să dorm. Să uit. Să dispar.

20-26 ianuarie

Osăptămână petrecută mai mult cu români. Vorbit mai mult pe românește. Întâlnire cu Costin Petcu, Ron Kenley și Mihai Oroveanu pentru expoziția cu avangarda. Întâlnire la Ambasada Română cu trupa Teatrului Bulandra, venită în turneu. Miercuri seara, la Paul Barbă-Neagră, într-o serată elegantă cu români pe sprânceană (Paleologu, Caramitru, Ioana Andreescu, dr. Poenaru, George Banu etc.). Sâmbătă seara, la Teatrul Odéon, *Hamletul* lui Tocilescu, destul de slab, după mine. Iar duminică acasă, în „familie“, cu Anca și Dan.

Mi-a căzut în mână o carte americană care-mi pică bine: *E.T.W. – Effectiveness Training for Women*, de Linda Adams. O carte de exerciții și sfaturi pentru femei, ca să-și depășească complexele, timiditatea, lipsa de curaj de a refuza, de a zice „Nu“, ca să-și surmonteze lipsa de forță de a se pune în valoare și de a nu se sacrifica inutil pentru alții. Să vedem dacă voi fi în stare să aplic aceste înțelepte precepte, eu, care sunt o „devotată“.

27 ianuarie-2 februarie

Stare foarte rea. Dezolare. Angoase negre, însoțite de palpitații cardiace zilnice, aproape continue, anxietate și panică. Dorm puțin și prost. Mă scol foarte devreme și mă frământ îngrozită ziua întreagă. Nu știu dacă starea asta ține de vreo dereglare metabolică, de nemulțumirea profundă de sine, de locul în care trăiesc dezrădăcinată sau de... astrologie.

Ce caut eu aici? Nu mai știu pe ce lume sunt. Programarea mea lăuntrică românească se revoltă contra constrângerilor exterioare franceze. Mintea mea configurată în românește nu mai vrea să funcționeze în

franțuzește. Am intrat într-o muțenie din care cu greu fac eforturi să ies. Iar când ies, mă bâlbâi, nu-mi termin frazele, nu am energie să-mi sfârșesc demonstrația începută. În disperare de cauză, am luat obiceiul să citesc cu voce tare în franceză câte jumătate de oră – o oră pe zi. Și-mi face cât de cât bine, mă calmează, văd că are efect. Nu-mi găsesc locul, nu sunt din lumea de aici. [...]

6 februarie

Mi s-a întâmplat ceva straniu. M-am sculat devreme, pe la 6, dintr-un puseu de angoasă. Nemaiputând să dorm, am citit până pe la 8:30. Apoi, înfrigurată și obosită, m-am întins din nou în pat. Mi-era încontinuu frig. La un moment dat am ațipit. Am avut un vis ieșit din comun:

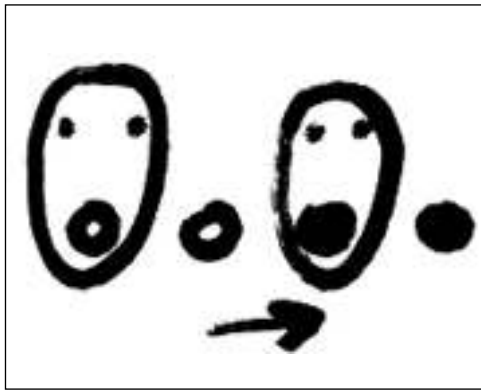
Vedeam înaintea ochilor, suspendată, o coroană de frunze, de fapt o coroaniță ca acelea ce se fac pentru elevii silitori la serbările de sfârșit de an școlar. Coroana, mai mare decât pentru un cap de om, era făcută din frunze uscate de culoare cafeniu-deschis, care mi se păreau stranii, bizare, cu lobi rotunzi și crestate adânc. Încercam să înțeleg ce fel de frunze sunt, de unde provin și mai ales de ce sunt moarte, uscate, când de obicei coroanele de lauri sunt verzi. Și cum de stătea coroana în mod imponderabil în fața ochilor mei? La un moment dat ridic ochii în sus și zăresc un arbore foarte înalt, întins falnic până la cer, din care cade încet-încet către mine o frunză uscată aidoma frunzelor din coroană. Tocmai când sunt pe cale să înțeleg că frunzele provin din acel copac nesfârșit care-mi apăruse brusc înainte, frunza solitară ajunge în dreptul coroanei suspendate în aer, apoi începe să coboare lent spre pământ; dar chiar în momentul în care înțeleg că provine din copacul întins până la cer, frunza brusc își schimbă traiectoria și o ia înapoi, în sus, ca în filmele care se derulează în sens invers, apoi se lipește firesc de coroană.

În acel moment am o revelație: știu că, datorită faptului că am înțeles ceva important, am căpătat puterea uluitoare de a întoarce frunza înapoi din cădere, căci frunza s-a ridicat din nou în sus datorită gândului meu, grație puterii gândului meu. Și în acel moment mi se întâmplă o intensă, copleșitoare identificare cu frunza, cu coroana, cu arborele, cu toată scena: am o străfulgerare divină, parcă mă identific sau sunt egală cu principiul divin, cu supramentalul, cu totalitatea. Și în acel moment mă cuprinde o stranie stare energetică, care vine din interiorul meu și mă cutremură, o energie uriașă care parcă mă împinge în sus, spre înalt, deși rămân jos pe sol și am doar privirea ridicată spre cer. Sunt cuprinsă de o vibrație atât de puternică, încât îmi dă o stare de bucurie insuportabilă și o teamă imensă. Încep să repet în neștire: „Doamne, Doamne, Doamne, Doamne, Doamne!“. Inima îmi bate foarte puternic. Știu că e ceea ce aștept de multă vreme. „În sfârșit“, îmi spun în gând, „în sfârșit, a venit, asta e, asta e!“ Aștept dintr-o clipă în alta ca această stare să atingă paroxismul, să se întâmple ceva.

Însă după o clipă de fericire intensă, vibrația aceea care izbucnește din mine începe să mă înspăimânte, mă scutură prea tare, prea tare, încep să mă întreb cât o să dureze, doresc să mă ia în sus, la cer, și totuși nu mai doresc, am o spaimă enormă. Gândul

mi-alunecă înspre un fel de mândrie că am ajuns totuși să cunosc această stare atât de dorită, dar îmi simt inima bătând prea tare, mi-e teamă să nu fac un stop cardiac. O forță mare vrea să mă smulgă de pe pământ, dar eu încep să mă opun, să mă țin cu mâinile de același pământ, vreau să rămân aici, jos... Apoi simt că sunt pe jumătate trezită și percep cum energia aceea teribilă slăbește progresiv și mă părăsește, ca o apă aeriană, mă lasă. Odată trezită în întregime, îmi simt trupul rece ca marmura, golit de substanță, cutremurat de palpitații cardiace puternice.

După trezire m-a cuprins un fel de luciditate: visul ăsta e un fel de înscenare a vanității mele, poate a imaginarului meu, dar și o premoniție a morții. E chiar o splendidă metaforă a ei. Lucrul acesta nu mă înspăimântă, deși mă simt foarte tristă. Și cumva resemnată. Mi se pare un semn, un avertisment, ba chiar un mesaj limpede din partea subconștientului meu. Dacă îl pun în legătură cu stările mele din ultimele zile,

înclin să-i dau crezare. Acum e amiază și mă simt epuizată, dar mi-e frică să dorm, pentru că poate nu m-aș mai trezi. [...]

10 februarie

Sâmbătă și duminică am fost la Rayaumont: e o abație cisterciană la 35 km de Paris, transformată în centru cultural de muzică medievală, de poezie și de traducere. S-a ținut un colocviu franco-român, doi poeți români au fost invitați din țară ca să-și traducă poemele împreună cu poeți francezi, în franceză. A avut loc și o discuție în jurul revistei *Les nouveaux Cahiers de l'Est* scoasă de Dumitru Țepeneag și în jurul literaturii estice pe care revista o propagă. Discuții cu polonezi, cehi, maghiari din Paris și din țările lor. Echipa română a fost cea mai numeroasă, datorită lui Țepeneag: Ion Stratan și Alexandru Mușina, invitați să fie traduși, apoi Matei Vișniec, Călin Vlasie, criticii Ion Pop, Livius Ciocârlie și Sorin Alexandrescu. A fost plăcut, util și aproape nesperat de bine pentru psihicul meu care, încet-încet, s-a deschis, a reînceput să comunice. Ar mai trebui să mai am forța de a și întreține relațiile făcute acolo. Ceea ce e altă poveste. Ceea ce nu e sigur. Căci sufăr de boala exilului. [...]

16 februarie

Încă mă mai uimesc că n-am murit în această perioadă lugubră. ■

Poeme de MIHAI IGNAT

Klein:

Pe netraite, ca-ntr-un colț de pagină. Dorința de seară în mădularul pe care nu l-am numit niciodată cu voce tare până la 33 de ani.

Pe holul căminului Le-u dau de-a dura mingea de volei până la Mihaela. Mamă, ce buze carnoase! În aceeași noapte conducînd-o pe Lorelei în camera ei?

Mă repet. Și dacă nu-i vorba de-o înjurătură, repetiția e inutilă. Înțelepciuni de canapea? S-o crezi tu! Doar Lorelei, pe care Aiuraș (formula lui Mircea) n-o merita, n-o merita, n-o merita!

Bine, am înțeles mesajul!

Cum Doamne iartă-mă o vrăjise Aiuraș?! Dar știam că ăsta-i un secret numa' bun de dus în mormînt. Așa că o conduc pe Lorelei, și-acum și-n urmă cu unșpe ani, doar că acum am mai multe carii și fața i-am uitat-o. Însă e totuna: nostalgia învinge orice moacă prezentă. Dacă nu la lumina zilei, atunci în vis.

Soliter:

Femei mișto ieșind din cotloane sortînd capetele tăiate

– oho, și-ncă nu sînt beat și zorii-s încă departe și scrumul țigării nu-i o scîrboasă metaforă –

femei senzaționale despicînd trepanîndu-ne învîrtind

frumusețea-n rană. ■

(din volumul *Mărturisiri, declarații, descrieri și replici înregistrate pe ascuns cu un reportofon de către MIHAI IGNAT în timp ce-și bea ginul tonic/berea brună/votca de mîna a doua în atmosfera plină de fum, risete și ritmuri cardiace a café-barului „Panda“, apoi transcrie și selectate acasă, în momentele de singurătate sau, uneori, în acelea în care femeia vieții lui îi respiră alături atingîndu-i cu vârful degetelor pielea subțire ca hirtia în așa fel încît să-i sugereze ideea de a le adăuga celor consemnate propriile confesiuni, comentarii și texte legate de locul unde întotdeauna se întîmplă ceva, chiar dacă numai în mintea unuia ori altuia dintre cei care își verifică intermitent răsufarea nu c-o oglindă, ci c-un pabar dus la gură ori c-o țigară lungă, subțire și creatoare de basoreliefuri cu durată de câteva clipe)*

Poezia Constanței Buzea

Paul Aretzu

Poezia de azi a Constanței Buzea, reflexivă, interiorizată cu discreție, este pusă sub semnul *harului și dubului*, ca dar sau ca formă de comuniune: „Și tot mai crezi că poezia se face din nimic? Că nimeni din cer nu asistă la naștere?” (*Argument*).

Volumul *Netrăite* (București, Editura Vinea, 2004) propune o altfel de lirică, ascensională, transcendentă, urmând un traseu de inițiere duhovnicească, o scară filocalică, mergând încet spre regăsirea de sine, spre asceza gândurilor și spre contemplație. Poeta își dorește o ființare nematiculată de propria naștere, respinge povara trupului, își asumă o virtualitate incertă, (retro)proiectivă: „maica mea fără de pântec/ și cu copăielul gol/ nu mă face, mă desface/ [...] / nu mă face lasă-mă/ printre cele nefăcute/ printre netrăite chin/ lasă-mi-l în nefăcut/ lasă-mi nefăcut mult trupul/ sufletului meu puțin” (*Alean*). Discursul este incantatoriu și orant, în același timp, și își menține această caracteristică. Pe calea devoțiunii, legând omul de Dumnezeu, timpul capătă valori insolite, inițiatice, presupunând moarte și înviere. Determinată de dispariția mamei, întreaga carte este pusă sub semnul re-nașterii. Și, deși elegiacă, în esența sa exultă bucuria trăirii în curățenie. Moartea preschimbă universul empiric, îi dă noi dimensiuni, iar poetei îi provoacă, prin ipostazierea în arhetipalitate și prin smerenie, restaurarea sufletească. Prin travaliu spiritual, viața, moartea se confundă, tinerețea, bătrânețea devin contigue, trecerea și eternitatea sunt reversibile. Poeta monologhează/dialoghează cu divinitatea/cu mama, deplângându-și condiția osmotică, încropitura de *nefăcut* și *făcut*, suflet și trup.

Despărțirea de mamă este resimțită ca o rupere de naștere, dar și ca o aflare a propriei identități: „lasă-mă Doamne să-mi fie povestea în clar/ copil fără naștere sunt la picioarele Tale/ jilțul Tău izvorăște azur printre buzele mele/ goale de plânsul cuvintelor care s-ar naște/ cu mine dacă iertându-mă Tu vei întări/ sub mine locul mie cea fără folos înainte/ de fapta pornirii” (*Păcatul făcutului*). Poeta se află pe o mejdină a transcendentului, într-un orizont în care se întâlnesc cele văzute cu cele nevăzute, trăitele cu cele *netrăite*, iar poezia se deduce din efortul de a-și lepăda, ca o crisalidă, materialitatea. Ea consemnează stări, senzații, intuiții care pun spirit în realitate, proiectând în lume propria identitate. Calea aleasă pentru purificare este a rememorării, a smereniei și a ascezei, pentru a afla „Pietros bob de rouă în valea uscată./ răscolită spre a fi găsit. Găsit și suit pe/ cămile. Arat, băut nisipul în apocaliptică/ evaporare. Dumnezeu lângă, și că-

tre, și/ împreună, Tatăl nostru. Aproapele-n Duh,/ din celălalt, Fiul. Amin” (*Amin*). Discursul este nuanțat, uneori metaforic, oracular, alteori de o narativitate elementară.

Intenția anagogică a autoarei este deductibilă din flexibilitatea textelor, combinând imagini obișnuite ale copilăriei, ale vieții de familie, viziuni, așteptări ardente, iluminării, urmărind meandrele unui suflet aflat pe un drum extatic. De asemenea, este evident aspectul de *journal en miettes* al celor mai multe dintre poeme în care se reface, prin întâmplări simple, o biografie spirituală. Poeta este tentată să se identifice cu mama simbolică, cea imortalizată în fotografii: „Era de la sine înțeles că voi ajunge/ la vârsta ei din fotografii. Secretele ei/ să-mi aparțină fără să le fi spus. Vibram/ presimțind că voi face tot ce trebuie ca să merit/ să știu ce știa, ca să fiu ce era, în aceeași/ bătaie a inimii alunecând în pulsul cosmic,/ în plământul universal, lumine din lumina/ ființei de-al cărei suflet știam că îmi e/ dintotdeauna dor” (*Secretele*). Pătrunderea în realitatea hieratică a albumului echivalează cu neprihana și asceza religioasă. De altfel, dragostea pentru mamă provoacă o difluență sufletească, spre trecutul inițiativ al amintirilor, al fotografiilor, al oglinzilor efemerului, și spre viitorul etern, adică spre Dumnezeu, care este visticernul sufletelor. Mama este spiritul care conduce spre cunoașterea cea bună, spre împăcarea cu sine.

Prin retrospectivă/introspectivă, autoarea pune în funcțiune o mitologie a memoriei antropologice, a arhetipalității. Demersul poetei nu are motive sentimentale, de recuperare a unui trecut afectiv, ci dimpotrivă, de ștergere a acestuia, de împingere înapoi a timpului, anihilându-și, paradoxal, propria naștere, decontaminându-se astfel de moarte. Ludicul temporalităților, neostoitele combinații textuale, cursorul memoriei și imuabilitatea fotografiilor dau cârții imaginea unei construcții multiple, cu expansiune în lumea celestă și cu recul în tărâmul morților. Mesagerul dintre acestea este poeta-copil care navetează prin valurile timpului: „Ție amintirile îți rămân libere. În transparențe/ însângerate un plâns inspirându-ți murmurul lor,/ să-l transmiți ca pe un avertisment. Că ele există,/ în vreme ce tu, unealta lor, pieri. Că timp și loc/ nu mai ai, deși ți s-au dat din belșug. Îți alunecă/ în sus, ca un nisip aburind din metafore” (*Avertismentul*).

Pentru a anula păcatul original, a se curăța de trecere și a recăștiga divinul, poeta se întoarce pe scara timpului, spre alte generații de dinaintea nașterii sale. Este o soluție paradoxală, de recuperare a spiritualității prin smerirea timpului, prin anihilarea istoriei, prin redobândirea castității mirilor. Sfințenia, pe care o caută, se concretizează într-un amestec de mirare, de senzații pri-

me, de leșin în fața încercării prea mari, de trăire în ordinea firescului, de repetare și de întoarcere. Lirică ritualizată, alternează imagini de memorie cu stări extatice sau cu evenimente originare ale existenței, construind astfel o arhitectură labirintică prin care sufletul se inițiază în căutarea luminii interioare și transcendente.

Obsesiv, apare imaginea copilului perpetuu, timid, marcat de hipersensibilitate, de un mutism analitic: „Sigur că un copil lehamesit/ de indiferența celorlalți/ se apără prin muțenie/ nu prin supunere./ Plin de ghimpi pe dinăuntru,/ îndură. Ce energii adună în sine/ copilul care-și reprimă/ dezinvoltura!/ Nevoiaș, dezamăgit,/ cei care-l cresc/ par a nu-i vedea nefericirea” (*Copilul nevorbitor*). Poeta crede că în sine se adună și se depozitează memoriile celorlalți, că duce povara unor amintiri din prenatalitate, că în somnolențele ei veghează eredități și atavisme sau au loc tainice călătorii pneumatice: „Ca să-mi unesc/ plângerea cu bucuria,/ am stat noaptea în liniște, / somnul mi l-am împins/ cât am putut/ în partea otrăvită a zilei./ Și când m-am trezit către seară,/ sufletul meu de mai înainte/ rămăsese plecat/ către sufletul/ cel dintotdeauna dorit” (*Noaptea albă*).

Într-un vădit demers inițiativ, sunt parcurse stadii de iluminare, mai întâi o desprindere din materialitate prin întoarcerea în timp, apoi recuperarea copilăriei, care este o vârstă a sufletului, urmată de evocarea vieții curate de familie după tipicul tradiției creștine, pentru ca, în final, imaginea mamei dispărute să aducă împăcare și lumină. Are loc astfel o convertire a morții în bucuria vieții.

Poezia pare nespectaculoasă, dar dovedește o cunoaștere în esență a lumii, rafinement lingvistic și stilistic, notându-se sensibil emotivități sau gesturi simple, atingându-se profunzimi ale umanului: „Bunica și mătușile întruchipează blajinătatea./ Într-una din zile întâmplarea face s-o descopăr/ într-o odăiță pe Băta Stana, străbunica mea,/ cu un acon în mână, încercând să-și petreacă/ firul de ață ca să-și coasă o ruptură,/ și nereușind” (*Băta Stana*). Autoarea caută arhetipalități, tradiții, mitologia casei, etnografie și religiozitate. Se recuperează un paradis al existenței armonioase, al purității, al viețuirii fi-rești: „Cineva prinde o pasăre,/ altcineva o taie, mătușa o jumulește, fără ca eu/ să prind de veste ce se întâmplă. Pentru mine/ nu există nici o legătură între găina porumbacă/ și fiertura gustoasă în care moi cu mâna/ boțul de mămăligă fierbinte” (*Apă de nebăut*).

Treptat, copilăria, apoi vremurile și bătrâni de odinioară, care apar ca o primeni-re, o ajută pe poetă să acceadă la experiența

(Continuare în pagina 27)

Natura gândirii filosofice

Alexandru Zamfir

Cu *Discurs despre filosofie* (Cluj-Napoca, Ed. Grinta, 2006), profesorul Vasile Muscă pășește într-o etapă a carierei filosofului în care gândirea se autolegitimează invocând, pe de o parte, cele mai importante repere ale sale și, pe de altă parte, conferindu-le un context. Astfel, cartea este o meditație asupra naturii gândirii filosofice doar în primele două studii ale sale (*Filosofia între criză și provocările viitorului* și *Filosofia în schimbare într-o lume a schimbării*), pentru ca întreg restul volumului să fie dedicat filosofiei antice grecești și filosofiei românești. Constituit din studii editate sau inedite, întreg volumul pare să ridice o întrebare pasionantă: există, oare, în contextul cultural românesc, o deschidere spirituală și profesională suficient de largă către universalitatea culturii filosofice (de pildă, antice) pentru ca acest context local să poată exprima onorabil și competent universalitatea invocată? Întrebarea nu este un program declarat al cărții, ci mai degrabă un subtext al ei: urmărindu-i formularea treptată și eventualul răspuns, cititorul poate parcurge însă cu folos studiile reunite în acest volum. El poate descoperi, urmând acest itinerar, o gândire în plină desfășurare, ale cărei întrebări interioare se contextualizează în teme care elogiază descoperirea vieții conceptului în gândirea greacă și, pe de altă parte, efortul mai mult sau mai puțin complet al culturii românești de a se transfigura într-o autentică viață a conceptului.

Astfel, cele două secțiuni distincte tematice ale cărții abordează teme cu un anume paralelism discret. Studii dedicate lui Socrate, Platon, Aristotel sau Plotin elogiază puterea gândirii de a descoperi și de a impune unei culturi comune, fie ea strict individuală sau chiar una politică, valoarea și natura vieții abstracte: ea este necesară descoperirii receptivității absolute a sinelui în cazul lui Socrate; ea este necesară înțelegerii lumii ca o proiecție a unui substrat cu adevărat real pentru Platon; ea este obligatorie pentru constituirea comunității politice ca sumă a raporturilor abstracte între prietenii ce au înțeles viața comună ca pe o depășire a raporturilor de sânge, în cazul lui Aristotel; în fine, ea este cerută de eliberarea sufletului dintr-o lume în care el se descoperă singur și alterat de căderea în materie, pentru Plotin. Există, fără îndoială, o formație hegeliană solidă a autorului unor asemenea legături, pentru care viața abstrac-

tă a spiritului impune un primat din perspectiva căruia o întreagă cultură poate fi citită și, în calitatea ei de fondatoare a unei tradiții care ne implică, admirată fără rezerve. Toate aceste studii eleniste ne produc un prim-plan al elogiului tacit al unei culturi a cărei putere a constat într-o imensă și treptată depășire a plasticității mitului și o achiziție a universalității abstracte a conceptului. Cheie pentru gândirea adevărului, surșă a eliberării individului sau a constituirii comunității politice, rațiunea depășește mitul când sufletul plotinian realizează „fuga din lume”, când omul lui Aristotel devine cetățean depășind raporturile sângelui sau când omul lui Platon iese din peșteră. Imaginea, trebuie să o recunoaștem, este impregnată de un raționalism atât de puternic și de optimist, încât nu putem să nu ne amintim concluzia lui E. R. Dodds, din celebra sa *Grecii și iraționalul*, unde marea descoperire a conceptului era rezultatul temporal al unei persuasiunii a elitei grecești asupra unei mase informe și înspăimântate de libertate, o elită pentru care victoria a durat puțin și a devenit valoroasă mai degrabă prin memoria și forța ei de exemplu.

Amănuntul merita, probabil, reamintit, pentru a ne putea întreba acum cu sens dacă frumoasele studii eleniste ale profesorului permit o interpretare comună cu a doua secțiune a cărții, dedicată filosofiei românești. Nimic din volum nu declară această intenție comparatistă, însă simpla alăturare a secțiunilor ne invită la o meditație reunită asupra lor: chiar dacă el nu este orizontul declarat al cărții, îi poate institui planul de receptare. Din această perspectivă, am putea citi mesajul cărții drept o raportare reciprocă a celor două culturi, *mutatis mutandis*, trecute prin grila aceleiași idei: ceea ce pentru cultura greacă a fost o achiziție dificilă, soldată cu texte memorabile și, uneori, cu eșecuri istorice, devine pentru cultura română o succesiune de personalități persuasive sau pur și simplu critice, care conferă diagnoze spirituale în cheie proprie și care conduc spre o temă comună: absența unei convertiri spre concept a unei societăți marginale, mimetice, cu un fond autentic slab exploatat și dominat de o recurență a ignoranței și a uitării unor idealuri care animă câte o generație. Astfel, de la evocarea dezolării cu care Titu Maiorescu constată, la revenirea sa în țară de la studiile vieneze, absența unei civilizații visate și până la elogiul

destinului creator al omului făcut de Bлага (drept dovadă a absenței nihilismului în filosofia sa), se simte tema comună a voinței de a produce concept și de a marca traseul gândirii filosofice printr-un exercițiu care lipsea în sens explicit unui mediu comun celor doi gânditori.

Un caz de excepție este Caragiale: prezentat într-un studiu care îl recuperează de partea filosofiei românești, ca pe un autor care a dat o meditație critică și cinică la adresa unui spirit local peren, Caragiale pare să dea o soluție întrebării puse de noi la început. Dacă știm deja că avem în Caragiale un bun reper pentru exasperarea cotidiană pe care o dă mediul steril al cuvintelor care nu spun nimic, spuse de oamenii care nu cred în ele, mai putem acum, citind studiul pomenit, afla că tot în Caragiale (poate, mai ales, *O scrisoare pierdută*) găsim și replica românească la efortul grec al cuceririi conceptului: puterea găștii. Fenomen peren (pentru autorul cărții discutate), gașca pare să pretindă nelegitim în tradiția românească să înfaptuiască ceea ce stă sub puterea conceptului *dincolo*: sumă a indivizilor care depășește propriul fiecăruia, ea invocă pretenția nelegitimă a oligarhiei substitute conceptului. Fie că este vorba de o viață politică sau filosofică, fenomenul este recunoscut, pentru profesorul Vasile Muscă, drept un eveniment destinal al tradiției românești.

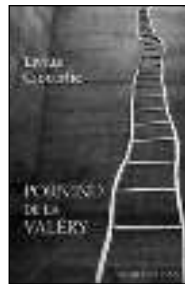
Fără a reduce vreo clipă diversitatea studiilor cărții la o cheie unică de lectură, ne putem totuși apropia după acest parcurs al volumului de primele două studii, dedicate exclusiv gândirii filosofice. Ele ne vorbesc despre istoria filosofiei văzută drept centru, după Hegel, al gândirii filosofice și despre rezistența gândirii critice în fața unor ipostaze variate ale unei gândiri mitice, care duc la invariabil la violență, la prostie, la inautenticitate. La fel, studiile ne vorbesc despre crizele filosofiei și despre naturalitatea oricărei crize în filosofie, pentru ca formula finală a celor două studii să aibă în vedere o perspectivă contemporană asupra filosofiei: ea poate rezista în domeniul științelor spiritului printr-o alianță fie cu politica, fie cu teologia. Fără a dezvolta direct aceste sugestii, autorul cărții le formulează ca o deschidere la cele două secțiuni ale lucrării sale. În sens universal, deplasarea centrului de greutate al studiilor umaniste spre gândirea politică poate confirma această intuiție. În sensul ei local, intuiția apare, am îndrăzni să credem, răsturnată: o alianță unde gândirea filosofică ar trebui mai degrabă să ridice la concept și să profesionalizeze lumea politicului și religiosului local.

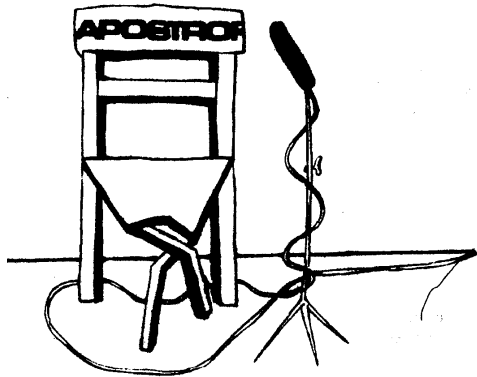
• Andrei Marga, *Speranța rațiunii*, Cluj, Ed. EFES, 2006.

• Mihaï Dinu Gheorghiu (éd.) en collaboration avec Lucia Dragomir, *Littérature et pouvoir symbolique*, Ed. Paralela 45, 2006.

• Liviu Ciocârlie, *Pornind de la Valéry*, București, Ed. Humanitas, 2006

Horia Bădescu: *Iubite Basarab Nicolescu, într-una dintre minunatele cărți ale tale, cea admirabilă convorbire cu regretatul nostru prieten Michel Camus, Rădăcinile libertății, apărută la Curtea Veche, spuneai la un moment dat: „Cei care cred că au găsit Adevărul n-au descoperit decât un cadavru“. Numai că a crede că ai găsit Adevărul înseamnă a-l căuta și, mai mult, înseamnă a ști ce este Adevărul. Mai căutăm noi astăzi Adevărul, Basarab? Ce Adevăr căutăm noi astăzi?*

Basarab Nicolescu: Într-adevăr, după Auschwitz, după lagărele sovietice, după milioanele și milioanele de morți din secolul trecut în urma unor conflicte iraționale, după imensele suferințe inutile, ne putem întreba ce mai poate însemna Adevărul astăzi.

Moda filosofică este de a afirma că Adevărul nu există. Nu ar exista decât adevăruri schimbătoare pe care noi le fabricăm conform voinței și puterii noastre. Această atitudine mi se pare nu numai extrem de nocivă, dar și prostească, nejustificată.

Îmi permit să subliniez că veritabilul om de știință face ceea ce face pentru că este convins că Adevărul există. În absența Adevărului, știința ar fi o activitate absurdă. Dar acest fapt nu înseamnă că omul de știință găsește Adevărul. El nu găsește decât scîlpiri ale acestei lumini neîmpărțite care este Adevărul.

Greșeala modernității a consistat în credința că Adevărul poate fi găsit și astfel ar putea fi utilizat ca un instrument de putere. Și naștii, și comuniștii, și științtii au fost convinși că au găsit Adevărul. Dar, istoria a dovedit-o, ceea ce au găsit ei nu a fost decât un cadavru.

Eu sunt convins că Adevărul a existat dintotdeauna și va continua să existe până la sfârșitul timpului și chiar dincolo de acest sfârșit. Dar secretul este că Adevărul nu poate fi găsit: el ne poate găsi pe noi. În fond, el ne caută pe noi în fiecare clipă a existenței noastre, dar mintea noastră îl refuză, preocupată cum este ea de a-și fabrica propriile adevăruri. Aceasta este veritabila tragedie metafizică a somnului. Un adormit nu vede, în locul luminii neîmpărțite, decât ceață și întuneric.

H. B.: *Întreaga ta operă, întreaga-ți filosofie, își asumă drept cheie de acces către adevăr Trezia/Deșteptarea (l'Veuil), deșteptarea aceluiași om aflat în lăuntru nostru, a cărui pleoapă reușim să o ridicăm atât de rar... Este acesta sensul pe care-l acorzi Treziei și cum se acordă ea, Trezia, cu starea de veghe?*

B. N.: Este greu de spus dacă ochiul magic se află în lăuntru nostru sau în afara

noastră. În acest domeniu, noțiunile de „exterior“ și „interior“ își pierd total relevanța. Trezia vine din punerea în contact a universului exterior și a universului interior. Un al treilea univers, independent de primele două, este astfel necesar pentru declanșarea Treziei, prin armonizarea celor trei universuri. Tot misterul formulei „știință și conștiință“ constă în descoperirea sensului conjuncției „și“, care nu este, cu siguranță, nici știință, nici conștiință. Nu este deci vorba de o juxtapunere, ci de un dans în trei: știință, conștiință și Terțul Ascuns. Cred deci într-o capacitate umană infinit superioară celei exercitate în viața de fiecare zi, o inteligență superioară care nu se poate manifesta decât în momentul armonizării între mintal, sentimente și corp. Este exact această armonizare pe care o denumesc „stare de veghe“.

Există o mare diferență între Trezie și veghe. Trezia nu poate fi o stare permanentă, atâta vreme cât suntem încă în lăuntru de veșmântul corpului nostru fizic. Trezia nu poate fi trăită decât prin străfulgerări ale luminii neîmpărțite. Veghea însă poate deveni, după o îndelungă practică, o stare permanentă.

Destinul nostru este să veghem. Și dacă veghem, putem fi găsiți.

H. B.: *Este Terțul, trinitatea, expresia matematică și logică a naturii ascunse a lucrurilor?*

B. N.: Terțul Ascuns nu poate fi confundat cu terțul logic, pe care logicienii îl numesc „terțul inclus“.

Terțul inclus, aflat pe un anumit nivel de Realitate, rezolvă contradicțiile care apar fără încetare pe alt nivel de Realitate. Terțul inclus se află în centrul mecanicii cuantice: superpoziția a două stări mutual exclusive, să spunem „da“ și „nu“, este o nouă stare acceptabilă. Terțul inclus induce o veritabilă revoluție epistemologică, ceea ce explică fascinația pe care au avut-o față de această noțiune fizicienii ca Wolfgang Pauli sau Werner Heisenberg, filosofi ca Ștefan Lupașcu și scriitorii ca Vintilă Horia. Pauli propunea chiar ca fizica cuantică să fie numită „fizica complementarității“ (în sensul terțului inclus), spre a o deosebi astfel de „fizica clasică“. Dar terțul inclus este un terț logic, și nu ontologic.

• Basarab Nicolescu. Foto: M. P.

Terțul Ascuns este ontologic. El apare în zona de transparență absolută care separă universul interior (Subiectul) de universul exterior (Obiectul). În această zonă nu există niciun nivel de Realitate. Terțul Ascuns se refuză oricărei analize logice, oricărei teoretizări, oricărei raționalizări, rămânând totuși perfect rațional: rațiunea ne impune să postulăm existența sa.

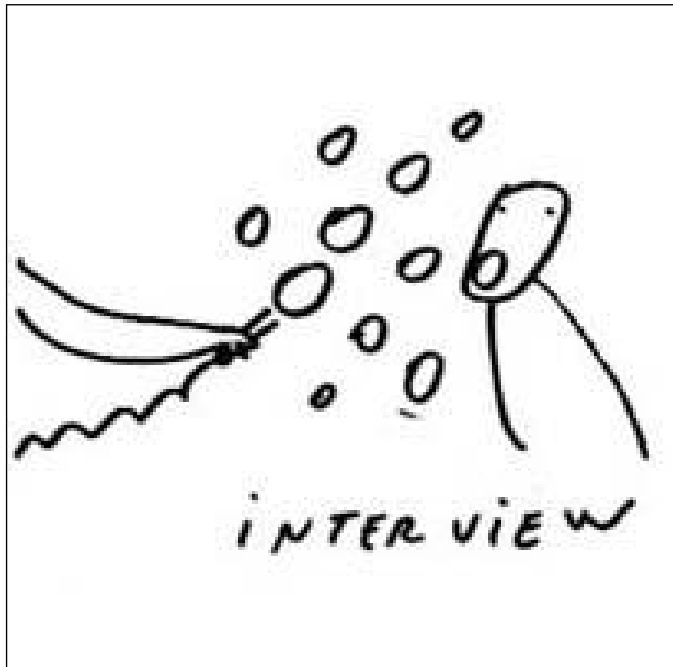
Există totuși o legătură între terțul inclus și Terțul Ascuns. Terțul inclus poate fi integrat unei veritabile practici spirituale, în sensul că cel sau cea care se află în fața infinitului număr de contradicții ale vieții noastre, cea de toate zilele, găsește resursele interioare de depășire a acestor contradicții, prin saltul în vid spre un alt nivel de Realitate. O adevărată „scară“ evolutivă poate fi astfel parcursă în drumul spre marea întâlnire, cea cu Terțul Ascuns. De altfel, citesc acum „Scara Raiului“ a Sfântului Ioan Scărarul, pentru a vedea cum abordează cei vechi acest gen de probleme.

H. B.: *Este iubirea expresia exemplară a Terțului?*

B. N.: Depinde despre ce „iubire“ vorbim. Iubirea prin corpul fizic, prin sentimente sau prin minte nu are nimic de a face cu Terțul Ascuns. Ea depinde de o funcționare mai mult sau mai puțin mecanică a materiei noastre fizice, biologice și psihice din care suntem constituiți. Există deci niveluri de iubire, așa cum există niveluri de Realitate. Nenorocirea vine atunci când aceste niveluri – și energiile care le sunt asociate – sunt confundate între ele. De aici vin

nenumeratele conflicte care dau din ce în ce mai mult de lucru psihiatrilor și psihanalizatorilor în societatea noastră numită, printr-un abuz de limbaj, „civilizată“.

Terțul Ascuns nu se poate manifesta decât printr-un nou tip de funcționare a noastră, care armonizează corpul fizic, sentimentele și mintalul, sprijinindu-se pe ceea ce se poate numi „conștiință“. Nu conștiința mea, care nu este decât o „luare de cunoștință“, ci conștiința care mă traversează. În acest sens, ar fi preferabil să vorbim de „comuniune“, și nu de iubire, cuvânt prea ambiguu. O comuniune cu celelalte ființe umane, cu natura, cu universul întreg. Doar atunci iubirea adevărată se poate manifesta și sursa sa este, într-adevăr, Terțul Ascuns. În particular, sexualitatea conștientă este fondată pe comuniune, pe Terțul Ascuns. Fără această sexualitate conștientă, o societate nu poate fi civilizată. Libertatea sexuală, slogan de mare circulație, nu este decât o tristă caricatură a iubirii.

H. B.: *În cartea amintită afirmai tranșant: „Sfîdarea zilei de astăzi este de a reuni înțelepciunea Orientului cu știința Occidentului și numai în acest fel să încerci să descoperi modul în care poate fi căutat Adevărul, să te «trezești»!« Este programul Templeton – „Știință și Religie în România“, pe care l-ai creat aici, urmarea acestui crez privind cercetarea Adevărului?*

B. N.: Bineînțeles. Să-ți fac, de altfel, o confidență: n-am făcut nimic în viața mea care să nu fie legat de cercetarea Adevărului. Nu este un merit al meu: pur și simplu așa m-am născut. Chiar și greșelile mele – și ele au fost numeroase – din această atitudine au izvorât.

În contextul lumii actuale, atât de tulburate, cred că ortodoxia are un mare mesaj de transmis. Am impresia că ortodoxia românească este o ortodoxie deschisă dialogului cu celelalte religii și altor cunoașteri decât cea religioasă, condiție indispensabilă de transmitere a mesajului său. Și am șansa de a putea implica în acest program autorități religioase și intelectuale de cel mai înalt

nivel, dar și tineri străluciți, mai ales în domeniul teologiei, unii dintre ei având chiar două doctorate – unul în știință și unul în teologie. În sfârșit, destinul a făcut ca în 1993, cu ocazia revenirii mele în țară după 25 de ani de absență, să o cunosc pe doamna Magdalena Stavinschi, astronom de calitate, care conduce acest program, „Știință și Religie în România“, cu mare abnegație, fidelitate și dăruire de sine.

H. B.: *Ar putea fi natura transgresivă a spiritului românesc, care, după cum spuneai, îl face pe acesta disponibil, deschis și creator în orizontul transcendentului, o justificare în plus pentru acest program aici și acum?*

B. N.: Desigur. Spiritualitatea românească implică o transgresivitate care nu este agresivă, ci constructivă. O transgresivitate care nu este impertinentă, ci respectuoasă față de tradiție. Ea este fondată pe *antinomiile transfigurare* despre care vorbea Lucian Blaga.

H. B.: *Trăim în lumea lui homo politicus. Ce loc și ce rost mai poate avea Trezia în această lume? Dar veghea?*

B. N.: *Homo politicus, homo oeconomicus sau omul recent* (despre care a scris Horia-Roman Patapievici) mențin și adâncesc fragmentarea ființei umane, printr-o totală absență a unei viziuni globale a sensului vieții noastre pe această planetă. Aceste expresii desemnează figuri de tranziție spre un om nefragmentat, pe care l-am putea numi *homo transdisciplinarus*, care va integra *homo politicus, homo oeconomicus, homo poeticus și homo religiosus*. Veghea ar trebui să fie cuvântul de ordine într-o democrație demnă de acest nume. O veghe poetică de fiecare zi. Întreaga noastră viață ar putea deveni astfel o operă estetică. Iar biata noastră planetă ar putea, în sfârșit, să respire, să trăiască, să-și împlinească destinul.

Interviu realizat de HORIA BĂDESCU

(Urmare din pagina 24)

duhovnicească, să facă pelerinajul invers, spre viitor, țintind, prin rigorile ascezei, prin credință, plenitudinea divinității: „Căința-i botez/ și e punte la cer/ când plâng în adâncul prăpastiei./ Cald bobul de lacrimă, unul singur de este,/ el umple tot hăul și mă ridică pe sărătură,/ și merg ca Petru pe mare, și nu mă cufund,/ și nu mă pierd“ (*Pe sărătură, ca Petru*).

După chenoza pe care și-o impune, poeta se îmbracă în virtuțile creștine, credința, speranța, compasiunea pentru nevoiași, iubirea pentru aproapele. Lumea familiei, în care se încadrează, este constituită în duh, plină de simplitate și de bunătate, evlavioasă, spiritualizată, neieșind din rânduieli. În centrul acestui univers, ca principiu matriceal, organizator, este femeia, văzută probabil și dintr-o perspectivă mariologică, în sensul Născătoarei Cuvântului, dar și ca inițiată, perpetuând tradiția: „Femei cu care semăn la chip,/ și nu numai la chip. Femei de la care/ moștenesc și păstrez, sau de la care am învățat/ tot ce știu. Tot ce știu despre întreținerea Casei/ și despre facerea Hra-

nei, despre Naștere și nașteri,/ și despre Moartea care nu este decât un somn./ Despre Viață și despre viețile simple care/ se petrec între iluzorii limite/ numite început și sfârșit. Mă simt suma lor,/ în armonie cu lumea, în liniște“ (*Spiritul sărbătorilor*). În ziua de Crăciun, a bucuriei genezei, a restaurării copilăriei, a împlinirii Bunei-Vestiri, când masa de sărbătoare a fost pregătită după datină, cel mai mult este resimțită lipsa mamei plecate.

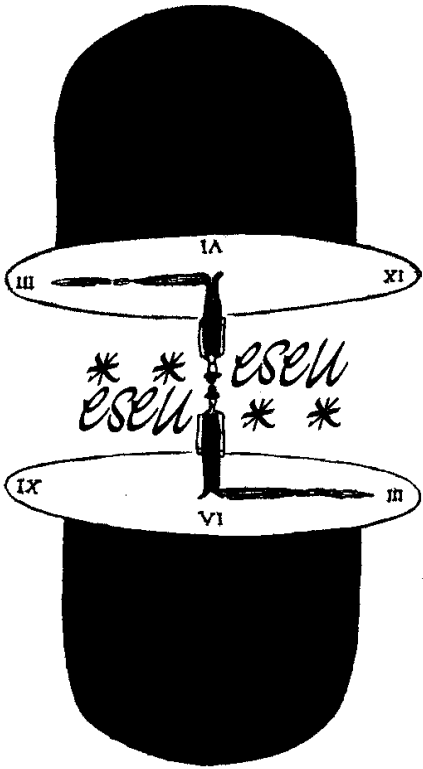
Cartea întreagă, urmând un traseu inițiat, de reconstituiri, de purificări, de recuperări ale sacralității timpului, este, în esență, una a despărțirii, a pierderii mamei ca principiu procreator, dar totodată a elogiului izvorului vieții, a Crăciunului. Practicând și evocând firescul, smerirea cuvântului, poeta țintește limpezimea sufletului și domolirea minții, mântuirea: „Toate se-ntâmplă,/ bune sau rele, sub icoana de pe perete. Din locul/ acela înalt vine un murmur de alinare. Știu că/ mă vede și mă apără. Aud prin somn un glas/ rugându-se, cuvânt după cuvânt, până la/ misteriosul Amin. Ca un oftat sufletul mamei/ și umbra mâinii ei pe fruntea mea. Curând,/ ca-ntr-o scufundare în

alb ies ușoară din așternut/ și plec. Alunec într-o lume unde și căinii sunt albi/ ca zăpada. Uite o sanie! Uite-l pe Moș Crăciun!/ Unde? Unde? Strada-n ninsoare vine din cer/ și se întoarce cu mine în cer“ (*Scufundare în alb*).

Constanța Buzea scrie o poezie cu mare încărcătură spirituală, însumând meditații despre ființă, elegii pe tema morții, recuperări ale simbolisticii cutumiare și ale tradițiilor religioase, atitudini devoționale, toate urzite cu delicatețe într-un scenariu inițiat, al trecerii și al iluminării, cu o finalitate psihanodică, de înălțare a sufletului.

În jurul lui Cristian Popescu

Ioana Drăgan

„Există în țara noastră
codri și păduri întregi de arbori genealogici
ai familiei Popescu.“
CRISTIAN POPESCU

Niciodată nu mi-au plăcut legendele din jurul oamenilor care nu mai sunt printre noi. Amintirile, dezvăluirile despre viața intimă, povestirile familiei sau ale foștilor companioni, mărturiile prietenilor care i-au cunoscut, mai cu seamă ale celor care se declară post-mortem amicii cei mai buni..., tot aerul dulceag-sentimental, încărcat de o pseudodurere în fapt, mă dezgustă. Chestiune de gust, mi se poate reproșa, pe bună dreptate. Cunosco foarte bine argumentele celor care ridică statui sau care împoașcă noroi asupra celor care dispar, întotdeauna tragic, absurd, prematur, după o lungă și grea suferință... Dacă nu ar exista aceste, să le spunem, confesiuni ale contemporanilor, multe dintre aspectele vieții și ale laboratorului de creație al unui scriitor ar rămâne necunoscute posterității. Ca și când boala, iubita sau tabieturile unui autor ar conta atunci când citim sau judecăm opera acestuia. O veche discuție în jurul raporturilor între biografie și valoarea creației pe care o purtăm și noi azi, de exemplu, despre generația șai-zeci, încă nouă contemporană, despre „colaboratorii“ cu Securitatea, despre scriitorii care au făcut greșea de a-i da lui Ceaușescu volume cu dedicație, etcetera, etcetera. Dar și despre unii autori charismatici decedați, a căror moarte, aidoma vieții, ne-a șocat și ne-a tulburat. Este și cazul scriitorului Cristian Popescu, în jurul căruia cresc, încet, dar viguros, atât legenda, cât și epigonii. Aidoma lui Eminescu, cu care nu încetez să îl compar, de zece ani încoace, din multe unghiuri de vedere, fără să am în niciun fel sentimentul că aduc vreo impietate.

Cad și eu pradă damnatei tentații de a împărtăși fulguranta amintire pe care i-o port scriitorului pe care l-am cunoscut cu doar trei luni înainte să devină el însuși o amintire.

Nu știam nimic despre el în iarna anului 1995 și nici nu îi citisem opera atunci când Cătălin Țirlea m-a prezentat celui mai bun prieten al lui ca viitoare soție. O întâlnire la o cafea, un revelion împreună, ultima sa trecere între ani pe tărâmul vieții și încă o

seară lungă, la un pahar de vin toți trei, într-un februarie geros și cu multă zăpadă, în localul familial „Roata Vieții“. Nu mai țin minte nimic din ceea ce am vorbit atunci, bârfe literare, nimic esențial, nimic despre el, în afara unei informații că scrie în continuare la ceva început demult într-unul din caietele sale. Și pentru că nu știam absolut nimic din biografia lui, nimic nu mi-a dat de bănuț că este un om atât de iremediabil bolnav. Voi ține însă minte mereu râsul lui absolut fantastic, debordant, în cascadă, lumina de pe chip și impresia, pe care nu au reușit să mi-o altereze poemele lui citite ulterior, că mă aflu în fața celei mai vitale și luminoase persoane cu puțință. Un îndrăgostit de viață, o ființă solară, debordând de veselie și bună dispoziție. Așa îl va păstra memoria mea pe Cristian Popescu, liderul neîntrecut al generației sale, cel care a trăit atât de intens și de creativ întru moarte, pe parcursul scurtei și convulsionate sale vieți pământești.

Pe 1 iunie 2003, data la care am realizat o emisiune TV avându-l subiect principal, ar fi împlinit, dacă ar mai fi trăit, 44 de ani. S-a stins când nu împlinise încă 36 de ani, în martie 1995, lăsând în urmă o operă care a izbutit, într-un context deloc propice pentru poezie, să se impună, profilându-l pe autorul *Artei Popescu* ca pe o voce absolut inconfundabilă, cu o viziune profund originală și memorabilă.

Pretextul aducerii lui în actualitate a fost coincidența unor evenimente create în jurul numelui său, așa cum mai tot timpul s-a întâmplat în anii scurși de la moartea lui. Editura Vinea publicase jurnalul lui Popescu – *Caiet de citire și de caligrafie*, apăruse nu cu mult timp în urmă și prima monografie Cristian Popescu, semnată de Horia Poenar, din care rețin o afirmație definitorie pentru receptarea lui în acești ani: „Nu l-am cunoscut pe Cristian Popescu, dar nu l-am uitat și îl pot recunoaște“. În aceeași serie „Restituție“, actorul Mugur Arvunescu de la Teatrul Odeon, unul dintre invitații mei, tocmai publicase volumul *La țigănci... Cu Popescu (10 ani de la premieră)*. Actrița Silvia Codreanu cucerea publicul prin one-women-show-ul propriu cu spectacolul *Te aștept în orice tramvai 26*, din care avea să interpreteze în direct pentru telespectatorii programului *Ex-libris*. Și, nu în ultimul rând, tânăra poetă Grațiela Popescu, prezentă la rândul ei în platou, publicase cel de-al doilea volum de versuri, cu titlul *Cronograful Popescu*, după ce, în urmă cu trei ani, debutase cu *Domnișoara Popescu*, un volum „dedicat prietenului meu pe care nu l-am cunoscut“. Nici actorul Mugur Arvunescu nu se întâlnește mai mult de două minute cu Cristian Popescu, dar asta nu l-a împiedicat să alcătuiască un volum din mărturiile celor care l-au cunoscut pe scriitor și în ipostaza lui de om de teatru, înnoitor și revoluționar, așa

cum privim acum în urmă spectacolele din anii '90 de la Teatrul Odeon, *La țigănci* după Mircea Eliade, și *Au pus cătușele florilor* de Fernando Arrabal, la care, alături de regizorul Alexander Hausvater și trupa de actori, și Cristian Popescu și-a adus o însemnată contribuție. Pentru Grațiela Popescu, poetul rămâne un model asumat de care nu se va dezice niciodată, cu toate că îi place să creadă că s-a despărțit de acesta în creație. „Relația mea cu Cristian Popescu“ – spune tânăra poetă – „este una de arbore genealogic, în sensul că jumătate din această țară poartă numele ăsta. Popescu este un nume generic al felului de a te pierde în mulțime, de a fi necunoscut.“ Pentru Mugur Arvunescu, numele lui Cristian Popescu a fost ca o cheie care i-a deschis orice relație. Actorul este convins că spectacolul și textul *La țigănci* au păstrat vie curiozitatea publicului pentru a citi poezia lui Popescu și că anul 2003, cu aniversarea de la Teatrul Odeon, va fi într-un fel anul Cristian Popescu. Pentru că nu este frumos să contrazici visele frumoase ale oamenilor buni, fie și numai din superstiția că poate-poate ele se vor transforma în realitate, nu mi-am exprimat atunci în cadrul dezbaterii televizate dubiul cu privire la acest deziderat. Am invitat telespectatorii să îl vadă și să îl audă pe acest scriitor fantastic, care ne-a lăsat moștenire *Arta* lui, așa cum îl păstrează pelicula realizată în 1990 de Cătălin Țirlea, singurul film în care există Popescu, citind cu vocea lui molcomă și cu o dicție impecabilă tulburătorul său *Necrolog de plictiseală*. „Stai în poem ca-n pământ/Ca puroiul în bubă“, zice Popescu și realitatea din film e de mult ficțiune: doi foarte tineri scriitori bând o bere de 6 lei, ITB-ul la capăt de depou, sticla de Cicco, banii vechi, țigările Carpați, un copil mușcând dintr-un pepene și țărâna în care scurmă rațele într-o curte la margine de București...

În 2005 s-au împlinit zece ani de la moartea lui. Niciunul dintre volumele sale antume nu a fost reeditat, multe dintre scrierile sale sunt încă nepublicate și nici nu a apărut o ediție critică, absolut necesară în noianul de mărturii, opinii, comentarii de tot soiul, care se adună și îi recompun perpetuu portretul.

Este poate încă prea devreme.

Din volumul în pregătire
Ex-libris de scriitor

L BIBLIOTECI * * * * ÎN AER ER ER

Scritoarea suedeză Ida Börjel s-a născut în anul 1975. A debutat în anul 2004 cu volumul de versuri Sond (Sondă), o carte care i-a entuziasmat pe criticii literari suedezi și care a fost răsplătită cu două premii literare: premiul ziarului de Borås și premiul Katapult al Uniunii Scriitorilor din Suedia, pentru cea mai bună operă de debut a anului. Despre volumul de versuri al Idei Börjel s-a spus că pune sub semnul întrebării lectura și scrisul, venind cu noi modalități de a vedea și gândi literatura. Forma și conținutul versurilor se amalgamează, cititorul aflându-se tot timpul pe poziții nesigure.

Măsurile europene

O istorie cu carne și sentimente

Totul e trup și soare. Spaniolii se întâlnesc seara în piețe doar de dragul de-a se întâlni. În ei pulsează un sânge cald și sunt plini de sentimente puternice, bine legate între ele. Italienii se trec repede. Ei sunt puternici doar două-trei ore, nu rezistă până la capăt. Spaniolii rezistă cât timp e nevoie. Finlandezii rezistă fără comentarii. Rezistă, dar nu merită să-ți pierzi vremea cu ei, stând de vorbă sau să încerci să-i cunoști. Șed tăcuți și nu încep să se miște decât la auzul tangoului finlandez. Spaniolii se mișcă tot timpul și dansează cu toți din jur. Mișcarea spaniolă este obârșia mișcării. Trupul spaniol este un trup care dansează. Soarele spaniol este soarele de deasupra râsului. Inima spaniolă e inima care bate fără încetare, iar ura spaniolă și dragostea spaniolă înseamnă realitatea noastră spaniolă. Dansăm totul împreună, eu dansez și mă-nvârt sub soare. Francezii se dau în spectacol, grecii joacă cu adevărat. Felul de mâncare spaniol e felul de mâncare complet, siesta spaniolă e un somn adânc, sănătos. Femeia spaniolă se trezește din somn ca să danseze un pic de flamenco. Bărbatul spaniol se trezește din somn ca să aleagă vițelul de jertfă. Sângele din carnea spaniolă se usucă sub soarele spaniol. Soarele spaniol arde tot ce-i iese în cale și nu lasă nimic jilav peste noapte. Soarele englez lasă totul umed. Englezii sunt oameni penitenți și anemici care poartă umbrelă. Spaniolii se întâlnesc seara unii cu alții, pielea lor e brună și caldă, gata să ia foc. Spaniolii stau noaptea târziu și nu se

Poeme de IDA BÖRJEL

(fragmente)

predau. Totul e trup și soare. Totul e inimă și soare și sânge.

O istorie

Totul are un rost pe lume. Nu ne dăm totdeauna seama, dar se cade să facem tot ce putem ca oamenii și lucrurile să funcționeze așa cum trebuie. Eu sunt țărăn suedez și treburile de peste zi nu-mi dau o clipă de răgaz din zori și până în seară. Am de lucru până peste cap. Femeia suedeză este frumoasă și pe trup are păr blond și moale asemeni unui lan de grâu. Are ochii albaştri, care fac să-ți dai ușor seama când minte, și ea o știe. Toate lucrurile își văd de mersul lor. Seara nevasta mea suedeză pune mâncarea pe masă și în dreptul meu așază o bere. Nu folosim mirodenii și nu stăm la tacle. Italienii, spaniolii folosesc prea multe mirodenii, ceea ce nu-i bine pentru sânge. Mâncarea picantă urcă sângele la cap, așa că mai bine nu te ții d-astea. Mai bine e să vezi de soarta ta pe lume, să nu devii povară și greutate. Eu îmi lucrez pământul, sap și răstorn bolovani, aștept vitele când se-ntorc și îi spun nevestei că, dacă are chef, n-are decât să lucreze goală-puşcă în stratul cu flori. Cosmosul e acolo, de jur împrejurul nostru. Liniștea. Omul trebuie să aibă grijă de el, să nu se lase doborât. Câteodată însă, simt sub picioare oboseala pământului și semănătura nu mai prinde rădăcini în glie. Atunci se întâmplă să mă duc la vaci în miez de noapte. Merg prin respirația lor grea. Pe vițeii îi las să-mi sugă sarea de pe mâini. Și atunci văd dacă s-a ales ceva din truda mea pe acest pământ.

O istorie în desfășurare

Mama germană e mamă la toate. Mama germană știe când trebuie să intervină și când trebuie să lase lucrurile în voia lor. Mama engleză se teme de fiii și fiicele ei. Mama daneză nu pleacă niciodată de acasă fără un trabuc. Mama germană alege întotdeauna hainele pe care le poartă membrii familiei, pentru ca să-i recunoască ușor în mulțime. Eu sunt pe cale să devin o adevărată mamă germană, fermă și hotărâtă. Sunt pe cale să pot face diferența dintre un lucru și altul. Mama germană se proptește hotărâtă în pragul bucătăriei. Mama germană știe deosebirea dintre bine și rău, cunoaște forma și limita. Mama germană știe ce se cade, în ce loc anume, și nu trebuie s-o spună cu voce tare. Eu fac exerciții să devin mama tuturor intențiilor. Exersează să pot să separ un sentiment anume dintr-un noian de sentimente. Mama suedeză pune întotdeauna suflet în toate și nu poate să deosebească durerea de bucurie. Mama franceză confundă totul. Mama luxemburgheză nu pricepe

o iotă din ce se întâmplă dincolo de granița Luxemburgului. Eu fac exerciții să devin o mamă germană. Învăț unde este locul fiecărui obiect din bucătărie și din hol. Copiii germani au nevoie de mame germane ferme, solide și binevoitoare, care să-i învețe să îndure. Bărbaților germani le trebuie carne compactă, musculoasă și abundentă, ca să nu devină agitați în casă. Mamele germane nu au nevoie să vorbească unele cu altele. Ele veghează în hol fără cea mai mică ezitare. Mamele germane nu obișnuiesc să tragă o dușcă cu care să clătească ziua înainte de venirea nopții. Ele au tot timpul mâinile pline și nu trebuie să plângă sau să înțeleagă toate câte se întâmplă pe lume.

O istorie unică

Mândria mea grecească mă face să rezist și să nu explodez. Ies pe bucata mea de pământ grecesc, și ea este acolo. Din solul grecesc a crescut lumea. Eu cultiv măslini pe pământul pe care odată au călcat geniile grecești. Capre grecești drăgălașe aleargă de jur împrejur și își lasă urmele. Capra grecească neagră se suie pe acoperișul restaurantului și cu căpșorul ei care răspunde afirmativ la toate azvârle obiecte în pașnicul sat grecesc. Așa cum italienii susțin că au o istorie, tot așa și germanii și finlandezii își apără dreptul la istoria lor. Grecoaiace cu glas scăzut merg împreună, îmbrăcate în negru, și ele nu uită niciodată. Alții continuă să uite. Belgienii uită, danezii nu-și amintesc. Luxemburghezilor nu le dă nimic în minte de care să-și poată aminti. Eu merg cu spatele îndoit pe sub frunzișul grecesc și-mi adun măslinile. Caprele grecești vin în fugă. Ele scot aceleași sunete nearticulate, așa cum au făcut-o întotdeauna, de la bun început, dar cine-și mai aduce aminte? Eu stau lângă copacii mei și asta este începutul tuturor lucrurilor, dar cine mai plasează mândria acolo unde-i este locul? Sângele italianesc se înfierbântă, cel franțuzesc explodează din te miri ce. Stau în apusul de soare grecesc, așa cum ei au făcut-o cândva, înaintea mea. Grecoaiace în negru trec pe drum cocoțate pe măgari și dau din cap una la alta.

Traducere din limba suedeză
și prezentare de
DAN SHAFRAN

A P O S T R O F

• Andrei Marga, Dorli Blaga și Nicolae Bocșan, dezvelind bustul lui Lucian Blaga. 19 iunie 2006, UBB.

• Cornel Țăranu în medioteca Centrului Cultural Francez, interviuat de Daniel Sărbu

Circulara Uniunii Scriitorilor din România

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

Comitetul Director
al Uniunii Scriitorilor
5 iunie 2003

Către cititorii din țară ai revistei *Apostrof*

Pentru anul 2006, vă rugăm să vă abonați *direct la redacție*. Pentru aceasta, vă rugăm să plătiți contravaloarea abonamentului, prin *mandat poștal*, pe adresa:

Lukács Iosif
Fundația Culturală Apostrof
Cluj-Napoca, 400079, Str. I. C. Brătianu, nr. 22
Prețul abonamentului este:
pentru 3 luni: 9 lei
pentru 6 luni: 18 lei
pentru 1 an: 36 lei

Taxele de expediere sînt incluse în această sumă.
Pentru cei care se abonează prin această modalitate, asigurăm expedierea promptă a revistei. Cei care se abonează pe 1 an primesc revista fără majorările de preț provocate de inflație.

Către cititorii din străinătate ai revistei *Apostrof*

Pentru anul 2006, vă rugăm să vă abonați *direct la redacție*, trimițînd contravaloarea abonamentului printr-un cec (money order) în contul:

Fundația Culturală Apostrof
Cont euro: RO73BRDE130SV06534401300
Cont USD: RO58BRDE130SV06674381300
Banca Română pentru Dezvoltare – Group Sociéte Générale – Sucursala Cluj, Bd. 21 Decembrie 1989, nr. 81-83, SWIFT BRDEROBU
Costul abonamentului este:
pentru 3 luni: 13\$
pentru 6 luni: 26\$
pentru 1 an: 52\$

În costul abonamentului sînt incluse și taxele de expediere par avion.

Cuprins

• CAFÉ APOSTROF	Praetextatus	2, 30	• POEM	Ioana Scoruş	20
• PUNCTE DE REPER	Daiana Felecan	3	• ÎN MEMORIAM GEORGETA HORODINĂ	Marta Petreu Edgar Reichmann	21
Avangardistul perpetuu	Irina Petraş	6	•	Magda Cârnelci	22
• CRONICA LITERARĂ	Ştefan Borbély	6	Jurnal spiritual (pe sărite)	Mihai Ignat	23
Un omic scriitor candriu	Ştefan Bolea	9	• POEME		
Antologiile avangardei			• CU OCHIUL LIBER		
• POEME			Poezia Constanței Buzea	Paul Aretzu	24
• CONVERSAȚII CU...			Natura gândirii filosofice	Alexander Baumgarten	25
Aura Christi: „Tortura care te salvează” (interview realizat de Dora Pavel)	Andrei Fischof	12	• CONVERSAȚII CU...		
• POEME	Claudiu Komartin	13	Basarab Nicolescu (interview realizat de Horia Bădescu)		26
• PUNCTE DE REPER			• ESEU		
Eginald Schlattner și mănuișile sale roșii	Gelu Ionescu	14	În jurul lui Cristian Popescu	Ioana Drăgan	28
• DOSAR			• BIBLIOTECI ÎN AER LIBER		
totul, aproape tot despre tati	Mihai Vakulovski	15	Poeme	Ida Börjel	29
Vali Denisov: Spre mare	Dumitru Crudu	17	(traducere și prezentare de Dan Shafran)		
Școala	Iulian Ciocan	18			

CARTEA DE CARE AI NEVOIE

Editura Biblioteca Apostrof vă oferă următoarele titluri încă disponibile:

- MIRCEA ZACIU, **Jucătorul de rezervă**
poezie, 2000, 88 p. 5 lei
- GABRIEL MARCEL, **A fi și a avea**
traducere de CIPRIAN MIHAIU, 1997, 192 p. 3 lei
- FRIEDRICH NIETZSCHE, **Antichristul**, 2003,
128 p. 10 lei
- VLADIMIR JANKÉLÉVITCH, **Să iertăm?**
traducere de JANINA IANOȘI, postfață de ION IANOȘI,
1998, 82 p. 3 lei
- JÜRGEN HABERMAS, JOSEPH RATZINGER,
**Dialectica secularizării. Despre rațiune
și religie**, traducere de DELIA MARGA,
prefață de ANDREI MARGA, 2005, 120 p. 20 lei
- SF. ANSELM DIN CANTERBURY,
Monologion despre esența divinității
traducere de ALEXANDER BAUMGARTEN, 1998, 162 p. 3,50 lei
- HENRY CORBIN, **Paradoxul monoteismului**
traducere de JANINA IANOȘI, 1997, 216 p. 4 lei
- ION IANOȘI, **O istorie a filosofiei românești**,
1996, 392 p. 10 lei
- VASILE MUSCĂ, **Spusul și de nespusul**,
2003, 146 p. 10 lei
- N. STEINHARDT,
Cartea împărtășirii, ediție gândită și alcătuită de
ION VARTIC, ed. a IV-a, 2004, 140 p. 8 lei
- D. D. ROȘCA,
Introducere la „Viața lui Isus”. Mitul utilului
traducere de DUMITRU ȚEPENEAG, ediție și postfață
de MARTA PETREU, 1999, 138 p. 3,50 lei
- BUCUR ȚINCUI, **Apărarea civilizației**
ediție îngrijită și prefață de MARTA PETREU,
2000, 132 p. 5 lei
- MATEI CĂLINESCU, **Mateiu I. Caragiale:
recitiri**, 2003, 162 p. 8 lei
- PETRU POANȚĂ, **Efectul „Echinoc” sau
despre echilibru**, 2003, 176 p. 10 lei
- DORLI BLAGA, **Tatăl meu, Lucian Blaga**,
2004, 380 p. 20 lei
- GEORGE BANU, **Uitarea**, 2003, 80 p. 5 lei
- NORMAN MANEA, **Despre clovni**
eseuri, 1997, 230 p. 4 lei
- NORMAN MANEA, **Octombrie, ora opt**
proză, 1997, 186 p. 4 lei
- NORMAN MANEA, **Fericirea obligatorie**
proză, 1999, 192 p. 5 lei
- FLORIN SICOIE, **Sîmbăta engleză și alte
povestiri**, 1998, 130 p. 2 lei
- RAMIRO DE MAEZTU, **Don Quijote, Don Juan
și Celestina**, traducere de MARIANA VARTIC,
prefață de ION VARTIC, 1999, 264 p. 6 lei
- LIVIU BLEOCA, **Biblioteca de buzunar**
roman, 2001, 128 p. 5 lei
- PHILIP ROTH, **Animal pe moarte**
roman, 2001, 132 p. 9,90 lei
- ION VARTIC, **Bulgakov și secretul lui
Koroviev. Interpretare figurală la
Maestrul și Margareta**, 2004, 125 p. 10 lei
- SANDA CORDOȘ, **Literatura între revoluție
și reacțiune**, ediția a II-a adăugită, 2002, 284 p. 15 lei
- **În lumea taților**, carte gândită și alcătuită de
MARTA PETREU, 2004, 236 p. 12 lei
- LEV TOLSTOI, **Moartea lui Ivan Ilici**
traducere de JANINA IANOȘI, prefață de ION VARTIC,
2003, 96 p. 7,50 lei
- LUKÁCS JÓZSEF, **Povestea „orașului-comoară”.
Scurtă istorie a Clujului
și a monumentelor sale**, volum ilustrat
cu fotografii de VÁRDAL LEVENTE, 2005, 146 p. 20 lei
- GEORGETA HORODINCĂ, **Duminică seara**,
2006, 231 p. 20 lei
- ALEXANDRU VONA, **Să mai fiu o dată
îndrăgostit**, carte gândită și alcătuită
de MARTA PETREU, 2005, 188 p. 20 lei
- ȘTEFAN BORBÉLY, **Despre Thomas Mann
și alte eseuri**, 2005, 172 p. 20 lei
- MARTA PETREU, **Conversații cu...**, vol. II,
2006, 132 p. 20 lei
- RUXANDRA CĂSĂREANU, MARTA PETREU,
CORIN BRAGA, VIRGIL MIHAIU,
OVIDIU PECICAN, ION VARTIC,
Sadovaia 302 bis, 2006, 204 p. 20 lei
- ZAHARIA BOILĂ, **Amintiri și considerații
asupra mișcării legionare**
prefață de LIVIA TITIENI BOILĂ, ediție îngrijită de
MARTA PETREU și ANA CORNEA, notă asupra ediției de
MARTA PETREU, 2002, 160 p. 10 lei
- ZAHARIA BOILĂ, **Memorii**, 2003, 256 p. 12 lei
- PROCESUL „TOVARĂȘULUI CAMIL”, ediție îngrijită
de ION VARTIC, prefață de MIRCEA ZACIU, 1998, 96 p. 2 lei
- I. D. SÎRBU, **Scrisori către bunul Dumnezeu**
ediție îngrijită de ION VARTIC, 1998, 244 p. 5 lei
- LUDOVICA REBREANU,
**Adio pînă la a doua Venire.
Epistolar matern**, ediție îngrijită, prefață și note
de LIVIU MALIȚA, 1998, 288 p. 5 lei
- ARTHUR DAN, **Mituri căzute (Din jurnalul
unui psihiatru). Aforisme**, prefețe de
I. NEGOIȚESCU, ION VIANU, ALEXANDRU PALEOLOGU; ediție
și notă asupra ediției de MARTA PETREU, 1999, 96 p. 3 lei
- RADU PETRESCU, **Corespondență • Sinucide-
rea din Grădina Botanică** (variantele întii în
facsimil), ediție de MARTA PETREU și ANA CORNEA,
prefață de MARTA PETREU, 188 p. 5 lei
- RADU STANCA, **Aquarium**
selecția textelor și cuvînt-înainte de ION VARTIC,
ediție de MARTA PETREU, 202 p. 5 lei
- ALEXANDRU VONA, **Misterioasa dispariție
a orașului din cîmpie**, proză, postfețe de
MARTA PETREU și ION VARTIC, 2002, 152 p. 6,90 lei
- DUMITRU ȚEPENEAG, **Destin cu popești.
Șotroane** (în colaborare cu Editura Dacia),
2001, 144 p. 6,30 lei
- IRINA PETRAȘ, **Teoria literaturii.
Dicționar-Antologie**, 2002, 288 p. 16 lei
- ALEXANDRU VONA, **Esmeralda**, fișă de dicționar
de FLORIN MANOLESCU, desene de GABRIELA MELINESCU,
2003, 112 p. 7,50 lei
- IRINA PETRAȘ, **Camil Petrescu. Schițe
pentru un portret**, 2003, 150 p. 8 lei
- IRINA PETRAȘ, **Ion Creangă, povestitorul**
2004, 146 p. 10 lei
- CONSTANTIN RĂDULESCU-MOTRU,
F. W. Nietzsche. Viața și filosofia sa
2003, 128 p. 10 lei
- TRISTAN JANCO, **Memoriile Șoahului**,
2006, 84 p. 15 lei

REDACȚIA:

MARTA PETREU
(redactor-șef)

ANA CORNEA
IRINA PETRAȘ
ADRIANA POP
HORVÁTH SÁNDOR
VIRGIL LEON
LUKÁCS JÓZSEF
ANA POP
(contabilitate)

Tehnoredactare:
NICOLAE TURCAN

EDITORI:

- Uniunea Scriitorilor
din România
- Fundația Culturală Apostrof
- Cont la BRD Cluj:
în lei: SV7853701300
în euro: SV6534401300

Revista apare cu sprijinul:

- Ministerului Culturii și Cultelor
din România
- Consiliului Local Cluj-Napoca

ADRESA REDACȚIEI:

Cluj-Napoca
Str. I. C. Brătianu, nr. 22,
cod 400079
Tel., fax: 0264/432.444
e-mail: apostrof@revista-apostrof.ro

• Revista APOSTROF figurează
în Lista-catalog a publicațiilor
interne, editată de RODIPET S.A.,
la poziția 4251.

Manuscrisele primite la redacție
nu se înapoiază.

ISSN 1220-3122
Revista este înregistrată la OSIM
cu nr. 45630/22.05.1996.

Vignetele revistei reprezintă
variațiuni grafice de Mihai Barbu
după desene de Franz Kafka.

Tiparul:
Centrul de Presă Reformat

Unica responsabilitate a re-
vistei *Apostrof* este de a găzdui
opiniile, oricît de diverse, ale
colaboratorilor noștri. Respon-
sabilitatea pentru conținutul fi-
ecărui text aparține, în exclusi-
vitate, autorului.

Apostrof

Adresa redacției: 400079, Cluj-Napoca, Str. I. C. Brătianu, nr. 22, tel. 0264/432.444